

ΣΥΣΤΑΔΑ Γ

Περιλαμβάνει μία σαρκοφάγο, τρεις κεραμοσκεπείς τάφους και ταφικές αποθέσεις με οστρακοσωρούς και οστρεοσωρούς, σχετιζόμενες με πρόσκαιρες πηλόκτιστες κατασκευές στο πλαίσιο τέλεσης νεκροδείπνων.

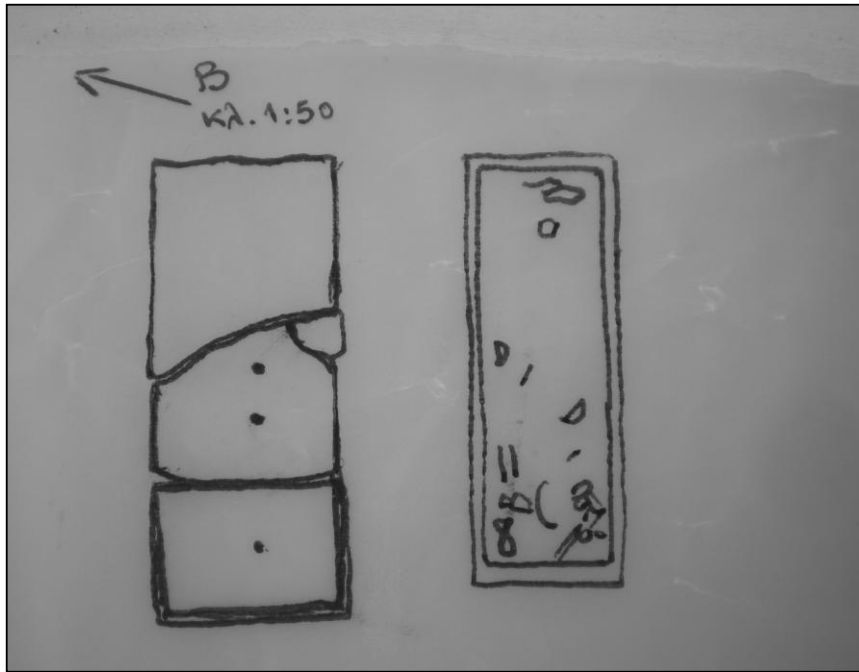
ΤΑΦΕΣ

Εικόνα 107. Η πρώτη κλασική σαρκοφάγος της συστάδας Γ

Εικόνα 108. Άποψη του εσωτερικού της σαρκοφάγου

Εικόνα 109. Κάτοψη των καλυπτήριων της σαρκοφάγου και του εσωτερικού της.

Εικόνα 110. Όστρακα πάνω από τις καλυπτήριες της σαρκοφάγου.

Στη συστάδα Γ, σημείο αναφοράς είναι η μονολιθική **σαρκοφάγος** η οποία βρέθηκε σε βάθος -0,83 μ. από την επιφάνεια του εδάφους (ΕΙΚ. 107). Περιείχε (ΕΙΚ. 108&109) έξι ακέραια αγγεία, τέσσερις ληκύθους και μια μόνωτη κοτύλη-σκύφο, εντός της οποίας είχε τοποθετηθεί κύαθος, μια σιδερένια σπλεγγίδα και άλλα μικροαντικείμενα. Πάνω από την ανατολικότερη καλυπτήρια και περίπου 0,05-0,1 μ., βρέθηκαν όστρακα χρηστικής κεραμικής, από χύτρα, από αβαφές κλειστό αγγείο, ίσως αμφορίσκο με ρηχές και πλατιές αυλακώσεις, όστρακα από δύο μελαμβαφείς κύλικες, εκ των οποίων το ένα με εξωνεύον χείλος και

πιθανώς γωνιώδες σώμα (Εικ. 110). Επίσης θραύσματα από κεραμίδες και μερικοί χερσαίοι κοχλίες. Η επίχωση σε ύψος 0,35 μ. πάνω από τον τάφο ήταν καστανότεφρη αμμογλινώδης, ενώ το υπόστρωμα αποτελείται από συμπαγή πλαστική γκρίζα γλίνα. Ο προσανατολισμός της σαρκοφάγου είναι ΑΒΑ-ΔΝΔ. Υπάρχουν τρεις καλυπτήριες, εκ των οποίων η ανατολική αποτελείται από τρία συνανήκοντα τμήματα τα οποία είχαν τοποθετηθεί με τον τρόπο αυτό πάνω στον τάφο. Συγκεκριμένα, αποτελείται από δύο διαφορετικού μεγέθους πλάκες εκ των οποίων η μεγαλύτερη βρέθηκε σπασμένη. Το πάχος της είναι 0,15 μ. και οι διαστάσεις του ανατολικότερου τμήματος 0,96*0,78, ενώ το μήκος του μεσαίου τμήματος 0,52 μ. Το συνολικό μήκος της είναι 1,3 μ. Μικρό κενό ανάμεσα στα δύο αυτά τμήματα καλύπτονταν από τριγωνικό λίθο 0,15*0,15 μ. Το μικρό αυτό σπασμένο τμήμα της (βήσσαλο) ήταν τοποθετημένο εκ των υστέρων στη θέση του, γεγονός που δείχνει ότι το σπάσιμο προϋπήρξε της τελευταίας ταφής ή συνέβη κατά τη διάρκεια της τοποθέτησης των καλυπτήριων στον τάφο. Η δυτικότερη καλυπτήρια είναι ορθογώνια διαστάσεων 0,88*0,59*0,13 μ. Κατά μήκος του άξονα και στο μέσον περίπου της μεσαίας και της Δ. καλυπτήριας υπήρχαν από 2 και 1 οπή αντίστοιχα, ίσως φυσικές. Οι πλάκες αυτές που είναι ορθογωνισμένες με λιθοπρίστη πρίονα είναι, όπως και η σαρκοφάγος, από βιοκλαστικό ασβεστόλιθο θαλάσσιας προέλευσης, πιθανώς από τα γειτονικά της περιοχής παραθαλάσσια λατομεία¹. Η σαρκοφάγος έχει διαστάσεις 1,915 * 0,755 μ. με πάχος πλευρών 0,08 μ. και βάθος 0,40 μ. Εξωτερικά έχει ύψος 0,57 μ. Το πάχος του κυρτού και ακανόνιστου, λόγω του τρόπου λάξευσης, εσωτερικού του πυθμένα της σαρκοφάγου (0,10-0,15μ.) είναι μεγάλο αναλογικά με το πάχος των τοιχωμάτων της (0,08), αλλά περίπου ανάλογο με το πάχος των καλυπτήριων (0,15). Οι εσωτερικές της διαστάσεις είναι 1,77*0,55 μ. Στο χείλος της δυτικής στενής πλευράς υπήρχε μακρόστενος, έκκεντρος προς το Β τμήμα τόρμος μήκους περίπου 0,18 μ. και πλάτους 0,02 μ. (Εικ. 111). Βρέθηκε γεμάτη από λασπώδες χώμα. Στη ΝΔ γωνία του τάφου και σε βάθος 0,2 μ. από το χείλος της σαρκοφάγου και σε απόσταση 0,1 μ. από τη Ν. μακρά πλευρά και 0,3 μ. από τη δυτική στενή πλευρά υπήρχε μελαμβαφής μόνωτος βαθύς σκύφος-κοτύλη (Π12761, Εικ. 112). Μέσα σε αυτόν βρέθηκαν δύο λεπτά μακρά οστά από μικρό θηλαστικό ή πτηνό, κάτω από κύαθο (Π12762, Εικ. 113) που χρονολογείται στο 480 π.Χ. (Sparkes & Talcott 1970, 289, εικ. 8, αρ. 747) και ο οποίος είχε επίσης τοποθετηθεί μέσα στο ίδιο αγγείο (Εικ. 114)². Στο

¹ Όπως αυτό στο Αρκούδι Βαρθολομιού, περίπου 15 χλμ ΔΒΔ του νεκροταφείου των Σαβαλίων, το οποίο εντοπίστηκε στις 17-10-1999 από τον υπογράφοντα (Ματζάνας 2000^α, 326) αλλά αναφέρεται, ανεξάρτητα, και αλλού (Ο. Βικάτου 2000 [2009], Βαρθολομιό, ΑΔ 55, 282).

² Ανάλογη περίπτωση (μικρότερος σκύφος μέσα σε μεγαλύτερο) αναφέρεται σε εγχυτρισμό του 520 -510 π.Χ. από την Ανθούσα Αττικής (Πωλογιώργη 2002-2005, σ. 102,

άλλο άκρο του τάφου, στα πόδια του νεκρού, σε βάθος 0,34 μ. και σε απόσταση 0,25 μ. από την Α και την Ν πλευρά είχε τοποθετηθεί κάθετα στον κατά μήκος άξονα του τάφου και με το στόμιο προς Ν. λήκυθος με μελαμβαφές σώμα (Π12763 Εικ. 115).³ Χρονολογείται στο Β' ¼ του 5^{ου} αι. π.Χ. (πβ. Ρωμιοπούλου – Τουράτσογλου 2002,100, Π1686) Στη Δ. πλευρά βρέθηκαν και οι πρώτες ενδείξεις από το κρανίο του νεκρού σε βάθος 0,3 μ. και απόσταση 0,3 μ. από τη Ν. και 0,4 μ. από τη δυτική πλευρά (Εικ. 116). Στη ΝΔ γωνία υπήρχε και ένα μακρό οστό, προφανώς από ανακομιδή. Σε βάθος 0,3 μ. και σε απόσταση 0,11 μ. από τη Β. πλευρά και 0,20 από τη Δ. πλευρά σε λοξή θέση μικρή λήκυθος με στόμιο σε σχήμα καπνοδόχου (Chimney Lekythos) (Π12766, Εικ. 117) με χρήση λευκού χρώματος και εξίτηλη μελανόμορφη παράσταση, προφανώς ιππέων. Το ολόβαφο κάτω μέρος του σώματος έχει υποστεί πιθανότατα αλλοίωση από φωτιά⁴. Το συγκεκριμένο σχήμα ήταν προσφιές στο αττικό εργαστήριο του Ζωγράφου της Μέγαιρας (2^ο ¼ 5^{ου} αι. π.Χ.) (πβ. Boardman 1980, 173, εικ. 278-9) όπως και στην ομάδα του ζωγράφου του Αίμονος που δημιουργεί την ίδια εποχή και τοποθετείται περί το 470-460 π.Χ. (πβ. ό.π., 172-173· Ανδρειωμένου 1974, 246, εικ. 18-19)⁵. Σε βάθος 0,35 μ. και σε απόσταση 0,35 μ. από τη Δ. και 0,3 μ. από τη Β. πλευρά βρίσκεται το κρανίο του νεκρού ο οποίος είχε δυτικό προσανατολισμό. Η κρανιακή κάψα έχει πάχος περίπου 0,007 μ. Τα δόντια ήταν πολύ φθαρμένα αλλά δεν διαπιστώθηκαν ίχνη τερηδόνας. Αμέσως ανατολικά της προηγούμενης ληκύθου και εν μέρει κάτω από το κρανίο υπήρχε ληκύθιο (Π12765, Εικ. 118) με γεωμετρική μελανόβαφη (μελανόγραφη) διακόσμηση σε λευκό εξίτηλο φόντο, κατά πάσα πιθανότητα και αυτό έργο του Ζωγράφου της Μέγαιρας (πβ. Boardman 1980, 173, εικ. 280· Πωλογιώργη 2002-2005, σ. 101, εικ. 16, ΜΠ 8820⁶). Βρέθηκε σε βάθος 0,4 μ. σχεδόν σε επαφή με τη βόρεια μακρά πλευρά και σε απόσταση περίπου 0,35 μ. από τη Δ. Κάτω από το κρανίο αυτό και σε βάθος 0,45 μ., δηλ., επί του πυθμένα της σαρκοφάγου, βρέθηκαν δύο ακέραιες και 9 αποσπασματικές ψήφοι διαμέτρου 0,02 μ.

εικ. 17-19). Σε μια άλλη περίπτωση πυξίδα του Α' ½ του 4^{ου} αι. π.Χ. που είχε εναποτεθεί ως κτέρισμα σε τάφο, περιείχε φιαλίδιο στο εσωτερικό του οποίου υπήρχε κέλυφος αυγού (Παλαιολόγου 2002-2005, σ. 159).

³ Στην αποκολλημένη λαβή της διαπιστώθηκε βαφή με δακτυλικό αποτύπωμα. Το πάχος των οστράκων του σώματος είναι 0,004 και του ώμου 0,0035 μ.

⁴ Ίχνη καύσης παρουσιάζει και λήκυθος από πυρά στο προαναφερόμενο νεκροταφείο της Ανθούσης Αττικής (Πωλογιώργη 2002-2005, σ. 101, εικ. 16, ΜΠ 8821)

⁵ Κατά την περίοδο αυτή παρατηρείται μεγάλη διάδοση των αττικών αγγείων εκτός από την Πελοπόννησο και στα νησιά (Πετρόχειλος 2002-2005, σ. 115· McDonald 1979, σ. 50-52).

⁶ Η παραγωγή του εργαστηρίου αυτού φαίνεται ότι συνεχίζεται έως και το 425 π.Χ. δεδομένου ότι ανάλογο ληκύθιο από την Ανθούσα Αττικής χρονολογήθηκε στο Γ' ¼ του 5^{ου} αι. π.Χ. ίσως όχι πριν από το 430 π.Χ.

από δυσδιάγνωστη ύλη, κατά πάσα πιθανότητα από υαλόμαζα⁷ (M3439⁸, ΕΙΚ. 119), οι οποίες αν κρίνουμε από τη θέση τους ανήκαν σε περιδέραιο που φορούσε η νεκρή. Αν και η διατήρησή τους είναι πολύ κακή, θα μπορούσαν ενδεχομένως να παραβληθούν με τις χάλκινες αμφικωνικές χάντρες που επιχωριάζουν στη Χαλκιδική και χρονολογούνται έως και το α' τέταρτο του 5^{ου} αι. π.Χ. (Τσιγαρίδα 1997, 89, αρ. 71). Μαζί με αυτές τις χάντρες βρέθηκαν και δύο αποσπασματικά κελύφη από μεγάλα σαλιγκάρια του είδους *Helix haedera* (ή *romatia*) (ΕΙΚ. 120). Υπήρχε και ένα δεύτερο κρανίο σε απόσταση 0,3 μ. ΒΑ του πρώτου και στο ίδιο βάθος, προφανώς από ανακομιδή. Κάτω από το δεύτερο κρανίο και συγκεκριμένα σε απόσταση 0,14 μ. από τη Ν και 0,5 μ. από τη Δ πλευρά της σαρκοφάγου και επί του πυθμένα της βρέθηκε πλαγιαστό με το στόμιο προς τη ΒΑ γωνία, ακέραιο ληκύθιο με εξίτηλη μελανόμορφη παράσταση, ίσως κιθαρωδού (Π12764, ΕΙΚ. 121-122). Η λήκυθος αυτή αν κρίνουμε από τη θέση στην οποία βρέθηκε και από τον τύπο της (λιγότερο γωνιώδης ώμος, βραχύτερο στόμιο) είναι παλαιότερος των υπολοίπων και προφανώς τοποθετείται στο Α' μισό του 5^{ου} αι. π.Χ. Στο Δ. άκρο υπήρχε επίσης τουλάχιστον άλλο ένα κρανίο, όπως και ανακομιδή οστών και συγκεκριμένα, λαγωνικό και μακρά οστά που βρέθηκαν σε πολύ κακή κατάσταση διατήρησης μέσα στο λασπωμένο γλινώδες χώμα. Ένα από τα κρανία αυτά, προφανώς του πρώτου νεκρού, βρέθηκε στο μέσο της Δ. πλευράς σχεδόν πλήρες με την κάτω γνάθο, τοποθετημένο ακριβώς επί του πυθμένα του τάφου (ΕΙΚ. 123). Στο μέσο περίπου της Β πλευράς, σε επαφή με αυτή και 0,8 μ. από τη Δ. στενή πλευρά και επί του πυθμένα, βρέθηκε σε πολύ κακή κατάσταση διατήρησης σιδερένια στλεγγίδα από την οποία σώζεται καλύτερα η λαβή της (M3438, ΕΙΚ. 124)⁹. Φαίνεται επίσης ότι ένα μέρος των οστών από τους δύο προηγούμενους νεκρούς τοποθετήθηκε και στο ανατολικό άκρο όπου βρέθηκαν μακρά οστά.

⁷ Πρόκειται μάλλον για τον παλιότερο τύπο, τον πεπονοειδή (Ρωμιοπούλου – Τουράτσογλου 2002, 95, Π1373). Παρόμοιες γυάλινες σφαιρικές χάντρες έχουν χρονολογηθεί στους ρωμαϊκούς αυτοκρατορικούς χρόνους (Αδάμ-Βελένη, Πουλάκη, Τζανάβαρη 2003, 219).

⁸ Καταχωρήθηκε ανάμεσα στα μετάλλινα διότι αρχικά θεωρήθηκε ότι ήταν από μόλυβδο ή λιθάργυρο.

⁹ Μια και μοναδική σιδερένια στλεγγίδα προέρχεται και από το νεκροταφείο της Μίεζας Ναούσης (Ρωμιοπούλου – Τουράτσογλου 2002, 22, 45, M1049).

Εικόνα 111. Η σαρκοφάγος μετά τον καθαρισμό της.

Εικόνα 112. Σκύφος-κοτύλη.

Εικόνα 113. Κύαθος

Εικόνα 114. Ο κύαθος μέσα στην κοτύλη.

Εικόνα 115. Λήκυθος με μελαμβαφές σώμα.

Εικόνα 116. Το περιεχόμενο του Δ άκρου της σαρκοφάγου.

Εικόνα 117. Μικρή λήκυθος με στόμιο σε σχήμα καπνοδόχου (Π12766).

Εικόνα 118. Ληκύθιο (Π12765) με γεωμετρική μελανόβαφη διακόσμηση.

Εικόνα 119. Ψήφοι περιδεραίου από ναλόμαζα.

Εικόνα 120. Κοχλίες μέσα από τον τάφο.

Εικόνα 121. Λήκυθος με εξίτηλη μελανόμορφη παράσταση.

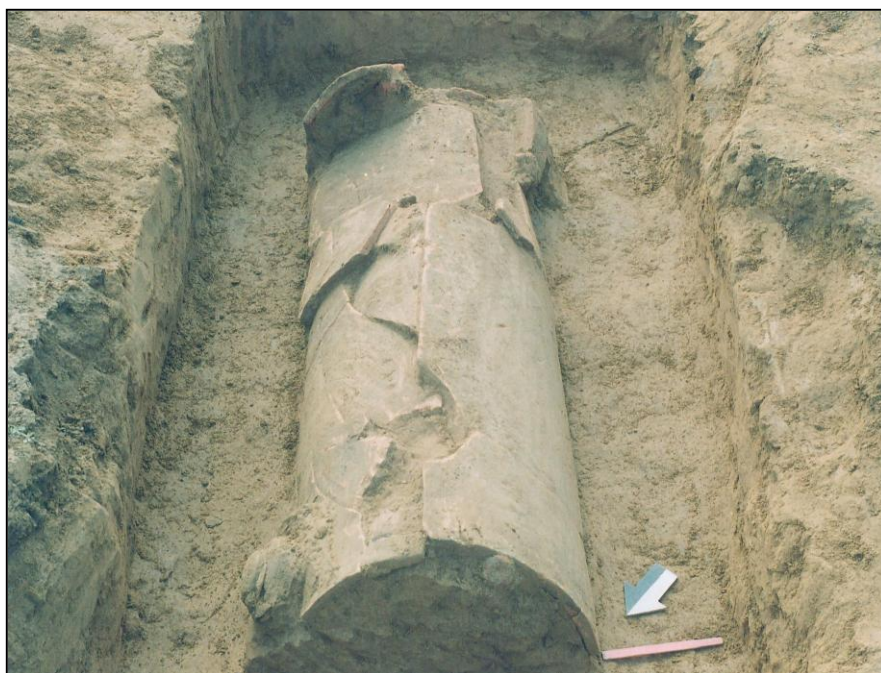
Εικόνα 122. Λεπτομέρεια του σώματος.

Εικόνα 123. Το κρανίο του πρώτου νεκρού.

Εικόνα 124. Σιδερένια στλεγγίδα.

Εικόνα 125. Άποψη του κεραμοσκεπούς τάφου T8 από ΒΔ.

Εικόνα 126. Άποψη του κεραμοσκεπούς τάφου T8 από ΝΑ.

Ο κεραμοσκεπής τάφος **T8** έδωσε επίσης τέσσερις ληκύθους και δύο αγγεία πόσης, επιπλέον μια πυξίδα με το πώμα της και γυναικεία κοσμήματα. Είχε προσανατολισμό ΒΒΔ-ΝΝΑ¹⁰ και διαστάσεις 1,7*0,65*0,3 μ., καλυπτόταν από αμμοϊλυώδες κίτρινο στρώμα, όπως και οι υπόλοιποι

¹⁰ Ο ίδιος περίπου προσανατολισμός (ΒΔ-ΝΑ) χαρακτηρίζει εγχυτρισμούς μάλλον παιδιών του πρώιμου 5^{ου} αι. π.Χ. στο Μαραθώνα (Θεοχαράκη 1980, 84). Το στόμιο του πίθου, όπου και το κεφάλι του νεκρού ήταν προς τα ΝΑ, ενώ στην περίπτωση μας, ο νεκρός είχε κατά πάσα πιθανότητα ΒΒΔ προσανατολισμό.

της συστάδας τάφοι, το οποίο απαντάται σε βάθος 0,5 μ. από την επιφάνεια του αγρού. Η Β γωνία του βρίσκεται 2,6 μ. Δ. της ΒΔ γωνίας της σαρκοφάγου. Οι καλυπτήριές του είναι κατά 0,07 μ. ψηλότερα από τις καλυπτήριες της σαρκοφάγου, δηλαδή σε βάθος 0,76 μ. Οι διαστάσεις των κεράμων είναι 1*0,44 και πάχος 0,03 στο περιχείλωμα και 0,02 μ. στο σώμα (Εικ. 125, 126 & 127). Στο Β άκρο της Α. του πλευράς, σε ύψος 0,25 μ. από τη βάση της καλυπτήριας, βρέθηκε, κολλημένη πάνω σε αυτήν μελαμβαφής πυξίδα και το πώμα της (Εικ. 128· Π12788, Εικ. 129)¹¹. Το δάπεδο του τάφου αποτελούνταν από δύο μερικώς αλληλεπικαλυπτόμενους στρωτήρες. Είχε ελαφρώς ευρύτερο το ΒΒΔ (0,55 μ.) άκρο, σε σχέση με το ΝΝΑ (0,5 μ.) (Εικ. 130). Στη ΒΒΔ αυτή στενότερη πλευρά του η οποία ήταν ανοιχτή καθώς δεν υπήρχε εγκάρσια καλυπτήρια κέραμος, τα αγγεία που είχαν τοποθετηθεί εκεί, βρίσκονταν εν μέρει εκτός ακάλυπτου χώρου (Εικ. 131 & 132). Από Δ προς Α είχαν τοποθετηθεί οριζοντίως και με το στόμιο προς τα έξω μια λήκυθος με μελαμβαφές σώμα (Π12786, Εικ. 133), στο μέσον της πλευράς μια μεγάλη λήκυθος, τύπου καπνοδόχου και μελανόμορφη παράσταση ιππέων (Π12783, Εικ. 134 & 135 & 136) η οποία βρέθηκε με έντονη κλίση προς τα έξω, ασφαλώς έργο του αττικού εργαστηρίου του Ζωγράφου της Μέγαιρας (2^ο ¼ 5^ο αι. π.Χ.) (Boardman 1980, 173, εικ. 278-9)¹², μια μελαμβαφή αποδηή ή σκυφοειδή κύλικα (Π12781, Εικ. 137) του Α' ¼ του 5^ο αι. π.Χ. και ίσως πιο συγκεκριμένα του 470 π.Χ. (Αραπογιάννη 1999, 179, εικ. 43 και 166, εικ. 21)¹³ τοποθετημένη κανονικά και με τις λαβές σύμφωνα με τον άξονα του τάφου και μια άλλη λήκυθος μελανόχρωμη, δηλ. με σώμα μελαμβαφές (Π12782, Εικ. 138) και επτάφυλλα, δύο μελανόβαφα και δύο ερυθρόβαφα ανθέμια στον ώμο και ακτινωτές γραμμές στη βάση του λαιμού, περίπου του 470-450 π.Χ. (πβ. Αραπογιάννη 1999, 169, εικ. 26)¹⁴ η οποία είχε τοποθετηθεί οριζοντίως με

¹¹ Το ίδιο παρατηρείται και σε κεραμοσκεπή τάφο του 5^ο αι., όπου στην ίδια περίπου θέση τοποθετήθηκαν δύο ανοιχτά αγγεία (Ανδρειωμένου 1974α, 327, εικ. 7).

¹² Παρόμοιες τεχνοτροπίας και χρονολόγησης (480-470 π.Χ.) λήκυθοι αποδίδονται στην Ομάδα του Αίμονος και φέρουν ως επί το πλείστον διονυσιακές σκηνές με παράσταση τεθρίππου (Θεοχαράκη 1980, 85-87, πίν. 23α-β και δ). Μπορεί επίσης να παραβληθεί με αντίστοιχη από την Ερέτρια που επίσης αποδίδεται στην ομάδα του ζωγράφου του Αίμονος και τοποθετείται περί το 470-460 π.Χ. (πβ. Ανδρειωμένου 1974, 246, εικ. 18-19).

¹³ Ανάλογα αγγεία που εκτίθενται στο αρχαιολογικό μουσείο Ήλιδας, προέρχονται από τη θέση "Ρέρα", Μπορσίου, η οποία βρίσκεται περίπου 4 χλμ. ΒΑ της αρχαίας Ήλιδας. Βρέθηκαν εντός αγρού Τιμόθεου Αθανασοπούλου, και προέρχονται σύμφωνα με νεότερες έρευνες (καλοκαίρι 2009) και τις σχετικές ενδείξεις από μεμονωμένο ή ανήκων σε μικρή συγκέντρωση, ταφικό πίθο ο οποίος χρονολογήθηκε στον 4^ο αι. π.Χ. (πβ. ΑΔ (48) 1993, Χρονικά, Β1,103).

¹⁴ Ανάλογη μελανόχρωμη λήκυθος χωρίς όμως ανθέμια στον ώμο αλλά με ακτινωτό και γλωσσοειδές μοτίβο σε δύο σειρές και μελανόγραφο μαίανδρο προς τα δεξιά στο πάνω και κάτω μέρος του σώματος χρονολογείται στο 450 π.Χ. (Πωλογιώργη 2002-2005, σ. 101-102, εικ. 16, ΜΠ 8821).

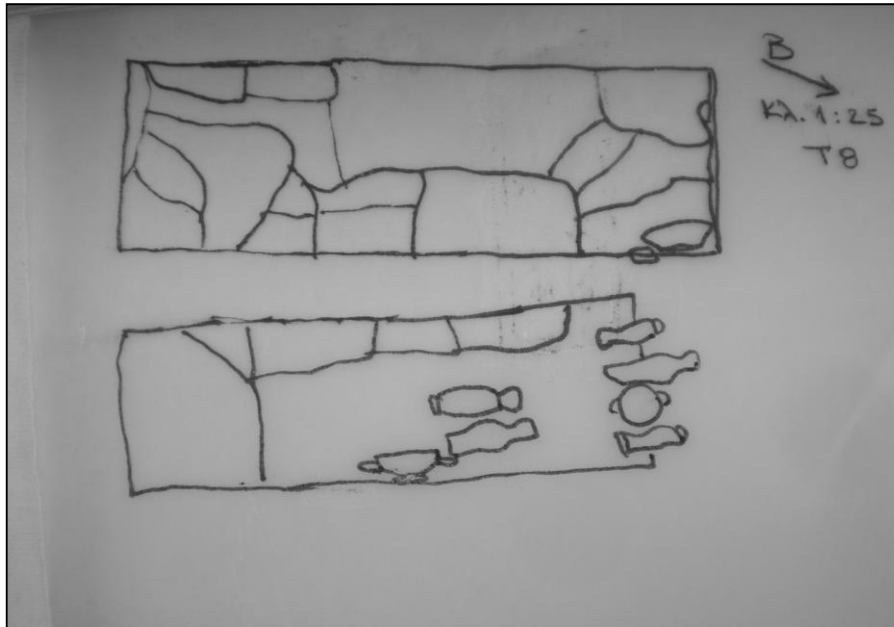
το στόμιο προς το εσωτερικό του τάφου¹⁵. Κάτω από την πρώτη λήκυθο υπήρχαν, ίσως τυχαία, λίγες μικρές ακατέργαστες πέτρες. Στη βάση της μεγάλης μελανόμορφης ληκύθου και προς τα Δ βρέθηκε χάλκινο ενώτιο (M3447, Εικ. 139 & 140), προς τα ΝΑ τμήμα μικρού χάλκινου ελάσματος σε πολύ κακή διατήρηση με έκτυπη αδιάγνωστη, μάλλον ακανόνιστη ανάγλυφη, διακόσμηση (M3448ε') ενώ προς το Β, το άνω τμήμα σιδηρόχαλκης περόνης (Δ1428, Εικ. 141)¹⁶, και τέλος, στο εργαστήριο, κατά τη συντήρηση της ληκύθου, από τα χώματα που ήταν κολλημένα στο σημείο αυτό, βρέθηκε τμήμα σιδερένιου ψελίου (M3449, Εικ. 142). Τα κολλημένα τώρα άκρα αρχικά θα επανώτιζαν και δεν θα συνδέονταν. Ο τύπος αυτός βραχιολιού, κατασκευασμένος κατά κανόνα σε διαφορετικά, πολυτιμότερα μέταλλα και τα άκρα του οποίου συνήθως απολήγουν σε κεφάλι φιδιού, είναι ο πλέον διαδεδομένος στον αρχαίο ελληνικό κόσμο. Τα χαρακτηριστικότερα παραδείγματα χρονολογούνται, ωστόσο, στο α' τέταρτο του 5^{ου} αι. π.Χ. (Τσιγαρίδα 1997, 87 και 95, αρ. 68 και 80)¹⁷, όπως είναι και η περίπτωση χάλκινου ψελίου που βρέθηκε σε επίσης κεραμοσκεπή τάφο μικρού παιδιού στο Σταφιδόκαμπο και που χρονολογείται περί τα 480-470 π.Χ. Ενδιαφέρουσα είναι επίσης η παρατήρηση ότι στον ίδιο τάφο βρέθηκαν λείψανα πολύ οξειδωμένων σιδερένιων περονών στο ύψος των ώμων του παιδιού (Αραπογιάννη 1999, 188). Κατά τη διερεύνηση στο εργαστήριο του χώματος στο εσωτερικό της κύλικας βρέθηκε το άλλο ενώτιο, λιγότερο καλά διατηρημένο (M3448α',

¹⁵ Πρόκειται για λήκυθο του νέου τύπου που συνδέεται με τον ερυθρόμορφο ρυθμό και διαφέρει από τον παλαιότερο τόσο ως προς το σχήμα, όσο και ως προς τον τύπο της διακόσμησης στον ώμο που είτε πρόκειται για αλυσίδα από επτά συνήθως ανθέμια που δεν φυτρώνουν πλέον κατακόρυφα είτε για σειρά από μπουμπούκια, συνήθως κρεμαστά (Boardman 1980, 136, εικ. 231 και 234).

¹⁶ Η ελλείπουσα κεφαλή φαίνεται ότι θα ήταν από χαλκό και στη μορφή δίσκου στερεωμένης με το σωζόμενο χάλκινο καρφί όπως είναι η περίπτωση αργυρών περονών από τη Σίνδο του 540 περίπου π.Χ. (Δεσποίνη 1985, 181, εικ. 292). Περόνες ανάλογης γενικά μορφολογίας προέρχονται από το νεκροταφείο της Σίνδου οι παλαιότερες εκ των οποίων του 500 π.Χ., περίπου φέρουν κεφαλή πεπλατυσμένη – δίσκο (Δεσποίνη 1985, 78, εικ. 113) αλλά υπάρχουν και νεότερες σύγχρονες με αυτή από τα Σαβάλια, χωρίς όμως κεφαλή που χρονολογούνται περί το 450-440 π.Χ. (ό.π., 50-51, εικ. 70 και 223, εικ. 358). Περόνες, όπως και σπλεγίδες προέρχονται επίσης από σύγχρονο των Σαβαλίων νεκροταφείο των Αθηνών (Ζαχαριάδου κ.ά. 1985, σ. 46).

¹⁷ Χάλκινα ψέλια που καταλήγουν σε κεφαλές φιδιών προέρχονται από την Ήλιδα από τομές μεταξύ της Πόλης και της Αγοράς, ίσως ιερό κατά τη διάρκεια των σωστικών ανασκαφών για την κατασκευή της Νότιας Κύριας Αρδευτικής Διώρυγας του Φράγματος Πηνειού (M1235α: διάμετρος 0,08 μ., κατά μήκος της παρυφής του σειρά εγχάρακτων γραμμών και στο κυρίως σώμα εγχάρακτες φολίδες· M1254ν: διάμετρος 0,073 και M1583: διάμ. 0,073., τα άκρα του απολήγουν σε σχηματοποιημένες κεφαλές φιδιών) και από ανασκαφή ταφικού πίθου στη θέση «Αλώνια» Παλαιόπολης Ήλιδας, του τέλους του 5^{ου} αι. π.Χ. (πβ. Βικάτου 2000, 276). Το βραχιόλι αυτό (M3470) διαμέτρου 0,069 μ., είναι κυκλικής διατομής με σφηνοειδείς απολήξεις, που κατά πάσα πιθανότητα αποτελούν σχηματοποιημένες κεφαλές φιδιών.

ΕΙΚ. 140) και πολύ μικρός χάλκινος κρίκος που ίσως συνανήκει με δύο τμήματα ελάσματος (M3448β-δ) παρόμοιας διακόσμησης με τα ανωτέρω τμήματα που βρέθηκαν εκτός κύλικας. Επίσης εντός της κύλικας βρέθηκε ένα ελάχιστο τμήμα από μικρό κυλινδρικό αντικείμενο εύθρυπτης λευκής ουσίας (Δ1528), προφανώς κραγιόνι για ψιμύθιο από οξειδίο του μολύβδου (ΕΙΚ. 143)¹⁸.

Εικόνα 127. Κάτοψη των καλυπτήριων του κεραμοσκεπούς τάφου 8 και του εσωτερικού του.

Εικόνα 128. Η μελαμβαφής πυξίδα και το πώμα της όπως βρέθηκαν.

¹⁸ Στην περίπτωση του κατά 100 περίπου χρόνια νεότερου πίθου 2 στο Σταφιδόκαμπο, κοντά στο κρανίο της νεκρής βρέθηκε λευκή ύλη σαν πούδρα που ανταποκρίνονταν στο ορυκτό κερουσίτης, προϊόν διάβρωσης του μολύβδου (Αραπογιάννη 1999, 197).

Εικόνα 129. Η μελαμβαφής πυξίδα και το πόμα της.

Εικόνα 130. Το εσωτερικό του κεραμοσκεπούς τάφου T8 (το βέλος δείχνει προς Δ).

Εικόνα 131. Άποψη του εσωτερικού βόρειου τμήματος του κεραμοσκεπούς τάφου T8 (το βέλος δείχνει προς Δ).

Εικόνα 132. Ό.π., λεπτομέρεια.

Εικόνα 133. Λήκυθος με μελαμβαφές σώμα (Π12786).

Εικόνα 134. Η μεγάλη λήκυθος, τύπου καπνοδόχου και μελανόμορφη παράσταση ιππέων (Π12783).

Εικόνα 135. Η μεγάλη λήκυθος, τύπου καπνοδόχου και μελανόμορφη παράσταση ιππέων (Π12783).

Εικόνα 136. Η μεγάλη λήκυθος, τύπου καπνοδόχου και μελανόμορφη παράσταση ιππέων (Π12783).

Εικόνα 137. Μελαμβαφής άποδη σκυφοειδή κύλικα.

Εικόνα 138. Λήκυθος με σώμα μελαμβαφές (Π12782).

Εικόνα 139. Χάλκινο ενώτιο (M3447).

Εικόνα 140. Τα χάλκινα ενώτια (M3447 & M3448a).

Εικόνα 141. Τμήμα σιδηρόχαλκης περόνης (Α1428).

Εικόνα 142. Τμήμα σιδερένιου ψελίου (M3449).

Εικόνα 143. Κραγιόνι για ψιμόθιο και τμήματα χάλκινου αντικειμένου.

Στο μέσο-Β τμήμα του τάφου και προς την Α του μακρά πλευρά είχαν τοποθετηθεί άλλα δύο αγγεία (Εικ. 144). Οριζόντια, στον άξονα του τάφου και με το στόμιο προς τα υπόλοιπα ευρήματα μια λήκυθος με μελαμβαφές σώμα (Π12785, Εικ. 145) και δίπλα της ελαφρώς λοξά προς Δ., μια λίγο μεγαλύτερη λήκυθος με φθαρμένη ερυθρόμορφη παράσταση γυναικείας μορφής που σπένδει πάνω από μικρό βράχο-βωμό, δίπλα από επιτύμβια στήλη (Π12784, Εικ. 146 & 147). Δεν αποκλείεται το αγγείο να σχετίζεται με το εργαστήριο του Ζωγράφου του Αισχίνη και να χρονολογείται π. 450-440 π.Χ. (Τιβέριος 1985, 218, εικ. 348).¹⁹ Μπορεί να παραβληθεί με αποσπασματική ερυθρόμορφη λήκυθο, το νεότερο των ευρημάτων από τάφους του α' μισού του 5^{ου} αι. π.Χ. και το οποίο χρονολογείται περί το 450 π.Χ. (πβ. Ανδρειωμένου 1974, 246, εικ. 20). Λίγο νοτιότερα από αυτές τις δύο ληκύθους και σε πλάγια θέση βρέθηκε άποδη μελαμβαφής κύλινκος με μελανό γραπτό δακτύλιο στο κέντρο της κάτω επιφάνειας της βάσης (Π12787, Εικ. 148).

¹⁹ Η δράση του χρονολογείται στο Β' ¼ του 5^{ου} αι. π.Χ. και λίγο μετά (Αβρονιδάκη 2007, 86, υποσημ. 392). Η γυναικεία μορφή της ληκύθου των Σαβαλίων, ως προς την στάση και τη φιάλη που κρατά ανήκει στο αττικό εικονογραφικό θεματολόγιο, όπως αναπτύχθηκε στο εργαστήριο του ζωγράφου αυτού (ό.π., 121, πίν. 63β).

Εικόνα 144. Το εσωτερικό μέσο-Β τμήμα του τάφου T8.

Εικόνα 145. Λήκυθος με μελαμβαφές σώμα (Π12785).

Εικόνα 146. Λήκυθος ερυθρόμορφη (Π12784).

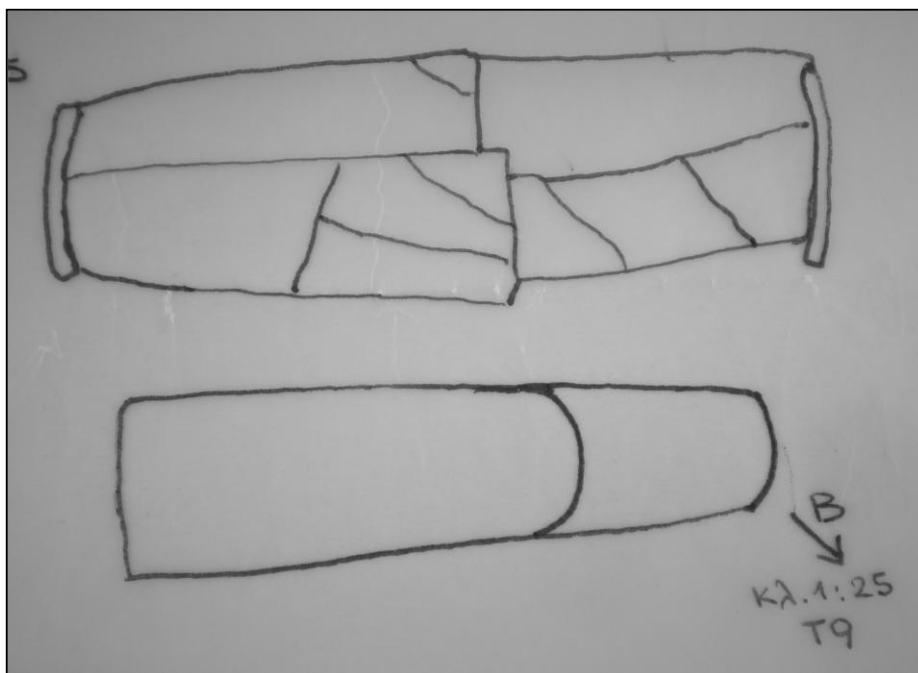
Εικόνα 147. Λεπτομέρεια της παράστασης της ερυθρόμορφης ληκύθου (Π12784).

Εικόνα 148. Αποδη μελαμβαφής κύλικα (Π12787).

Όπως είπαμε, τα αγγεία του βόρειου άκρου είχαν εν μέρει τοποθετηθεί εκτός τάφου. Αυτό έγινε όταν μάλλον ο τάφος είχε ήδη καλυφθεί με χώμα. Δεν αποκλείεται για το λόγο αυτό να αφαιρέθηκε η κέραμος που έφραζε τις στενές πλευρές για να τοποθετηθούν τα αγγεία με τον τρόπο που τα βρήκαμε, δηλ. με έντονη κλίση προς τα έξω και εν μέρει εκτός κάλυψης του τάφου. Για το λόγο αυτόν δεν τοποθετήθηκε και η κεραμίδα για την οποία δεν υπήρχε χώρος. Όσον αφορά στην πυξίδα της οποίας λογικά τα κοσμήματα ήδη είχαν τοποθετηθεί εντός του τάφου και η οποία τελικά τοποθετήθηκε, σε επαφή, αυτή και το πώμα της, με τα εξωτερικά τοιχώματα του τάφου, δεν αποκλείεται και εδώ να μην υπήρχε χώρος για αυτήν στο εσωτερικό του τάφου. Αν συνδυάσουμε όμως τα ανασκαφικά δεδομένα όλων των τάφων της συστάδας όπου υπάρχουν πάντα 6 αγγεία, ίσως τελικά ο λόγος για τον οποίο δεν τοποθετήθηκε ή και ενδεχομένως να αφαιρέθηκε εκ των υστέρων από τον τάφο, να ήταν καθαρά προληπτικός, δηλ. για να μην σχηματιστεί ο αριθμός 7.

Αν κρίνουμε από τον κατασκευαστικό προσανατολισμό του τάφου (ευρύτερη στενή πλευρά η ΒΒΔ) και τις συγκεντρώσεις των ευρημάτων, ο προσανατολισμός ήταν μάλλον ΒΒΔ, δεδομένου ότι από τα οστά της νεκρής δεν διατηρήθηκε απολύτως τίποτα.

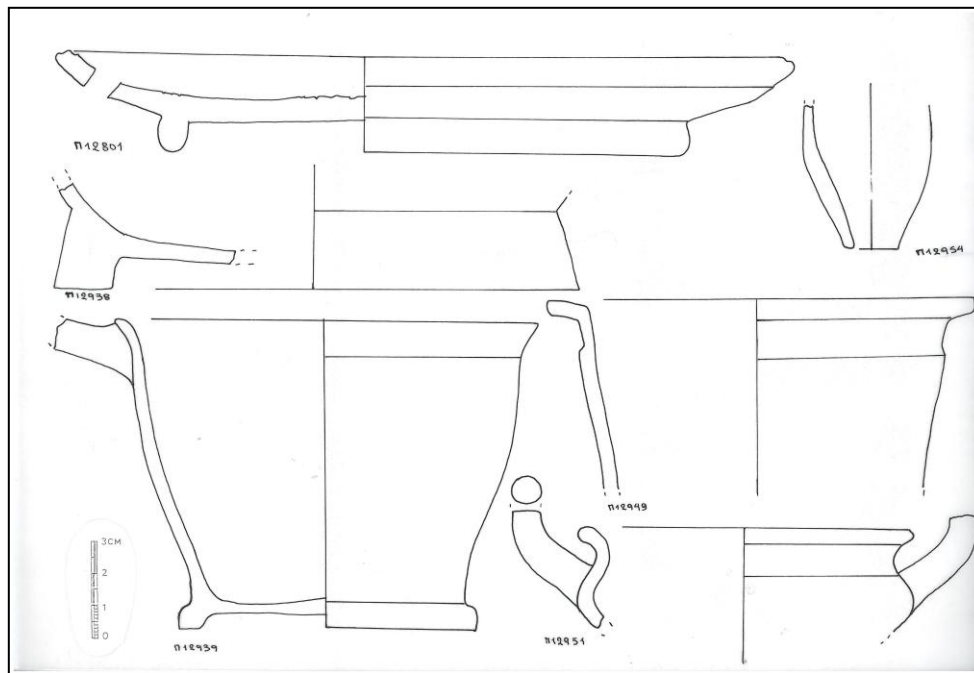
Εικόνα 149. Κάτοψη των καλυπτήριων του κεραμοσκεπούς τάφου 9 και του εσωτερικού του.

Εικόνα 150. Άποψη του κεραμοσκεπούς τάφου T9 από ΝΔ.

Ο επόμενος κεραμοσκεπής τάφος **T9** βρίσκεται 0,5 μ. προς Ν στην ίδια σειρά με τον προηγούμενο και στο ίδιο περίπου βάθος (0,68 μ.). Η δυτική γωνία του απέχει 2,2 μ. από τη δυτική πλευρά της σαρκοφάγου και η ανατολική του γωνία 1,8 μ. Οι διαστάσεις του είναι 1,65*0,55*0,30. Αποτελείται από 4 καλυπτήριες (στρωτήρες) και δύο εγκάρσιους στις στενές πλευρές τοποθετημένους λίγο ψηλότερα από τους υπόλοιπους που εδράζονταν σε βάθος 1,05 μ. Η ΝΑ καλυπτήρια έχει μήκος 0,65 μ. και προφανώς τοποθετήθηκε σπασμένη. Στο μέσον του τάφου υπήρχαν δύο σειρές από καλυπτήριες εκ των οποίων η εσωτερική από σπασμένες

κεραμίδες (ΕΙΚ. 149). Η εγκάρσια καλυπτήρια της ΒΔ στενής πλευράς είναι σχεδόν τετράγωνη πλευράς 0,4 μ. (ΕΙΚ. 150). Στο ΝΑ τμήμα του τάφου και επί των καλυπτήριων βρέθηκε τμήμα σκυφοειδούς κύλικας (Π12951, ΕΙΚ. 151, 152-153) σιγμοειδούς τομής χαρακτηριστικό αγγείων του είδους αυτού από τον Σταφιδόκαμπο και την Ολυμπία οι οποίοι χρονολογούνται στο τέλος του 6^{ου} αι. έως και το α' ¼ του 5^{ου} αι. π.Χ. (βλ. Αραπογιάννη 1999, 162, εικ. 10 και 166, εικ. 18). Σε απόσταση περ. 0,4 μ. Α της Α γωνίας του και στο ύψος περίπου των καλυπτήριων, σε βάθος 0,07 μ. από το σταθερό (άνω όψη καλυπτήριων σαρκοφάγου) βρέθηκε κοχλίας (ΟΜ1). Στο εσωτερικό του τάφου, σφηνοειδούς κάτοψης, μήκους 1,45 και πλάτους από 0,45 στο ΝΝΑ άκρο του έως 0,40 στο ΒΒΔ (ΕΙΚ. 154), δεν βρέθηκαν παρά ελάχιστα τμήματα οστών, κυρίως στη ΝΝΑ του στενή πλευρά όπου και το κρανίο. Ο τάφος παρουσιάζει αναλογίες ως προς την κατασκευή, τον προσανατολισμό του νεκρού και προφανώς την σπανιότητα κτερισμάτων με γυναικείο τάφο από το Σταφιδόκαμπο που χρονολογείται γύρω στο 420 π.Χ. (Αραπογιάννη 1999, 187, εικ. 61). Κατά την ανασκαφή της επίχωσης βάθους 0,5-0,75 μ. από την επιφάνεια η οποία καλύπτει τον κεραμοσκεπή βρέθηκαν επίσης διάφορα όστρακα (ΟΜ1α). Πρόκειται για συνάφεια λαβής μεγάλου χρηστικού αγγείου με κυκλική βάθυνση τύπου σφραγίσματος διαμέτρου 0,015 μ., άλλες δύο ανάλογες λαβές, η μια ταινιωτή και η άλλη κυκλική οριζόντια, λαβή που βρέθηκε σε βάθος 0,9 μ. και 0,2 μ. Α του Τ9, όστρακο από τον ώμο ληκύθου με μελανόβαφες ακτίνες και κάποια όστρακα από λεπτότερα μελαμβαφή ή ερυθροβαφή αγγεία ηλειακού πηλού (10YR8/4: very pale brown), πολύ εύθρυπτα, εκ των οποίων το ένα, κάπως παχύ, φέρει στο εσωτερικό του παράλληλες βαθιές εγχαράξεις-αυλακώσεις (ΕΙΚ. 155). Περίπου 2,1 μ ΝΔ του τάφου 9 βρέθηκαν συναρμόζοντα όστρακα από μελαμβαφή λύχνο (Π12950, ΕΙΚ. 11 & 156) με βερνίκι μελανό εν μέρει εξίτηλο, καμπύλο σώμα, μεγάλο άνοιγμα οπής και χωρίς ένδειξη ιδιαίτερα διαμορφωμένης βάσης. Βάσει τυπολογίας ανήκει στον κορινθιακό-αττικό τύπο 14 της Αθηναϊκής Αγοράς, χωρίς πιθανότατα λαβή και χρονολογείται στο τελευταίο τέταρτο του 6^{ου} αι. π.Χ. (Howland 1958, 28, εικ. 3 & 32, 84).

Εικόνα 151. Αντιπροσωπευτικοί τύποι αγγείων της συστάδας Γ.

Εικόνα 152. Τμήμα σκυφοειδούς κύλικας (Π12951).

Εικόνα 153. Τμήμα σκυφοειδούς κύλικας, εσωτερικό (Π12951).

Εικόνα 154. Το εσωτερικό του τάφου του κεραμοσκεπούς τάφου T9.

Εικόνα 155. Όστρακα από την ομάδα ΟΜ1α.

Εικόνα 156. Τμήμα από μελαμβαφή λύχνο (Π12950).

Ανάμεσα στη σαρκοφάγο και τον προηγούμενο, παράλληλος προς αυτόν και στην ίδια ευθεία με την ΒΒΔ στενή του πλευρά, σε απόσταση 0,5 μ. προς τα ανατολικά, βρέθηκε ο μικρότερος από τους τρεις καλυβίτης τάφος **T10**. Έδωσε και αυτός τέσσερα κλειστά αγγεία (δύο ληκύθους και δύο προχοϊσκες) όπως και δύο αγγεία πόσης. Διαστάσεων 1*0,47*0,25, βρισκόταν κατά 0,2 μ. ψηλότερα από τους άλλους και σε βάθος 0,55 μ. από την επιφάνεια του αγρού (Εικ. 157 & 158). Οι καλυπτήριες εδράζονταν σε βάθος 0,12 μ. από το χείλος του οριζόντιου στρωτήρα που είχε

χρησιμοποιηθεί ως δάπεδο του τάφου²⁰. Σε αντίθεση με τον τάφο 8, εγκάρσια καλυπτήρια υπήρχε στη ΒΒΔ του στενή πλευρά, όχι όμως στη ΝΝΑ. Το εσωτερικό του ήταν επίσης ελαφρά σφηνοειδούς κάτοψης αλλά διαφορετικού προσανατολισμού, σύμφωνα με τις διαστάσεις της κεραμίδας, με μεγαλύτερο πλάτος στα ΒΒΔ (0,43 μ.) και μικρότερο στα ΝΝΑ (0,37 μ.) (Εικ. 159).

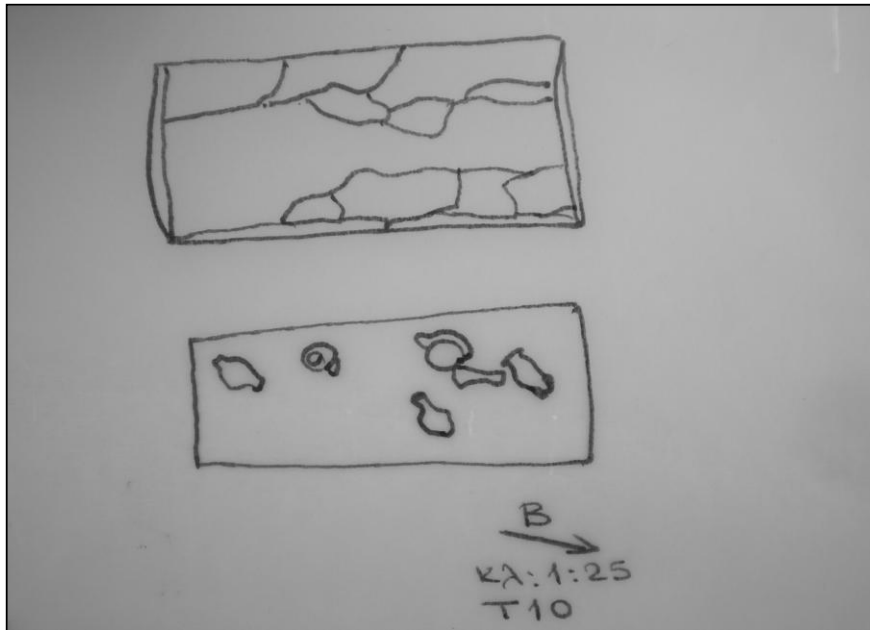

Εικόνα 157. Ο καλυβίτης τάφος T10. Άποψη από ΔΒΔ.

Εικόνα 158. Ο καλυβίτης τάφος T10. Άποψη από ΝΝΑ.

²⁰ Ανάλογη είναι η περίπτωση τάφου της πρώιμης κλασικής εποχής από το Σταφιδόκαμπο (Αραπογιάννη 1999, 187-188, εικ. 63) όπως και κεραμοσκεπούς επίσης τάφου του Δ' ¼ του 5^{ου} αι. π.Χ. από την Ανθούσα Αττικής, όπου η χρήση κεραμίδας ως δαπέδου του τάφου δείχνει μια ιδιαίτερη φροντίδα, ώστε ο νεκρός να μην τοποθετηθεί απευθείας πάνω στο χώμα (Πωλογιώργη 2002-2005, σ. 97).

Εικόνα 159. Κάτοψη των καλυπτήριων του κεραμοσκεπούς τάφου 10 και του εσωτερικού του.

Συγκέντρωση αγγείων υπήρχε στο ευρύτερο ΒΒΔ τμήμα του τάφου (Εικ. 160), κατά σχετική αναλογία με τον T8: σε οριζόντια θέση ληκύθιο με το στόμιο προς Β (Π12793, Εικ. 161), αμέσως νοτιότερα και σε επαφή με αυτό άλλο μεγαλύτερο ληκύθιο (Π12789, Εικ. 162), σε επαφή με αυτό και προς τα Δ μια σκυφοειδής μελαμβαφής κύλικα (Π12791, Εικ. 163) του 435-430 π.Χ. (Αραπογιάννη 1999, 171, εικ. 29) σχεδόν αντιδιαμετρικά προς Β μια προχοΐσκη (Π12794, Εικ. 164), ένας κύαθος (Π12790, Εικ. 165) προς το μέσο-ΝΔ τμήμα και τέλος μια άλλη προχοΐσκη κοντά στη Ν γωνία του τάφου (Π12792, Εικ. 166) απομίμηση κορινθιακού αγγείου που χρονολογείται στο Α' ½ έως το Γ' ¼ του 5^{ου} αι. π.Χ. (Αραπογιάννη 1999, 171, εικ. 30).

Εικόνα 160. Το περιεχόμενο του T10.

Εικόνα 161. Ληκύθιο από τον T10 (Π12793).

Εικόνα 162. Ληκύθιο από τον T10 (Π12789).

Εικόνα 163. Σκυφοειδής μελαμβαφής κύλικα (Π12791).

Εικόνα 164. Προχοΐσκη (Π12794).

Εικόνα 165. Κύαθος (Π12790).

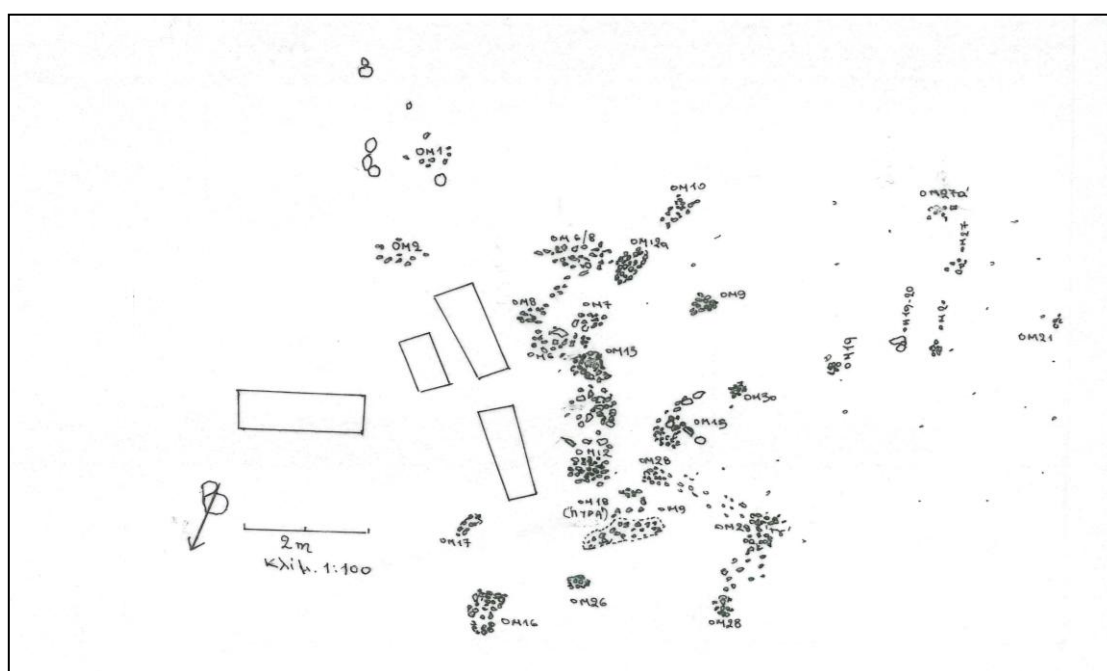
Εικόνα 166. Προχούσκη (Π12792).

Παρατηρείται μεγαλύτερη συγκέντρωση ευρημάτων, όπως και στον τάφο T8, στο Β ήμισυ του τάφου, με τη διαφορά ότι στον T10, όλα σχεδόν τα ευρήματα βρίσκονται κατά μήκος της Δ. πλευράς. Δεν παρατηρήθηκαν ίχνη οστών. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με τον ελάχιστο χώρο ανάμεσα στις καλυπτήριες και στον στρωτήρα και η εντύπωση που αποκομίζει κανείς ότι τα ευρήματα βρέθηκαν στην αρχική τους θέση, όπου τοποθετήθηκαν χωρίς τον περιορισμό του σώματος του νεκρού, έστω και αν επρόκειτο για βρέφος, το οποίο ασφαλώς θα συνοδεύονταν

από ανάλογα αγγεία, ίσως υποδηλώνει ένα κενοτάφιο, προφανώς προς τιμήν κάποιου χαμένου ναυτικού.

Ανάμεσα στον T9 και τον παράλληλό του προς Α T10 βρέθηκαν κάποια όστρακα σε βάθος 0,9 μ. από χρηστικά αγγεία μεταφοράς και μετάγγισης υγρών και λεπτότερα μελαμβαφή αγγεία κατανάλωσης τροφών. Ενώ ανάμεσα στη σαρκοφάγο και τους καλυβίτες τάφους δεν βρέθηκε σχεδόν τίποτα, αντιθέτως παρατηρήθηκε συγκέντρωση κεραμικής στα Ν και Δ της ταφικής συστάδας.

ΧΩΡΟΙ ΤΑΦΙΚΩΝ ΑΠΟΘΕΣΕΩΝ – ΠΕΡΙΔΕΙΠΝΑ (ΕΙΚ. 167)

Εικόνα 167. Κάτοψη της συστάδας Γ με τη θέση των τάφων και των υπολειμμάτων των νεκροδείπνων.

Δεν αποκλείεται να πρόκειται για χώρο απόθεσης προσφορών (offering place). Βάσει των ευρημάτων οι αποθέσεις των Σαβαλίων χρονολογούνται από τα τέλη του 6^{ου} και σε όλη τη διάρκεια του 5^{ου} έως και το Α' ¼ του 4^{ου} αι. π.Χ. Δεδομένου ότι κατά τα ελληνιστικά χρόνια ανάλογοι χώροι, ρηχοί και σχεδόν ωοειδείς, αν και έχουν βρεθεί πιο βαθείς και περισσότερο ορθογώνιοι, είναι σε λιγότερο στενή συσχέτιση με τον τάφο. Το περιεχόμενο είναι στάχτες, όστρακα από αγγεία πόσης (κύπελλα, φιάλες, κάνθαροι κ.ά., όπως περίπου και την κλασική εποχή) και περιστασιακά οστά ζώων (Kurtz & Boardman 1971, 164). Στην περίπτωση των Σαβαλίων εντοπίστηκε πληθώρα οστράκων, ως επί το πλείστον από αγγεία πόσης, σε συσχετισμό με συγκεντρώσεις χερσαίων σαλιγκαριών μικρών τμημάτων πηλεπένδυσης, στο σύνολό τους και κατά πάσα πιθανότητα αν κρίνουμε από τα δεδομένα της ανασκαφής, από αύλακα και αποθέτες, αν και δεν αποκλείεται κατά τόπους να ανήκουν σε διαλυμένες και

αναμοχλευμένες πρόχειρες κατασκευές και διαμορφώσεις όπως χαμηλό θρανίο-αναβαθμό ή επίπεδη εστία – βωμό. Φαίνεται ότι τα αγγεία είχαν χρησιμοποιηθεί και στη συνέχεια θραυστεί στο πλαίσιο κάποιου περίδειπνου (πβ. Καραπαναγιώτου 2008, 237) προς τιμήν των νεκρών στο οποίο καταναλώθηκαν ως επί το πλείστον σαλιγκάρια.

«Τομέας Λίθων»

Εικόνα 168. Χαρακτηριστικά όστρακα της OM2-4.

Εικόνα 169. Όστρεα της OM1.

Εντοπίστηκε στα Ν της κυρίως ταφικής συστάδας σε απόσταση 2-4 περίπου μ. από τον κεραμοσκεπή τάφο 9. Στο ίδιο βάθος με τον τάφο 10 (0,55 μ. από την επιφάνεια του εδάφους) και σε απόσταση 3,30 μ. προς τα ΝΝΑ, υπήρχαν λίγοι μικροί λίθοι οι οποίοι ενδεχομένως σχημάτιζαν μια ελλειπής ορθογώνια κατασκευή ανοιχτή προς Ν. Πρόκειται για επιφάνεια έκτασης περίπου 8 ΤΜ. Προέρχονται ως επί το πλείστον όστρακα και μερικά θραύσματα από κοχλίες (σαλιγκάρια) (ΟΜ1). Σε μικρό βάθος (0,2 μ.) και σε απόσταση π. 2,5 μ ΝΝΔ της σαρκοφάγου βρέθηκε μελαμβαφές εχινοειδής χείλος μικρού πρώιμου ληκυθίου, από τεφρό πηλό (Munsel 10YR8/3=very pale brown) προφανώς του εξελιγμένου τύπου «Διάνειρας» (πβ. Boardman 1980, 79, εικ. 147) που θα μπορούσε να χρονολογηθεί στο Δ' ¼ του 6^{ου} αι. π.Χ. (ΟΜ2, ΕΙΚ. 168, μέσο) Το σημείο ανασκάφηκε σε βάθος 0,61 μ. από την επιφάνεια του εδάφους έως και 0,7 μ. Στο βάθος από 0,5-0,7 και 0,8 μ. σε στρώμα βαρύ γλινώδες με λίγους άνθρακες και μια πολύ εύθρυπτη μάζα κόκκινου πηλού, βρέθηκε (ΟΜ1) όστρεο τρίτωνος ή χτενιού, και κεράτιος (ΕΙΚ. 169) φθαρμένα όστρακα από χύτρες, μελαμβαφές πινάκιο και άλλα μελαμβαφή λεπτά ή ημιχονδροειδή και άβαφα αγγεία, εκ των οποίων χείλος μεγάλου ιγδίου-λοπάδας (ΕΙΚ. 170), λαβή οينوχόης, όπως και χείλος λεκανίδας στο πάνω μέρος της οποίας υπάρχει εξίτηλη διακόσμηση εμπίεστης συνεχούς σπείρας (Π12968, ΕΙΚ. 171). Αποτελεί ενδεχομένως, το παλαιότερο κεραμικό εύρημα και θα μπορούσε να χρονολογηθεί στο Α' ¼ του 6^{ου} αι. π.Χ. (Sparkes & Talcott 1970, 366, πίν. 89, αρ. 1854). Στην ίδια ομάδα (ΕΙΚ. 172) επίσης ανήκουν αρκετά φθαρμένα όστρακα από χρηστικά αγγεία, άβαφα μεσαίου μεγέθους και λιγότερα μελαμβαφή, αρκετά όστρακα από μικρά ανοιχτά μελαμβαφή αγγεία, πολύ λίγα θραύσματα κεραμίδων, ορισμένα από χύτρες, δύο ή τρία συνανήκοντα από άβαφο κλειστό αγγείο, ίσως χείλος από μικρό αμφορέα, μια κροκάλα με σπασίματα, ίσως αποτέλεσμα κρούσης. Επίσης πινάκιο κλασικής εποχής (Π12981, ΕΙΚ. 173 & 174) (πβ. Eilman 1938/39, 40-41, εικ. 27d· Eilman 1940/41, 70), πώμα ή στόμιο χύτρας με εσωτερικό περιχέλωμα (Munsel 5YR6/4=light reddish brown) τύπος της κλασικής εποχής (Lang 1992, 98, εικ. 22,8). Επίσης ταινιωτή λαβή χύτρας από πορτοκαλόχρωμο πηλό (5YR7/8=reddish yellow). Αρκετά συνανήκοντα όστρακα σώματος χείλους και λαβής σκυφοειδούς κύλικας (πβ. Π12951) της πρώιμης-ώριμης κλασικής εποχής με εξίτηλο ερυθρό γάνωμα, ανοιχτού λεπτού αγγείου με όρθια τοιχώματα (βλ. Αραπογιάννη 1999, 162, εικ. 10 και 166, εικ. 18) και όστρακο λεπτής κύλικας (Π12982, ΕΙΚ. 175).

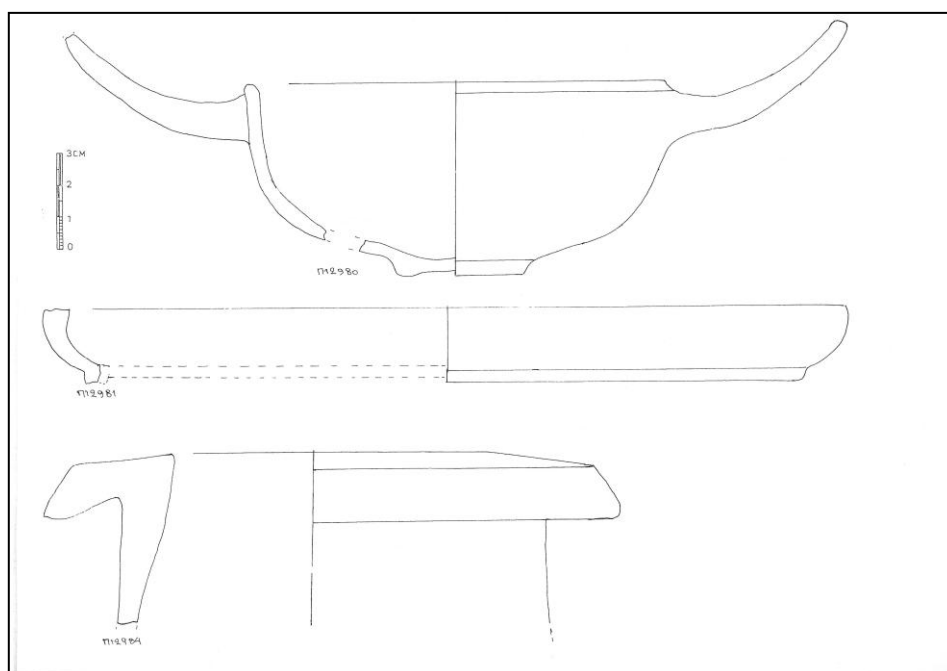
Εικόνα 170. Χείλος μεγάλου ιγδίου-λοπάδας.

Εικόνα 171. Χείλος λεκανίδας με εμπύεστη (Π12968).

Εικόνα 172. Όστρακα της ομάδας ΟΜ1.

Εικόνα 173. Σχεδιαστική αποκατάσταση τύπων αγγείων της συστάδας Γ.

Εικόνα 174. Το τμήμα του πινακίου υπ' αρ. Π12981.

Εικόνα 175. Όστρακο κύλικας (Π12982).

Στην ευρύτερη περιοχή και σε απόσταση περίπου 10 μ. Ν των τάφων, εντοπίστηκε μια μικρή αλλά χαρακτηριστική συγκέντρωση που δείχνει τη διασπορά μικρότερων σωρών από ανάλογα ευρήματα τα οποία εκτείνονται σε αποστάσεις μεταξύ 10-15 μ. τουλάχιστον προς Ν. και Δ. από τη συστάδα των τάφων. Περιλαμβάνει όστρακα από ερυθροβαφή ή μελαμβαφή εξίτηλα αγγεία, άβαφα τροχήλατα σχετικά λεπτά, λαβή αμφορέα (Εικ. 176) και τμήμα από το πάνω μέρος μεγάλης καστανοβαφούς τριφυλλόσχημης οينوχόης με παράλληλες ταινίες στο

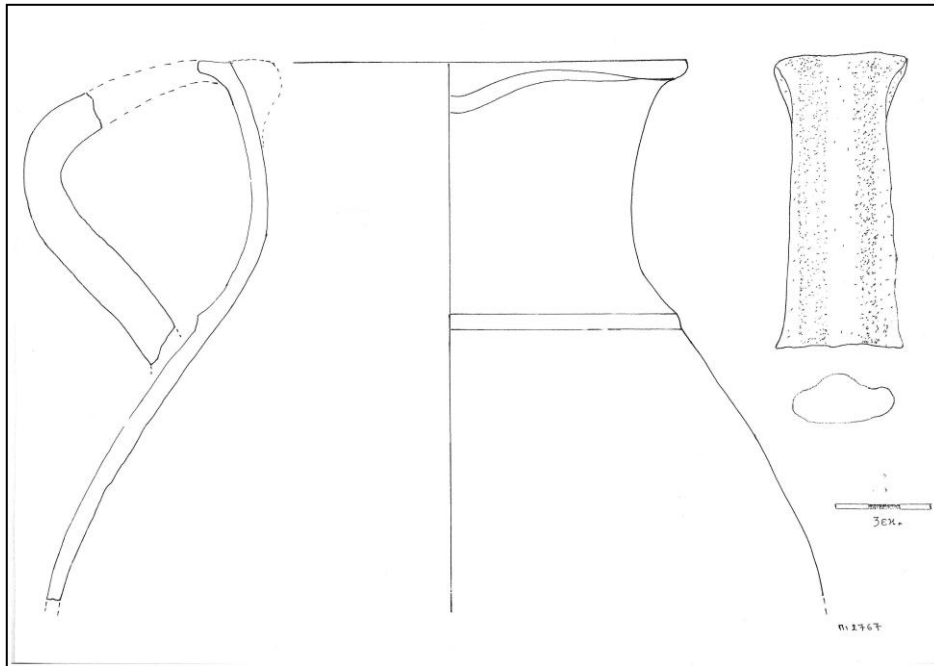
σώμα (Π12767, Εικ. 177-178) και με πλαστικό δακτύλιο στο σημείο ένωσης του λαιμού με το σώμα, χαρακτηριστικός αττικός τύπος του 6^{ου} και 5^{ου} αι. π.Χ. (Richter 1986, 32, εικ. 437) που ονομάζεται χους και χρονολογείται, ίσως ακριβέστερα, στο Γ' ¼ του 6^{ου} αι. π.Χ. (Sparkes & Talcott 1970, 242, πίν. 5: 92), όστρακο από μεγάλο κλειστό αγγείο ηλειακού πηλού (πάχους 0,006 μ.) όστρακο από τη βάση ερυθροβαφούς σκύφου ηλειακού επίσης πηλού, έμβολο οξυπύθμενου αμφορέα, όστρακα από δύο τουλάχιστον μεγάλες χύτρες από κοκκινωπό πηλό (Munsel 5YR5/6=yellow red & 2,5YR7/8=light red εξωτερικά – 2,5YR5/6=red εσωτερικά) με πολλά λεπτά εγκλείσματα και εξαιρετικά λεπτά τοιχώματα (πάχος 0,003 μ), όπως επίσης και ένας κοχλίας (179).

Εικόνα 176. Όστρακα από την περιοχή της ΟΜ1.

Εικόνα 177. Άνω μέρος τριφυλλόσχημης οينوχόης (Π12767).

Εικόνα 178. Ό.π., σχεδιαστική αποκατάσταση.

Εικόνα 179. Όστρακα και κοιλίας από την περιοχή της ΟΜ1.

«Τομέας Πυρών»

Παρατηρήθηκαν υπολείμματα πρόσκαιρων πηλόχτιστων κατασκευών τα οποία εντοπίζονται Δ κυρίως και σε μικρότερο βαθμό Β της συστάδας των τάφων. Στην πορεία της έρευνας ερμηνεύτηκαν ποικιλοτρόπως: εσχάρα ή χώρος εναγισμών, πηλεπένδυτοι βόθροι, επίπεδες εστίες-βωμοί, χαμηλοί

αναβαθμοί. Το μέσο-ανατολικό τμήμα του τομέα βρίσκεται σε απόσταση 29 μ. από το ανατολικό όριο του 153^α και 29 μ. από το νότιο.

Σε απόσταση 1,5 περίπου μ. ΒΔ του τάφου T8, στην περιοχή δηλ. της OM26, κατά τη διεύρυνση της τομής 4 σε βάθος 0,57 μ. εντοπίστηκαν όστρακα. Περίπου 1,5 μ. προς τα ΔΝΔ, στην περιοχή των OM12 και OM13, σε βάθος 0,65 μ. διαπιστώθηκε αλλαγή χρώματος του αμμώδους-γλινώδους εδάφους, προφανώς, η «πυρά» με πάρα πολλά όστρακα. Από την περιοχή αυτή περισυλλέγη χείλος ανοιχτού μελαμβαφούς αγγείου και λοιπά όστρακα χρηστικής κεραμικής, όπως βάσεις μικρών κλειστών αγγείων και όστρακα από το σώμα τους, χείλος λεκανίδας και λαβή κλειστού αγγείου. Επίσης 3,5 μ. προς τα ΝΔ (περιοχή OM10) βρέθηκε σε βάθος 0,85 μ. άλλος σωρός από όστρακα και σαλιγκάρια. Περισυλλέγησαν κοχλίες, μικρό τμήμα οστού, όστρακα από αβαφή κεραμική (αγγεία βρώσης και πόσης) μικρό όστρακο από μελαμβαφές και τμήμα βάσης αγγείου με κάθετες αυλακώσεις του τύπου του «κυπέλλου του Φειδία» (Εικ. 180).

Εικόνα 180. Όστρακα και δύο κοχλίες της OM10.

Επίσης από την αφαίρεση της επιφανειακής επίχωσης (μαύρα χώματα) προς τα ΒΒΔ βάθους έως 0,5 μ. σε έκταση 3*7 μ., στην περιοχή όπου αργότερα στα βαθύτερα στρώματα θα ανασκαφεί η OM27α, προέκυψε λαιμός από χρηστικό αγγείο, χείλος λεκανίδας, λαιμός μικρότερου αγγείου με θαμπό γάνωμα, χείλος εξίτηλου ανοιχτού αγγείου, βάση αγγείου με κάθετες αυλακώσεις του τύπου του «κυπέλλου του Φειδία», επίσης από μελαμβαφή κύλικα ή σκύφο και δύο κοχλίες (Εικ. 181).

Εικόνα 181. Όστρακα και κοχλίες από τα ανώτερα στρώματα της OM27a.

Ιδιαίτερα, στην περιοχή των πρόσκαιρων πηλόχτιστων κατασκευών («πυρά») 6,5 μ. Δ. της σαρκοφάγου και σε βάθος 0,45 μ. από την επιφάνεια βρέθηκαν θραύσματα κεραμίδων, εκ των οποίων ένα με πιθανό εγχάρακτο Λ, χείλος από αμφορέα πλατύ εξωνεύον (Π12984, Εικ. 173), όστρακο από φιαλίδιο και από χρηστικό αγγείο μεσαίου μεγέθους (OM3, Εικ. 168, πάνω σειρά).

Μια σημαντική συγκέντρωση («πυρά») εντοπίστηκε 5,5 μ. Δ της σαρκοφάγου και σε βάθος 0,6 μ., και η οποία περιείχε όστρακα λύχνου με καμένο σχεδόν αιχμηρό μυκτήρα με μικρή οπή²¹ (Munsel 10YR8/3) και πινακίου με καστανό εξίτηλο γάνωμα, όπως και από χύτρες, φιαλίδια αλλά και διάφορα άλλα όστρακα, εκ των οποίων ένα από λευκό πηλό (Munsel 10YR9/1) (OM4, Εικ. 168, κάτω σειρά). Η περιφέρειά της κατασκευής αυτής βρίσκεται κατά 0,2 μ. ψηλότερα από τις καλυπτήριες της σαρκοφάγου και το κέντρο της κατά 0,35 μ. Σε βάθος έως 0,8 μ. παρατηρείται ότι τα χώματα των πρόσκαιρων αυτών πηλόχτιστων κατασκευών είναι κοκκινωπά και περιβάλλονται από συμπαγή πρασινότεφρη γλίνα με αραιές συγκεντρώσεις από εύθραυστους μικρούς παραθαλάσσιους κοχλίες. Στην προκειμένη περίπτωση βρέθηκαν επίσης, βάση από λοπάδα ή λεκανίδα, όστρακα από κλειστά αγγεία, μάλλον οινοχόες με επίπεδη βάση, ορισμένα από χύτρες και θραύσματα κεράμων.

²¹ Ανήκει πιθανώς στον κλασικό τύπο από τη Νότια Στοά της Ολυμπίας (πβ. Eilman 1938/39, 37-38, εικ. 61) και πιθανώς χρονολογείται στο Δ' ¼ του 5^{ου} αι. π.Χ. (πβ. Howland 1958, 48, πίν. 6 και 34, 176 και 64, πίν. 8 και 37, 253)

Εικόνα 182. Συγκέντρωση οστράκων (OM6).

Σε απόσταση 3,5 μ. ΝΔ της σαρκοφάγου και σε βάθος από 0,3-0,7 μ. εντοπίστηκε συγκέντρωση οστράκων (OM6) (Εικ. 182, ΒΑ) από μαγειρικά σκεύη, άβαφα ηλειακά κλειστά αγγεία μεσαίου μεγέθους, δύο όστρακα από έναν τουλάχιστον αμφορέα και ορισμένα όστρακα από μελαμβαφή αγγεία πόσης· μερικά όστρακα φαίνεται να συνανήκουν με άλλα από την OM8. Βρέθηκαν επίσης όστρακα από μελαμβαφή βαθύ φιαλίδιο ή κυάθιο (Π12945, Εικ. 183-184 & 185) που μπορεί να χρονολογηθεί στα μέσα του 5^{ου} αι. π.Χ. (πβ. Lang 1992, 60, εικ. 9,9), μια βάση η οποία συνανήκει με όστρακα (Π12946α) της OM 16 από το χείλος και το σώμα κοτύλης-σκύφου (Π12946, Εικ. 185 & 186) κατά πάσα πιθανότητα, βάσει της ποιότητας του πηλού, κορινθιακής εισαγωγής, του τέλους της αρχαϊκής εποχής-αρχών 5^{ου} αι. π.Χ.²², και τέλος τμήμα από το χείλος και το λαιμό αμφορέα (Π12947, Εικ. 11 & 187), πιθανός τύπος του Β' ½ του 6^{ου} αι. π.Χ. (πβ. Lang 1992, 68 ή 72, εικ. 13,1 ή 14,8) χωρίς να αποκλείεται το ενδεχόμενο να πρόκειται για ροδιακό τύπο του 500-480 π.Χ. (Sparkes & Talcott 1970, 338, πίν. 62, αρ. 1470).

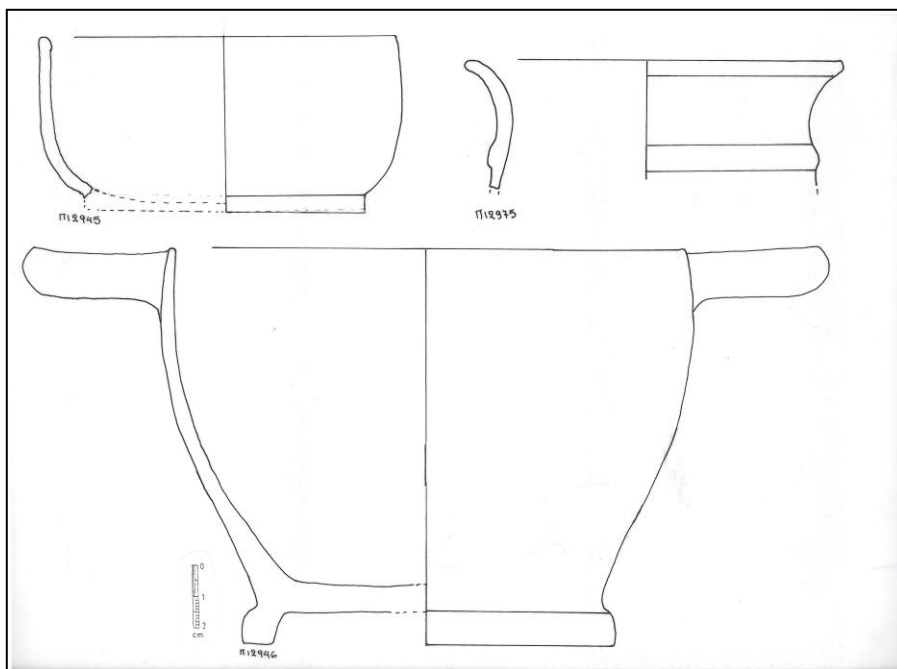
²² Πρόκειται για βαθύ αγγείο πόσης με οριζόντιες λαβές και ίσιο χείλος που αντιγράφει την κορινθιακή κοτύλη (συχνά ονομάζεται σκύφος). Το σχήμα ζωντανεύεται από το Νικοσθένη αλλά χωρίς εικονιστική διακόσμηση (Boardman 1980, 217). Το ίδιο ακριβώς σχήμα απαντάται επίσης και στην ερυθρόμορφη αγγειογραφία του τέλους της αρχαϊκής-πρώιμης κλασικής εποχής από τον κεραμέα Πιστόξενο (Boardman 1985, 133, εικ. 205) αλλά και τον Ιέρωνα, με παράσταση αρπαγής της Ελένης από τον Μάκρωνα (Richter 1986, 55, 458).

Εικόνα 183. Τμήμα από μελαμβαφές φιαλίδιο (Π12945).

Εικόνα 184. Τμήμα από το παραπάνω μελαμβαφές φιαλίδιο, έσω όψη.

Εικόνα 185. Σχεδιαστική αποκατάσταση τύπων αγγείων των νεκροδείπνων.

Εικόνα 186. Συνανήκοντα και συναρμόζοντα όστρακα από κοτύλη-σκύφο (Π12946).

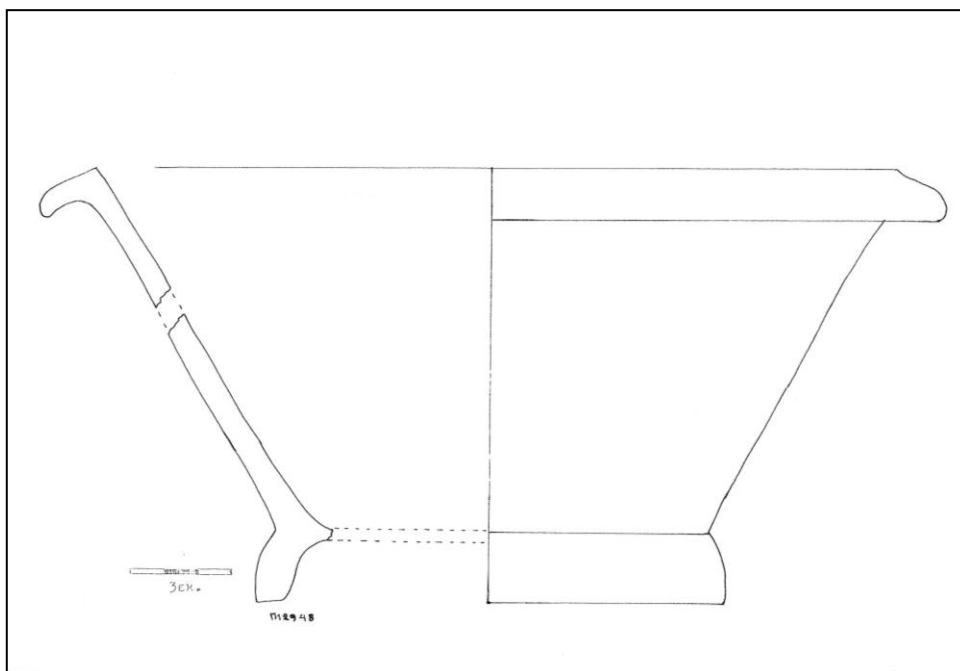
Εικόνα 187. Όστρακο από το χείλος και το λαιμό αμφορέα (Π12947).

Στο βάθος των 0,7 μ. παρατηρήθηκε συγκέντρωση οστράκων από μεγάλα ως επί το πλείστον αγγεία (OM8) (Εικ. 188). Βρέθηκε όστρακο από επίπεδη βάση αγγείου με στέλεχος του τέλους του 6^{ου} αι. π.Χ. (πβ. Π12799δ') με πιθανή συνανήκουσα λαβή κυλινδρικής πεπλατυσμένης διατομής με το ίδιο μελανό εξίτηλο γάνωμα και έντονη κύρτωση, προφανώς του τέλους του 6^{ου} αι. π.Χ.²³, ελάχιστα θραύσματα χύτρας, μεγάλο όστρακο από πιθοειδές αγγείο, πολλά συνανήκοντα όστρακα από λοπάδα ή λεκάνη (Π12948, Εικ. 189 & 190 & 191) υστεροαρχαϊκής εποχής (πβ. Lang 1992, 85, εικ. 18,5) και επίπεδη βάση πίθου, όπως και αγγείο με οριζόντιο χείλος τύπου μικρού κρατήρα ή κυπέλλου με μια τουλάχιστον λαβή (Π12949, Εικ. 151 & 192).

²³ Πρόκειται ή για το ασυνήθιστο σχήμα της κατηγορίας C.M.218 που περιλαμβάνει παραλλαγές του Νικοσθένειου αμφορέα με ομαλό περίγραμμα, αγγείο εξαγωγής για περιορισμένη αγορά, με ορισμένα χαρακτηριστικά έργα του αγγειοπλάστη Παμφαίου (πβ. Boardman 1980, 132, εικ. 214) ή υδρία του ιδίου, του Δ' ¼ του 6^{ου} αι. π.Χ. (Boardman 1980, 133, εικ. 222). Ανάλογο σχήμα βάσης, αλλά χωρίς λαβή παρουσιάζει η «Νικοσθένεια πυξίδα» με χαρακτηριστική ερυθρόμορφη διακόσμηση του «Ζ. του Νικοσθένους» (Boardman 1985, 72-73, εικ. 97), το λύδιον του 530 π. π.Χ. (Boardman 1980, 82, εικ. 159) και τέλος οι πλημοχές του τέλους του 6^{ου} αι. π.Χ. (Τιβέριος 1985, 72, εικ. 104).

Εικόνα 188. Συγκέντρωση οστράκων της OM8.

Εικόνα 189. Σχεδιαστική αναπαράσταση της λοπάδας ή λεκάνης (Π12948).

Εικόνα 190. Τα συνανήκοντα όστρακα από τη λοπάδα ή λεκάνη (Π12948).

Εικόνα 191. Η βάση από τη λοπάδα ή λεκάνη (Π12948).

Εικόνα 192. Χείλος κυπέλλου (Π12949).

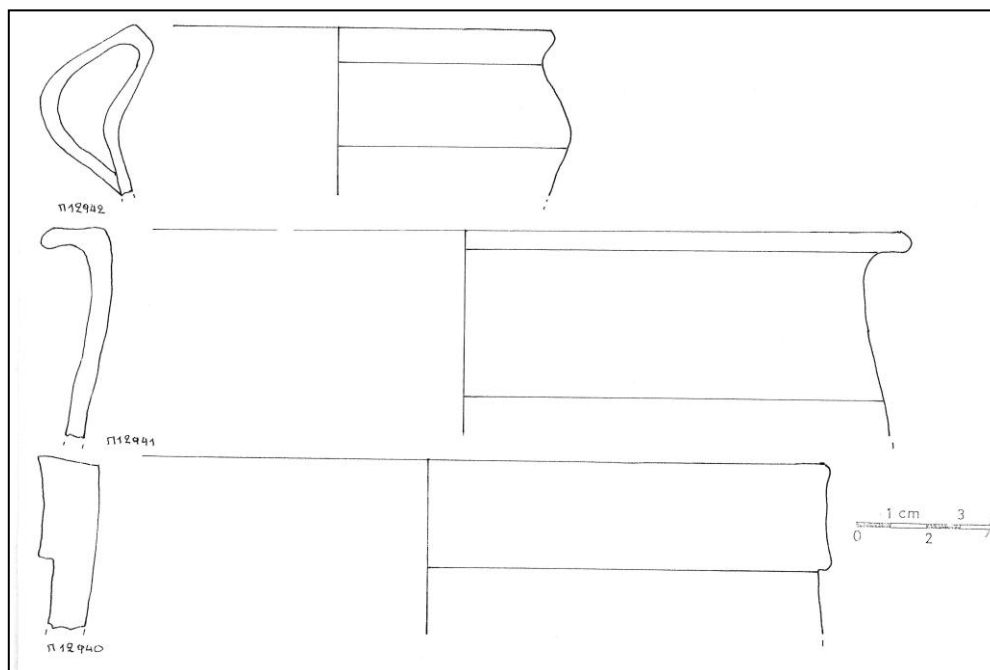
Εικόνα 193. Συγκέντρωση οστράκων της OM6/8.

Εικόνα 194. Η συγκέντρωση οστράκων της ΟΜ6/8.

Η ΟΜ6/8 σε βάθος 0,75 μ. αποτελεί συνέχεια προς Ν των αντίστοιχων ομάδων σε χώρο διαστάσεων περίπου 1,3*1,7 ο πυρήνας του οποίου βρίσκεται 2,7 μ. ΝΔ του T10 (Εικ. 193& 194). Στο κεντρικό τμήμα της (ΟΜ6/8γ) βρίσκονται όστρακα κλειστού τροχήλατου αγγείου, μάλλον αμφορέα) με μαύρο, ίσως από οργανικά κατάλοιπα, εσωτερικό και εξαιρετικά φθαρμένη, πιθανώς καμένη, εξωτερική επιφάνεια. Επίσης εντοπίστηκαν όστρακα από το χείλος λεκανοειδούς κρατήρα (Π12941, Εικ. 195-196), τμήμα σώματος διογκωμένου κλειστού αγγείου με καλό γάνωμα, βάση πιθοειδούς αγγείου και τμήμα μεγάλου αγγείου, ίσως λεκάνης, όστρεα από κοχλίες (*Helix*) και πορφύρα (*Murex brandaris*) (Δ1524α-δ και Δ1525, Εικ. 197). Από την ίδια ομάδα προέρχεται επίσης ένα όστρακο του πινακίου Π12801 της ΟΜ17, το οποίο φέρει διακόσμηση από εμπίεστα ανθήμια στο εσωτερικό του και που χρονολογείται από τα μέσα του 5^{ου} αι. π.Χ. (Eilman 1938/39, 40-41, εικ. 28g) έως προς το τέλος του (Sparkes & Talcott 1970, 308, 1029 & 277, 591). Στην αμέσως προς Ν γειτονική ομάδα (ΟΜ6/8δ) βρέθηκαν όστρακα από χύτρα και από λεπτό μελαμβαφές αγγείο, όπως τμήμα χείλους λοπάδας. Στην προς ΔΒΔ υποομάδα (ΟΜ6/8^α) βρέθηκαν επιπλέον όστρακα από τον προαναφερόμενο αμφορέα με τα πιθανά οργανικά κατάλοιπα (Εικ. 198, 199 & 200), επίσης συνανήκοντα φθαρμένα όστρακα από αδιάγνωστο ερυθροβαφές χρηστικό αγγείο, λαβή και χείλος χύτρας (Π12942, Εικ. 195&201), κοχλίες, θραύσματα κεραμίδων όπως και δύο κροκάλες. Τέλος στην πιο απομονωμένη προς τα Α υποομάδα (ΟΜ6/8β) βρέθηκαν λίγα θραύσματα κεράμων, αγγεία χρηστικά άβαφα ή με αραιό βερνίκι, έμβολο αμφορέα (πβ. Π12964, Εικ. 202-203), όστρακα από μελαμβαφή προχοΐσκη (Π12963, Εικ. 202 & 204), με

πολύ χαμηλή δισκοειδή βάση και απιόσχημο σώμα, τύπος που απαντά από τα υστεροαρχαϊκά χρόνια και σε όλη τη διάρκεια του 5^{ου} αι. π.Χ. (πβ. Lang 1992, 90, εικ. 19: 17) και ίσως ακριβέστερα το 480 π.Χ. (Sparkes & Talcott 1970, 249, εικ. 3: 192), όστρακα από ανοιχτά μελαμβαφή αγγεία τα οποία συγκολλούν ή συνανήκουν μεταξύ τους και εκ των οποίων το ένα με ίχνος λαβής, δεν αποκλείεται να συνανήκει με το κυάθιο (Π12945) της ΟΜ6 των μέσων του 5^{ου} αι. π.Χ. Επίσης χείλος από φιαλίδιο ή λύχνο (Π12977, Εικ. 11 & 205), όπως και από σκύφο με κάθετα τοιχώματα. Περαιτέρω όστρακα ανήκουν σε μεγάλα αγγεία ως επί το πλείστον χρηστικά και χύτρες αλλά και μελαμβαφή φιαλίδια και πινάκια (τουλάχιστον από 1). Κάλυπταν δύο μεγαλύτερες ψαμμιτικές πέτρες διαστάσεων π. 0,15 * 0,15 μ. ακανόνιστες και ακατέργαστες. Υπήρχαν επίσης και μερικές κροκάλες εκ των οποίων η μία με εμφανή ίχνη χρήσης (ύπερος-κρουστήρας) (Δ1526, Εικ. 206) βρέθηκε ανάμεσα στα όστρακα κρατηριοειδούς αγγείου (Π12976, Εικ. 207, 208-209 & 210) ελλιπούς διατήρησης ενδεχομένως υποκρατηρίου (πβ. Π12799θ') του τέλους 6^{ου}/αρχές 5^{ου} αι. π.Χ.) (πβ. Lang 1992, 84, εικ. 18,3). Ανάμεσα τους βρίσκονταν και αρκετοί εδώδιμοι μεγάλου μεγέθους κοχλίες της περιοχής.

Εικόνα 195. Σχεδιαστική αποκατάσταση τύπων ανοιχτών αγγείων από τα νεκρόδεια.

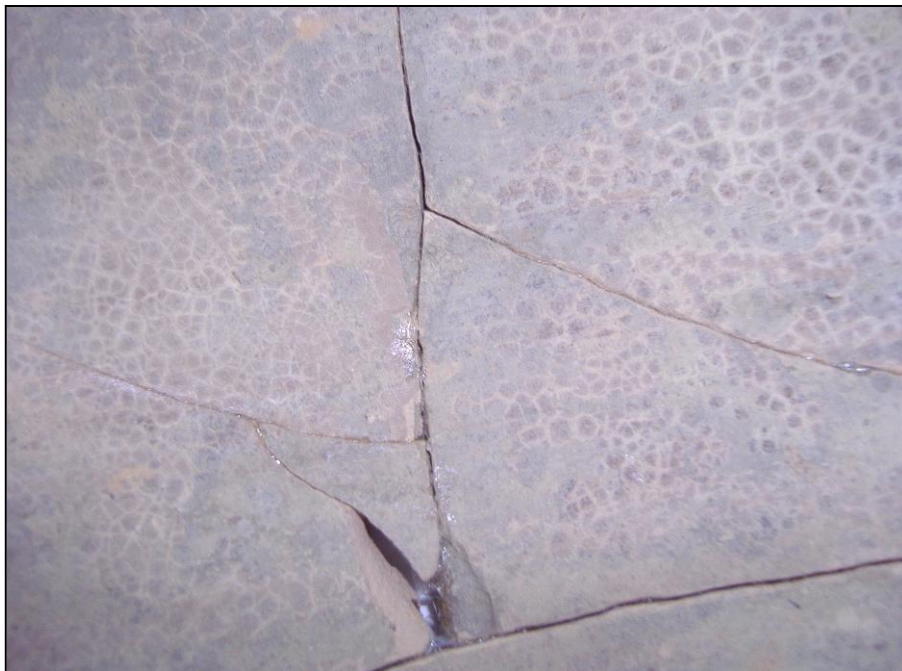
Εικόνα 196. Όστρακα από το χείλος λεκανοειδούς κρατήρα (Π12941).

Εικόνα 197. Όστρεα από κοχλίες (Helix) και πορφύρα.

Εικόνα 198. Όστρακο αμφορέα με πιθανά οργανικά κατάλοιπα.

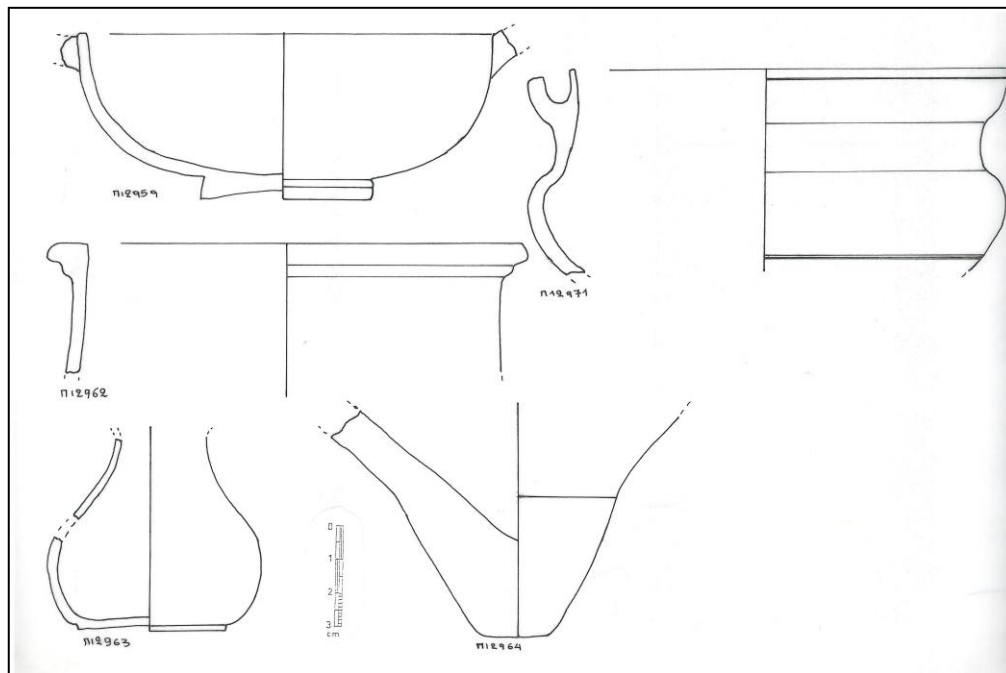
Εικόνα 199. Όστρακο αμφορέα με πιθανά οργανικά κατάλοιπα.

Εικόνα 200. Όστρακο αμφορέα με πιθανά οργανικά κατάλοιπα.

Εικόνα 201. Όστρακο από τη λαβή και χείλος χύτρας (Π12942).

Εικόνα 202. Σχεδιαστική αποκατάσταση αγγείων από τα νεκρόδειπνα.

Εικόνα 203. Έμβολο αμφορέα (πβ. Π12964).

Εικόνα 204. Όστρακα από μελαμβαφή προχοϊσκη (Π12963).

Εικόνα 205. Χείλος από φιαλίδιο ή λύχνο (Π12977).

Εικόνα 206. Κροκάλα με ίχνη χρήσης (Δ1526).

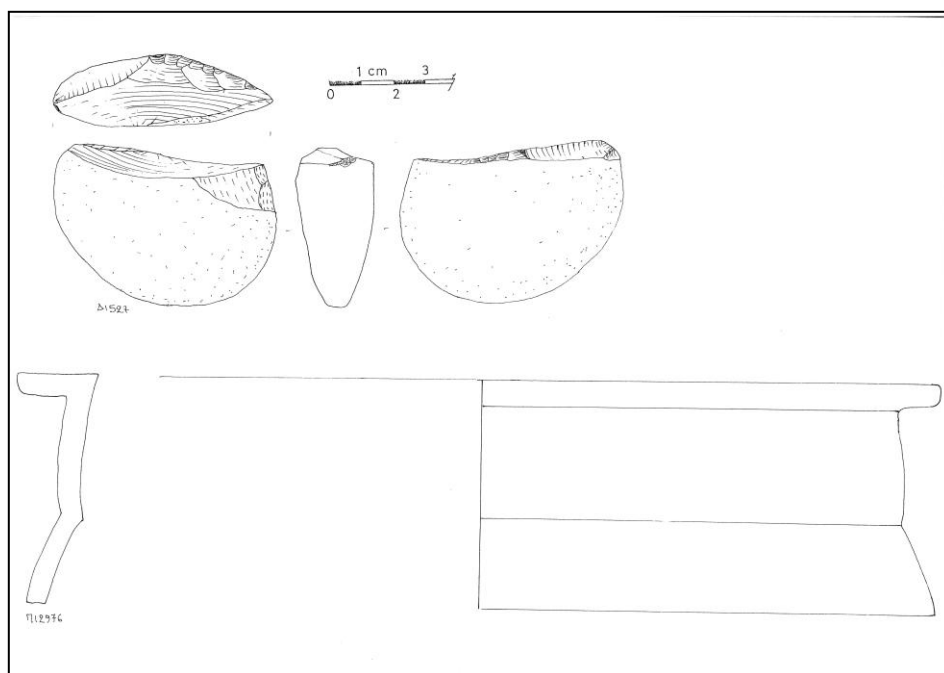
Εικόνα 207. Συνανήκοντα όστρακα κρατηριοειδούς αγγείου (Π12976).

Εικόνα 208. Συνανήκοντα όστρακα κρατηριοειδός αγγείου (εξωτερικό) (Π12976).

Εικόνα 209. Συνανήκοντα όστρακα κρατηριοειδός αγγείου (εσωτερικό) (Π12976).

Εικόνα 210. Σχεδιαστική αποκατάσταση του παραπάνω αγγείου και σχέδιο λίθινου εργαλείου (Δ1527).

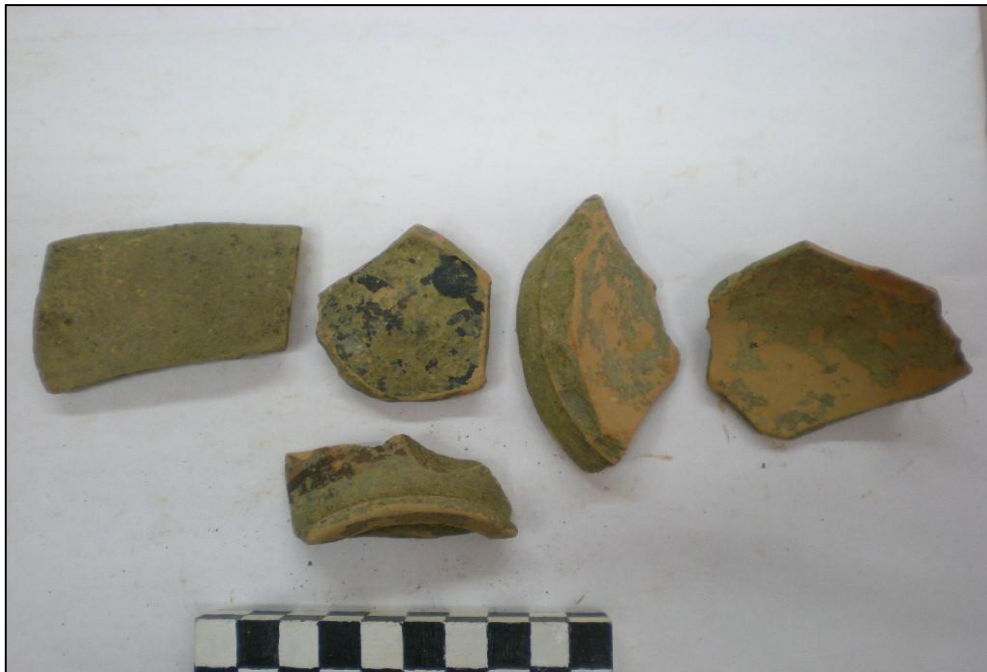
Στην προέκταση περίπου 0,5 μ προς τα ΝΔ, η «πυρά» έχει πάχος 0,1 μ. και βρίσκεται σε βάθος 0,5-0,6 μ. (ΕΙΚ. 182, ΝΔ). Απέδωσε ελάχιστα όστρεα αλλά αρκετά όστρακα (OM7, ΕΙΚ. 211, 212 & 213) από κεραμίδες, και ως επί το πλείστον από χρηστικά αγγεία και κυρίως χύτρες, από καστανό πηλό (7,5YR6/6=reddish yellow και 2,5YR6/8=light red στην εσωτερική όψη) όστρακα από χρηστικά αγγεία αναλόγου χρώματος με εξίτηλο βερνίκι, χειροποίητη προχρή επιμήκης αμφικωνική, προφανώς από χύτρα μήκους 0,04 μ. και διαμέτρου 0,015 έως 0,018 μ., φθαρμένα μελαμβαφή όστρακα από κοτύλες (ΕΙΚ. 214) και κύλικες (ΕΙΚ. 215-216) ηλειακής πιθανώς παραγωγής ροδόχρου πηλού (5YR8/4 ή 5YR7/4=pink), όστρακο από παχύ μελαμβαφές αγγείο με έντονο περιχέλωμα (πυξίδα) και όστρακο από χειροποίητη χύτρα ή υποστατό με σύνθετο χείλος (ΕΙΚ. 217, πάνω σειρά, το β' από δεξιά). Επίσης δύο συνανήκοντα όστρακα από τον σκύφο-κοτύλη των OM17 & 16 (Π12939, ΕΙΚ. 151 & 218) που χρονολογείται το αργότερο στο Α' ¼ του 4ου αι. π.Χ.²⁴ και ίσως τμήμα από το σώμα με πεταλοειδή λαβή (Π12979), τμήμα κύλικας με πολύ ψηλή λαβή (Π12980, ΕΙΚ. 173) το οποίο χρονολογείται στα ύστερα αρχαϊκά χρόνια, πρώιμο 5ο αι. π.Χ. (πβ. (Π12959) (Αραπογιάννη 1999, 164, εικ. 16· Sparkes & Talcott 1970, 266, εικ. 5 & πίν. 21: 449), τμήμα χαμηλής βάσης αγγείου με ελαφρώς κυρτή την κάτω όψη των πρώιμων κλασικών χρόνων (πβ. Lang 1992, 52, εικ. 6.4 και 60 εικ. 9.11), όστρακο από το λαιμό με χαμηλό πλαστικό δακτύλιο από μελαμβαφή οινόχρη, μικρή ταινιωτή μελαμβαφή λαβή 0,008*0,058 μ. με κεντρική αυλάκωση, ίσως από οινόχρη, όπως και μεγάλα τμήματα της

²⁴ Διαφέρει αισθητά ως προς τον τύπο από ανάλογα αγγεία, σκύφους του τέλους του 4ου αρχές 3ου αι. π.Χ. από την Αρκαδία (Καραπαναγιώτου 2008, 238-239, εικ. 17-18).

πρόσκαιρης πλινθόκτιστης κατασκευής (Εικ. 219). Μετά την αφαίρεση των παραπάνω ομάδων φάνηκε ότι κάτω από τα όστρακα και τους κοχλίες υπήρχε μια εκτεταμένη κοκκινωπή επιφάνεια που ανταποκρίνεται σε ό,τι έχει απομείνει από πρόσκαιρες πηλόχτιστες κατασκευές (Εικ. 220).

Εικόνα 211. Όστρακα της OM7.

Εικόνα 212. Όστρακα της OM7.

Εικόνα 213. Όστρακα της OM7.

Εικόνα 214. Μελαμβαφή όστρακα από κοτύλες.

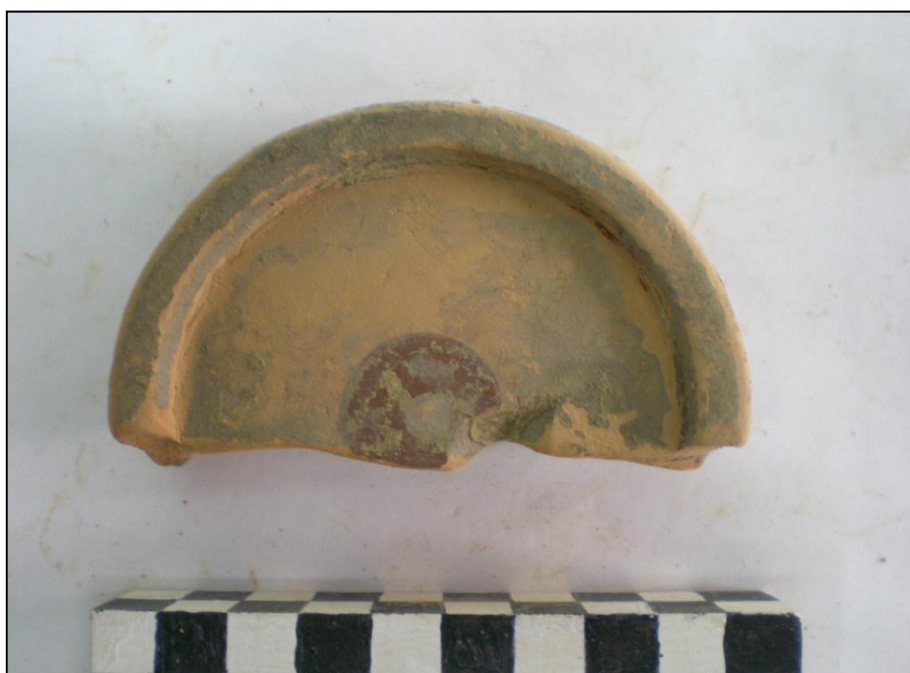
Εικόνα 215. Μελαμβαφή όστρακα από κύλικες.

Εικόνα 216. Μελαμβαφή όστρακα από κύλικες (εσωτερική όψη).

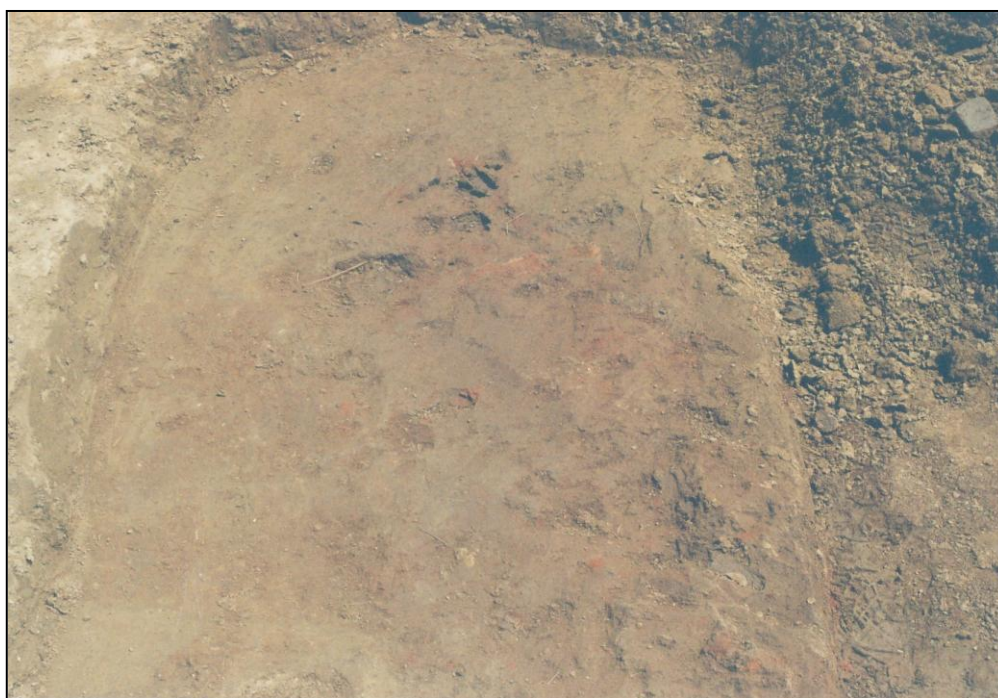
Εικόνα 217. Όστρακο από χύτρα ή υποστατό με σύνθετο χείλος (3ο από αριστερά) και λοιπά όστρακα της OM7.

Εικόνα 218. Όστρακο από τη βάση του σκύφου-κοτύλης των OM17 & 16 (Π12939).

Εικόνα 219. Τμήματα της πρόσκαιρης πλινθόκτιστης κατασκευής της OM7.

Εικόνα 220. Υπολείμματα από πρόσκαιρες πηλόχτιστες κατασκευές.

Στη βάση της «πυράς» σε απόσταση 4,4 μ. Δ. του τάφου 10 και σε βάθος 0,75 μ., συνεχιζόταν η συσσώρευση οστράκων (OM9) και συγκεκριμένα βρέθηκαν λαβή με νεύρωση και χείλος οινοχόης (κάτω από την πυρά), κατά πάσα πιθανότητα των υστεροαρχαϊκών χρόνων, αρχών του 5^{ου} αι. π.Χ., όστρακα από το σώμα μελαμβαφούς ανοιχτού αγγείου, ίσως λεκανίδας με γάνωμα που διατηρείται πολύ καλύτερα στο εσωτερικό,

όστρακο από πυθμένα λύχνου και από πίθο. Από την επίχωση της τομής προέρχεται τμήμα ταινιωτής λαβής οινόχους χωρίς νεύρωση.

Εικόνα 221. Κοχλίες και όστρακα αγγείων κατά την ανασκαφή (OM10).

Εικόνα 222. Κελύφη σαλιγκαριών και μια πορφύρα.

Εικόνα 223. Ακέραιο καστανοβαφές κυάθιο (Π12796).

Στην περιοχή της «πυράς» και σε απόσταση 4,5 μ. ΔΝΔ της αντίστοιχης γωνίας του T.10 (δηλ. π. 6 μ. ΝΔ της σαρκοφάγου) και σε βάθος 0,8 μ., στην υποτομή Α΄ διαστάσεων 2*4 μ. παρατηρήθηκαν (OM10) (ΕΙΚ. 221) συγκέντρωση από κελύφη σαλιγκαριών και μια πορφύρα (ΕΙΚ. 222, δεξιά), ένα ακέραιο καστανοβαφές κυάθιο (Π12796, ΕΙΚ. 223) που χρονολογείται γύρω στα 400 π.Χ. (πβ. Αραπογιάννη 1999, 184, εικ. 57· Sparkes & Talcott 1970, 290, εικ. 8, αρ. 755), επίσης η βάση μελαμβαφούς σκύφου και όστρακα από ερυθροβαφή σκύφο και μελαμβαφή οινόχνη. Τα υπόλοιπα όστρακα της υποτομής αυτής και στο ίδιο βάθος (OM11) ανήκουν (ΕΙΚ. 224) σε κεραμίδες και ίσως όστρακα πίθου μεσαίου μεγέθους, από χρηστικά αδιάγνωστα αγγεία, χύτρα με παχιά τοιχώματα, όστρακα από μελαμβαφή λεκανίδα ή κρατήρα, μελαμβαφή λαβή με ράχη από οινόχνη και τρία όστρακα από μελαμβαφή αγγεία πόσης, τα δύο λεπτότερα, ίσως από κύλικα. Επίσης βρέθηκαν κάποιοι κοχλίες (ΕΙΚ. 222, οι δύο πρώτοι αριστερά). Στην υποτομή Β΄ η οποία απέχει 2,80 μ. από τον T.10 και 2 μ. από την προαναφερόμενη συγκέντρωση, αποκαλύφθηκε σε βάθος 0,74 από την επιφάνεια η μεγαλύτερη συσσώρευση από κοχλίες (OM12), η οποία έχει ύψος π. 0,25 μ. και συνεχιζόταν προς Ν. (ΕΙΚ. 225, 226 & 227). Ανάμεσά τους υπήρχε λεπτό όστρακο από ανοιχτό αγγείο με κάθετες αυλακώσεις, προερχόμενο από μικρή πρόχου στον τύπο του «κυπέλλου του Φειδία» και το οποίο δίνει ως *terminus post quem* σχηματισμού του οστρεοσωρού το 2^ο ¼ του 5^{ου} αι. π.Χ., το νωρίτερο (Sparkes & Talcott 1970, 73 και 250, εικ. 3 και πίν. 11, αρ. 201). Το οστρεοφόρο αυτό στρώμα συνεχιζόταν και προς τα ΒΔ, και προς την αντίθετη κατεύθυνση, όπου σε απόσταση 0,3 μ. από την παρειά της υποτομής Β΄ βρέθηκε χάλκινη στλεγγίδα (OM12α, M3450, ΕΙΚ. 228 & 229 - 230) με εσκεμμένα

στρεβλωμένη λαβή και ίσως κατεστραμμένο σώμα, σε βάθος 0,6 μ., δηλ. στο ίδιο μέσο βάθος με τον προαναφερόμενο οστρεοσωρό. Κατά την ενοποίηση των υποτομών Α' και Β', στο βάθος των 0,74 μ. (ΟΜ12) εντοπίστηκαν πολυάριθμοι κοχλίες²⁵ ικανού μεγέθους (ΕΙΚ. 231-232). Τα σαλιγκάρια της ΟΜ12 διατηρούν εν μέρει τον αρχικό, καστανό, χρωματισμό τους και έχουν διαστάσεις το μεγαλύτερο 0,047*0,035*0,034 και το μικρότερο 0,037*0,028*0,027 μ. Τα όστρακα της ομάδας αυτής περιλαμβάνουν θραύσματα αγάνωτων και γανωμένων κεραμίδων λακωνικού τύπου, φθαρμένα όστρακα λεπτότεχνης κεραμικής και σχετικά παχιά συνανήκοντα όστρακα μελαμβαφούς ανοιχτού αγγείου, όπως και βάση μελαμβαφούς αγγείου με τρεις τουλάχιστον ομόκεντρους κύκλους στο κάτω μέρος της (ΕΙΚ. 233), προφανώς από σκυφοειδή ή άποδη κύλικα η οποία βάσει σχήματος και διακόσμησης θα μπορούσε να χρονολογηθεί περίπου στο 470 π.Χ. (Αραπογιάννη 1999, 163, εικ. 13 & 169, εικ. 25) αν και συχνά η διακόσμηση της κάτω επιφάνειας της βάσης με ομόκεντρους κύκλους χαρακτηρίζει τους σκύφους τύπου Α (Τιβέριος 1985, 50, εικ. 69 & 294-296, εικ. 488) που χρονολογούνται στο β' και γ' 1/4 του 5^{ου} αι. π.Χ. και συχνά αποτελούν προϊόντα κορινθιακών εργαστηρίων²⁶. Από το ίδιο σύνολο προέρχεται επίσης θραυσμένη εγκαρσίως κροκάλα με ελαφρώς λοξή κόψη, ίσως κατάλληλη για λιάνισμα και λοιπές τροφοπαρασκευαστικές δραστηριότητες (ΕΙΚ. 234)²⁷.

²⁵ Παρόμοια είναι η συγκέντρωση σαλιγκαριών σε εστία από τη Νεολιθική Νέα Μάκρη (Παντελίδου Γκόφα 1997, 107, εικ. 83). Επίσης στη λεγόμενη «οικία των σαλιγκαριών» της ΠΕΙ Ι στις Ζυγουριές Κορινθίας (Blegen 1928, 15). Συγκέντρωση σαλιγκαριών ιστορικών χρόνων, σε οικιστικό επίσης πλαίσιο, αναφέρεται και στη Νεμέα (πληρ. Κ. J. Roy).

²⁶ Θραύσμα από τη δακτυλιόσχημη βάση σκύφου η οποία εξωτερικά διακοσμείται με δύο ενάλληλους γραπτούς μελανούς δακτυλίους προέρχεται από την επίχωση συστάδας τάφων στην Ερέτρια και χρονολογείται στο 420 π.Χ. (Καραπασχαλίδου 1985: 109).

²⁷ Τα πρόχειρα αυτά τέμνοντα-κρουστικά εργαλεία έχουν μια πολύ μακρά προϊστορία. Λίγο παλαιότερα (αρχές 2^{ης} χιλιετίας) είναι αυτά που βρέθηκαν σε θέση της Κροατίας (Ložnjak Dizdar 2007, 317, πίν. LXXXIIIc1-3).

Εικόνα 224. Ευρήματα της OM11.

Εικόνα 225. Συγκέντρωση από κελύφη σαλιγκαριών και οστράκων στην OM12.

Εικόνα 226. Η χάλκινη σπλεγγίδα της OM12α, όπως βρέθηκε.

Εικόνα 227. Συγκέντρωση από κελύφη σαλιγκαριών στην OM12.

Εικόνα 228. Η χάλκινη στεγγίδα (M3450).

Εικόνα 229. Η χάλκινη στεγγίδα: λεπτομέρεια κάτω όψης λαβής (M3450).

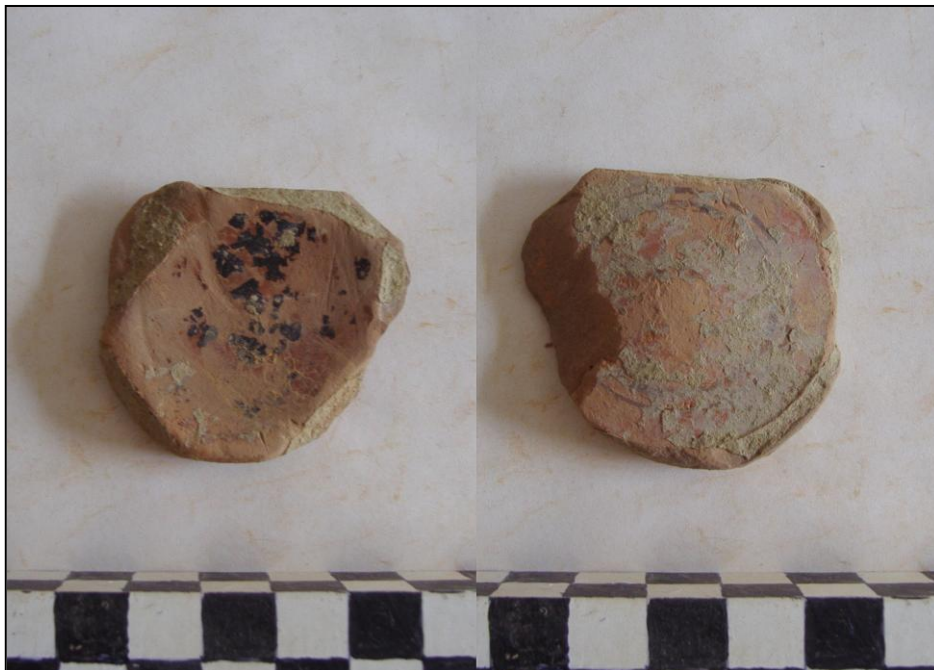
Εικόνα 230. Η χάλκινη στλεγγίδα: λεπτομέρεια άνω όψης λαβής (M3450).

Εικόνα 231. Τα σαλιγκάρια της OM12.

Εικόνα 232. Λεπτομέρεια των σαλγκαριών της OM12.

Εικόνα 233. Βάση μελαμβαφούς αγγείου με ομόκεντρους κύκλους.

Εικόνα 234. Κροκάλα με ελαφρώς λοξή κόψη, προφανώς για λιάνισμα.

Εικόνα 235. Οστρεοσωρός από κοιλίες (OM15).

Εικόνα 236. Οστρεοσωρός από κοχλίες και όστρακο μεγάλου αγγείου (OM15).

Αμέσως Δ της OM12 συνεχίζεται ο οστρεοσωρός από κοχλίες (OM15) (Εικ. 235, 236) πάνω σε πέντε μικρές κροκάλες σε αραιή διάταξη και με ανθρακικό επίπαγο στην μια όψη τους κάτι που δείχνει ότι για αρκετό καιρό βρίσκονταν στην ίδια θέση (Εικ. 237). Από αυτές η μία φαίνεται να έχει υποστεί αμφιπολική κρούση κατά το πάχος της και εγκάρσια στον κατά μήκος άξονά της (ό.π., η τελευταία). Είχε δηλ. χρησιμοποιηθεί όπως και άλλες σαν εργαλείο. Πάνω από το στρώμα κοχλιών υπήρχαν θραύσματα από αγάνωτες λακωνικές κεραμίδες. Επίσης ένα μεγάλο όστρακο από χρηστικό αγγείο και κάποια από κόκκινο εύθρυπτο πηλό. Από τα μελαμβαφή όστρακα ξεχωρίζουν δύο τα οποία ανήκουν σε οινοχόες το ένα με θαμπό μελιτζανί γάνωμα και ένα άλλο από βαθύ ανοιχτό αγγείο με εξίτηλο μελανό γάνωμα και οριζόντια εγχάρακτη γραμμή 0,025 μ. κάτω από το χείλος (Εικ. 238, πάνω σειρά, το τρίτο και το πρώτο αντίστοιχα). Ένα όστρακο από κόκκινο πηλό από κλειστό, μάλλον χειροποίητο αγγείο καστανοβαφές, όστρακο από βαθύ ανοιχτό αγγείο με εξίτηλο βερνίκι και τέλος δύο λεπτότερα από μελαμβαφή ανοιχτά αγγεία. Ανάμεσα στους κοχλίες (Εικ. 239) βρισκόταν σε όρθια θέση ένα ημίτομο κύλικας (Π12959, Εικ. 202 & 240) το οποίο χρονολογείται στα ύστερα αρχαϊκά χρόνια, πρώιμο 5^ο αι. π.Χ. (Αραπογιάννη 1999, 164, εικ. 16· Sparkes & Talcott 1970, 266, εικ. 5 & πίν. 21: 449).

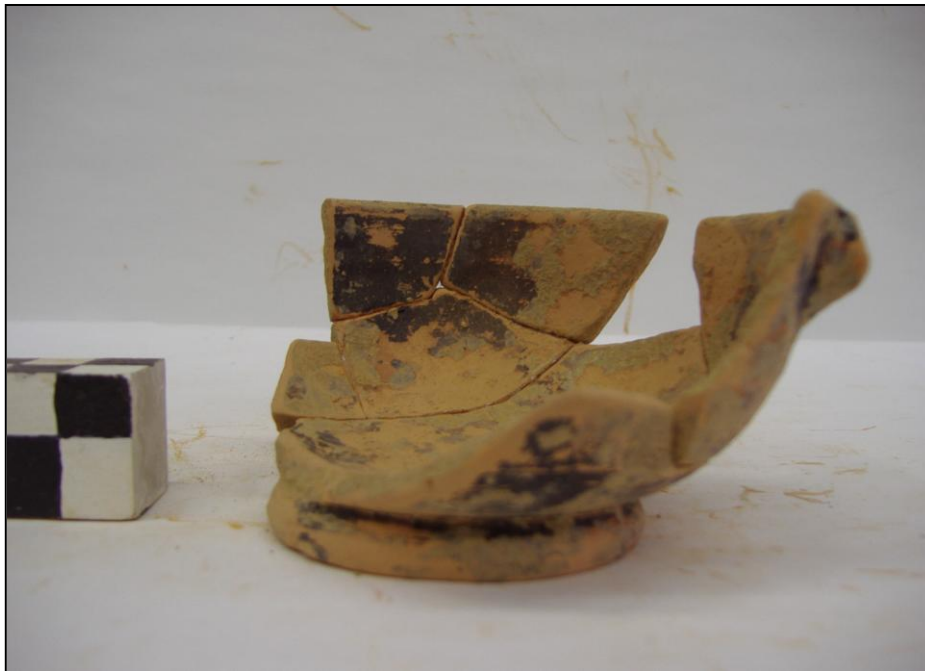
Εικόνα 237. Κροκάλες με ανθρακικό επίπαγο.

Εικόνα 238. Όστρακα από την ΟΜ15.

Εικόνα 239. Κοχλίες της OM15 σε μεγαλύτερο βάθος.

Εικόνα 240. Ημίτομο κύλικας ανάμεσα στους κοχλίες της OM15.

Εικόνα 241. Η συγκέντρωση της OM16.

Κατά την από 22-4-08 διεύρυνση της τομής με σκαπτικό, 4 μ ΔΒΔ της ΒΔ γωνίας της σαρκοφάγου και σε βάθος π. 0,3 μ. από την επιφάνεια, βρέθηκαν, από το βάθος αυτό και εξής, θραύσματα από κεραμίδες και πληθώρα από όστρακα από μελαμβαφείς κύλικες και άλλα λεπτότεχνα αγγεία, όπως και από αρκετά χρηστικά και άβαφα (OM16) (ΕΙΚ. 241). Από την ανασκαφή του σωρού την επομένη, προέκυψε πληθώρα οστράκων. Πρόκειται ως επί το πλείστον για αγγεία πόσης αλλά και όστρακα από χρηστικά, με εξίτηλο βερνίκι, κλειστά αγγεία και λίγα όστρακα από χύτρες, κυρίως λαβές (ΕΙΚ. 242). Εντοπίστηκαν όστρακα που συνανήκουν με άλλα από τον σκύφο-κοτύλη των OM 17 & 7 (Π12939, ΕΙΚ. 218) που χρονολογείται στο Α' ¼ του 4^{ου} αι. π.Χ. και επίσης όστρακα που συνανήκουν με την κοτύλη (Π12946, ΕΙΚ. 186) των αρχών του 5^{ου} αι. π.Χ. Υπάρχουν επίσης όστρακα από το χείλος τριφυλλόσχημης οينوχόης, όστρακα από δύο τουλάχιστον μικρού μεγέθους κύλικες (πβ. Π12959) των αρχών του 5^{ου} αι. π.Χ., ενδεχομένως όστρακα από κύαθια ή φιαλίδια, από μεγάλα κλειστά αγγεία με πλατιές καστανοπόρφυρες ταινίες, όστρακα από τη βάση μεγάλων χειροποίητων χρηστικών αγγείων που φέρουν εξομάλυνση-στίλβωση με μαλακό, οστέινο ή ξύλινο, εργαλείο. Επίσης υπάρχουν όστρακα από μεγάλα τροχήλατα αγγεία με αραιό καστανό γάνωμα, πλατιά ταινιωτή λαβή από πρόχου, δισκοειδή βάση τροχήλατου αγγείου και δακτυλιόσχημη μεγάλου ανοιχτού αγγείου (πβ. Π12938) λοπάδας-ιγδίου ή λεκάνης (τέλος 6^{ου} αι. π.Χ. έως πρώιμος 5^{ος} αι. π.Χ.) συγκριτικά όμως μικρότερου πάχους, όπως και όστρακα από οينوχόη του τύπου που ονομάζεται χους (Π12961, ΕΙΚ. 243, πβ. Π12767) με πλαστικό δακτύλιο στο σημείο ένωσης του λαιμού με το σώμα και ο οποίος

χρονολογείται στο Γ' ¼ του 6^{ου} αι. π.Χ. (Sparkes & Talcott 1970, 242, πίν. 5: 92). Διαπιστώθηκε επίσης ότι τα δύο τμήματα της σπασμένης λαβής έφεραν ορατά ίχνη χρήσης με μορφή στίλβης επί του ανθρακικού επίπαγου που στο μεταξύ είχε επικαθίσει πάνω στο σπάσιμο (Εικ. 244-245). Από την ίδια ομάδα προέρχεται χείλος ανοιχτού αγγείου, ίσως μικρής λεκάνης (Π12962, Εικ. 202 & 246) το οποίο θα μπορούσε να χρονολογηθεί στο τέλος του 6^{ου} ή στις αρχές του 5^{ου} αι. π.Χ. (πβ. Lang 1992, 84, εικ. 17.3 · Sparkes & Talcott 1970, 361, εικ. 15, 23, πίν. 83: 1786). Σώζονται επίσης μικρά τμήματα της πηλεπένδυτης κατασκευής, (Εικ. 247), πολλοί κοχλίες (Εικ. 248), θραύσματα κεράμων και τρεις κροκάλες εκ των οποίων οι δύο με πρόσφατες αποκρούσεις, μια ασβεστολιθική με παλαιότερες, μια επίπεδη με λεία επιφάνεια και ένα «πρωτότομο» από κροκάλα πυριτόλιθου, προφανώς απόκρουσμα κρουστήρα, με μηδενική φτέρνα, επίπεδο έξαρμα και προγενέστερη απόκρουση (Εικ. 249).

Εικόνα 242. Όστρακα από χύτρες της OM16.

Εικόνα 243. Όστρακα από οиноχόη (Π12961).

Εικόνα 244. Λεπτομέρεια της λαβής της παραπάνω οινόχους με ίχνη χρήσης στο πάνω μέρος.

Εικόνα 245. Λεπτομέρεια της λαβής της πιο πάνω οινοχόης (Π12961) με ίχνη χρήσης στο κάτω τμήμα.

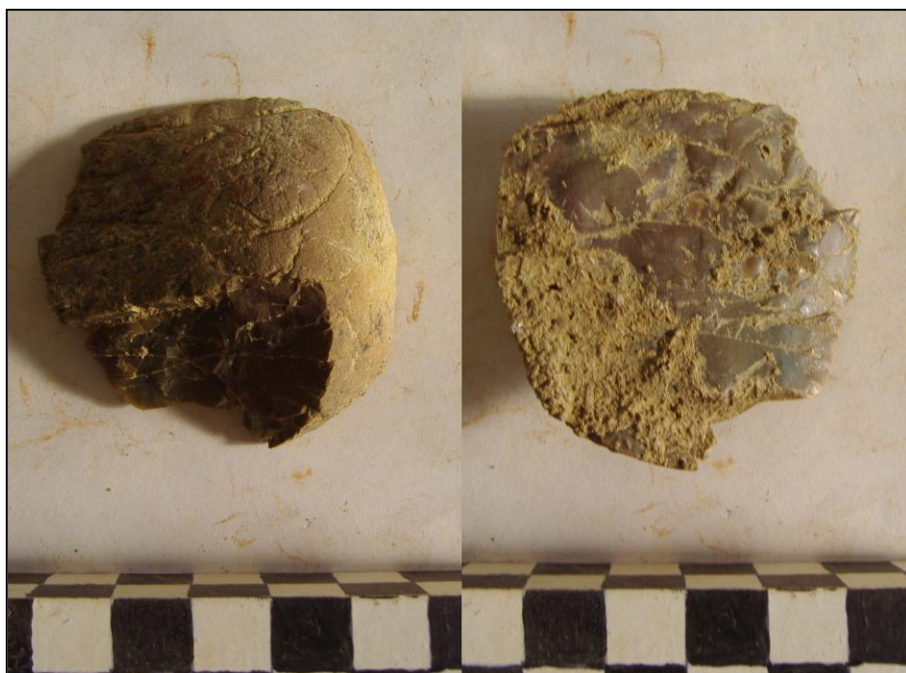
Εικόνα 246. Χείλος ανοιχτού αγγείου, ίσως μικρής λεκάνης (Π12962).

Εικόνα 247. Τμήματα της πηλεπόνδυτης επίπεδης εστίας – βομού.

Εικόνα 248. Όστρεα από μεγάλα σαλιγκάρια.

Εικόνα 249. Απόκρουσμα κρουστήρα, με μηδενική φτέρνα.

Περίπου 2,3 μ ΔΒΔ της ΒΔ γωνίας της σαρκοφάγου και σε βάθος π. 0,35 μ. από την επιφάνεια ανασκάφηκε οστρεοσωρός (OM17) με όστρακα από μελαμβαφές σχεδόν ακέραιο πινάκιο με εσωτερική διακόσμηση εμπίεστων ανθεμίων (Π12801, Εικ. 151 & 250 -251) το οποίο χρονολογείται στο τέλος του 5^{ου} αι. π.Χ. (Sparkes & Talcott 1970, 277 & 308, αρ. 591 & 1029). Ένα τουλάχιστον από τα όστρακα αυτά προέρχεται από την ομάδα OM6/8γ' η οποία βρίσκεται γύρω στα 5 μ. νοτιότερα αλλά και στην OM24α. Επίσης βρέθηκαν όστρακα από τον σκύφο-κοτύλη (Π12939, Εικ. 218) που χρονολογείται στο Α' ¼ του 4^{ου} αι. π.Χ. (Sparkes & Talcott 1970, 260, εικ. 4 και πίν. 16: 349) τα οποία επίσης συνανήκουν με όστρακα της OM16, όπου το υπόλοιπο της βάσης και άλλα συναρμόζοντα όστρακα και ένα συνανήκον από την OM19 (22/4/08) το οποίο όπως και τα περισσότερα πιο πάνω δεν συγκολλά.

Εικόνα 250. Μελαμβαφές πινάκιο με εσωτερική διακόσμηση ανθεμίων (Π12801).

Εικόνα 251. Το πιο πάνω πινάκιο με εσωτερική διακόσμηση ανθεμίων (κάτω όψη).

Εικόνα 252. Κοχλίες και λίθοι της OM18.

Περίπου 4,5 μ. δυτικότερα και σε βάθος 0,6 μ. (συνέχεια προς Β. της «πυράς») (OM18, Εικ. 252) προέκυψαν τρεις κοχλίες, μια μεγάλη κροκάλα, μια κοφτερή λατύπη γκρίζου ασβεστόλιθου, μικρό τμήμα από την πήλινη επένδυση-«πυρά», θραύσματα από κεραμίδες, εκ των οποίων οι χαρακτηριστικότερες είναι λακωνικές καλυπτήρες και στρωτήρες με καστανό γάνωμα στην εξομαλυσμένη επιφάνειά τους. Το πάχος σώματος είναι 0,018 μ. και το πάχος περιχειλώματος 0,021 μ. Πηλός τοπικός (Munsel 10YR8/4=very pale brown) καλά ψημένος με προσμάγματα. Υπάρχουν επίσης και άλλα θραύσματα ανοιχτότερου ή πιο κόκκινου πηλού λιγότερο επιμελημένα. Βρέθηκαν επίσης όστρακα από χύτρες, εκ των οποίων αρκετά συνανήκοντα από χύτρα με δισχιδές χείλος που χαρακτηρίζει τις χύτρες της κλασικής εποχής (πβ. Lang 1992, 98, εικ. 22.8) και εφαιπτόμενη επιμήκη οριζόντια λαβή (Π12952, Εικ. 14 & 253) που απαντάται σε ανάλογα αγγεία από το 520-460 π.Χ. (πβ. Sparkes & Talcott 1970, 372-373, εικ. 18, πίν. 94: 1947 και 1951) όπως και άλλες δύο χύτρες μικρότερης διαμέτρου με εξωνεύοντα χείλη και δύο ακόμη αδιάγνωστου σχήματος, η μια με γωνιώδη σώμα και η άλλη με εσωνεύοντα χείλη, στην οποία ενδεχομένως συνανήκει και φαρδιά ταινιωτή λαβή. Επίσης υπάρχουν όστρακα από μεγάλα χρηστικά αγγεία, εκ των οποίων έμβολο μικρού πίθου διαμέτρου π. 0,045 μ. και πάχους τοιχώματος 0,019 μ. από ερυθρωπό πηλό (Munsel 2,5YR7/8: light red) με εγκλείσματα. Επίσης όστρακα από μεγάλα ανοιχτά αγγεία, προφανώς λεκανίδες, εκ των οποίων, τμήμα χείλους (Π12955, Εικ. 14 & 254) χρονολογείται στο 485 π.Χ. περίπου (Sparkes & Talcott 1970, 360, εικ. 21, αρ. 1764· Lang 1992, 84, εικ. 18.2) όπως επίσης και δύο όστρακα από μεγάλο αβαφές αγγείο, ένα όστρακο από χείλος ανοιχτού, επίσης άβαφου, αγγείου μεσαίου μεγέθους, λαβή

οινοχόης και βάση μελαμβαφούς σκύφου όπως και όστρακα λεπτότερα μελαμβαφή ως επί το πλείστον εξίτηλα, τμήμα από δακτυλιόσχημη βάση και συνανήκοντα όστρακα από επίπεδη και τμήμα βάσης από αττικό μελαμβαφή σκύφο-κοτύλη (Π12974, Εικ. 255 - 257) η οποία συνανήκει με όστρακα από τις ομάδες 27^α+27. Λόγω της αποσπασματικής του διατήρησης δεν μπορεί να εκτιμηθεί ακριβώς το σχήμα του αγγείου, το οποίο θα μπορούσε να χρονολογηθεί από το 480-400 π.Χ. (Sparkes & Talcott 1970, 259, πίν. 16, αρ. 339-348) αν και ανάλογοι αττικοί μελαμβαφείς σκύφοι χρονολογούνται μεταξύ 470-450 π.Χ. (Τιβέριος 1985, 222, εικ. 355). Τέλος, ανάμεσα στα ευρήματα περιλαμβάνονται σύμφυση στο χείλος και τμήμα συνανήκουσας λαβής τριφυλλόσχημης οινοχόης μεγάλου μεγέθους (Π12953, Εικ. 258 & 259), ο οποίος ανήκει σε πρώιμο τύπο του τέλους του 6^{ου} αι. π.Χ., όπως και τμήμα από το κάτω μέρος κλειστού διάτρητου μελαμβαφούς αγγείου, προφανώς είδος χωνιού (Π12954, Εικ. 151 & 260). Επίσης βρέθηκαν δύο κροκάλες, η μία με απόσπαση τύπου κρουστήρα.

Εικόνα 253. Συνανήκοντα όστρακα χύτρας (Π12952).

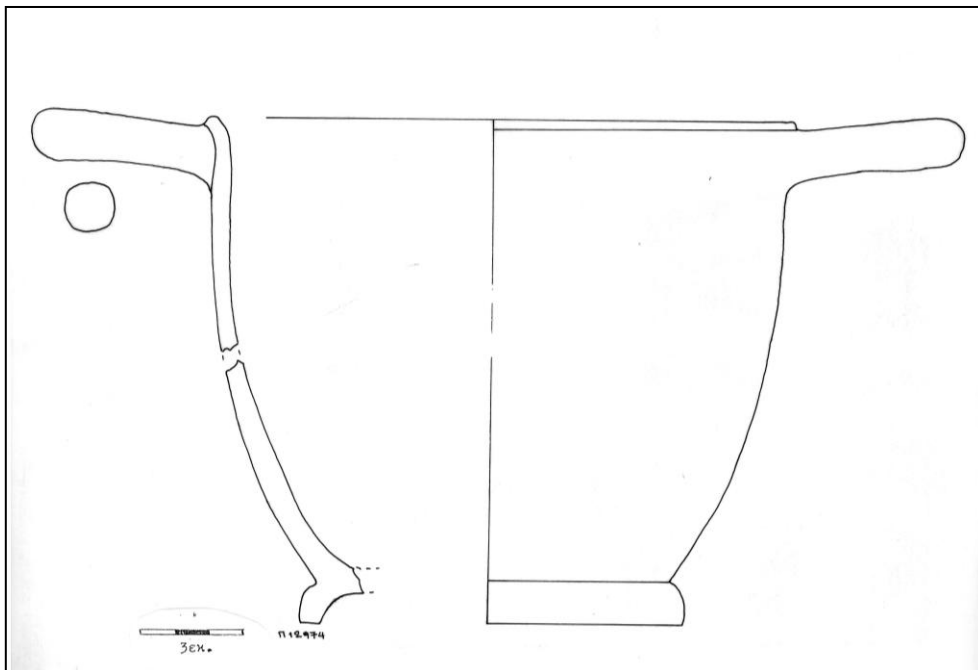
Εικόνα 254. Τμήμα χείλους από λεκανίδα (Π12955).

Εικόνα 255. Μελαμβαφής σκύφος-κοτύλη, πλάγια όψη (Π12974).

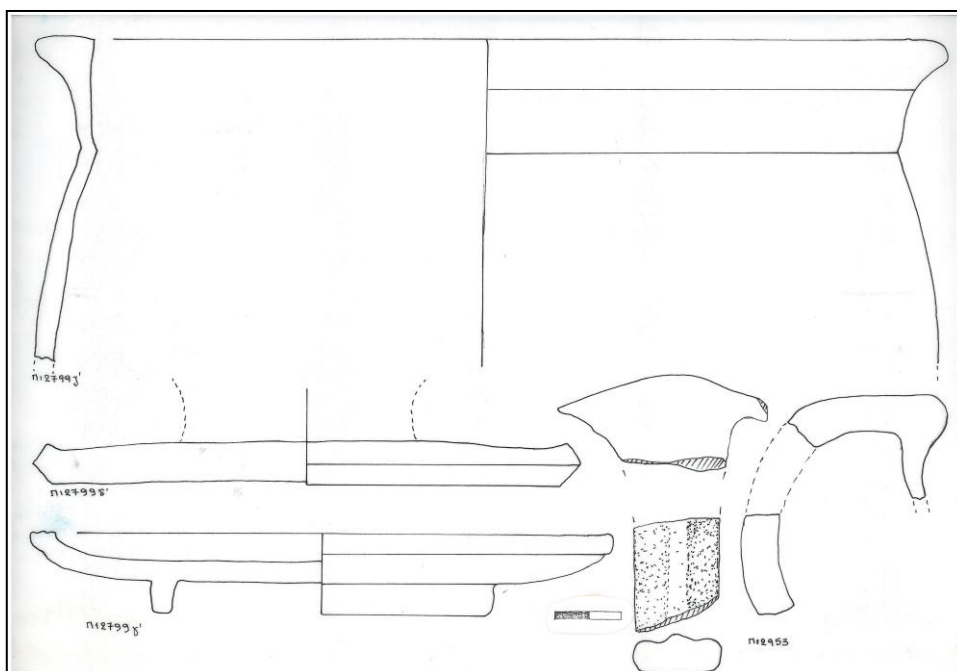
Εικόνα 256. Μελαμβαφής σκύφος-κοτύλη, όψη από τον πυθμένα (Π12974).

Εικόνα 257. Σχεδιαστική αποκατάσταση του σκύφου-κοτύλης (Π12974).

Εικόνα 258. Λαβή και τμήμα από το χείλος τριφυλλόσχημης οινόχους (Π12953).

Εικόνα 259. Σχεδιαστική αποκατάσταση αγγείων από τη συστάδα Γ και την ευρύτερη περιοχή της.

Εικόνα 260. Είδος πήλινου χωνιού (Π12954).

Εικόνα 261. Όστρακα της OM28.

Σε απόσταση 4,8 μ. ΔΝΔ της σαρκοφάγου και σε βάθος 0,46-0,83 μ. από την επιφάνεια εντοπίστηκε η OM28 (Εικ. 261). Τα ανώτερα 0,3 εκ. είναι η επιφανειακή γκρίζα γλίνα-πηλός χωρίς ευρήματα και τα υπόλοιπα περίπου 0,2-0,3 μ. της ίδιας υφής στρώμα, με ανώτερο τμήμα μάλλον χουμώδες, δηλ. λιγότερο συμπαγές και πιο μαύρο με εκτεταμένα κόκκινα ίχνη κατά πάσα πιθανότητα από τις αναμοχλευμένες πηλεπένδυτες κατασκευές. Ανάμεσα σε αυτά απαντώνται και όστρακα αγγείων. Σε βάθος 0,5/0,6 μ έως και περίπου 1,30 μ, απαντάται το κυρίως αρχαιολογικό

στρώμα που είναι από τεφρή γλίνα. Στην ομάδα αυτή ανήκουν όστρακο από το χείλος μελαμβαφούς μικρού κρατήρα (Π12940, Εικ. 195&262) του Β' ½ του 6^{ου} αι. (πβ. Lang 1992, 66, εικ. 11.4) ή γενικότερα υστεροαρχαϊκής εποχής (ό.π., 70, εικ. 14.2). Επίσης όστρακο κύλικας με ψηλό χείλος, της ίδιας περίπου εποχής και πιθανώς συνανήκον με αυτό αλλά χωρίς να διατηρείται το εσωτερικό γάνωμα, κάποια άλλα λεπτότερα από ανοιχτόχρωμο πηλό (10YR8/4=very pale brown) με καστανό εσωτερικά βερνίκι και επίσης καστανοβαφή ταινία εξωτερικά, λαβή από αμφορέα (πβ. Π12983) η οποία δεν αποκλείεται να ανήκει σε κορινθιακό τύπο και να χρονολογείται στο 460-440 π.Χ. (πβ. Sparkes & Talcott 1970, 339, πίν. 62: 1480), λίγα όστρακα από χύτρες, κάποια άβαφα, θραύσματα κεραμίδων, δύο κροκάλες και 2-3 κοχλίες σε αποσπασματική κατάσταση.

Εικόνα 262. Όστρακο από το χείλος μελαμβαφούς κρατήρα (Π12940).

Στη συνέχεια αποκαλύπτεται σε υψομετρική διαφορά (0,55 στο νοτιότερο σημείο της και 0,67 στο ανατολικότερο) μια σχεδόν ενιαία επιφάνεια με πολλές κοκκινίλες-υπολείμματα της πηλεπένδυτης κατασκευής με πολλά όστρακα από σκύφους ή κύλικες και χύτρες, αρκετές πέτρες και λίγα θραύσματα κεραμίδων και σπάνιους κοχλίες (OM28A, Εικ. 263 & 264). Συγκεκριμένα, πρόκειται για τμήμα βάσης και κάτω μέρος σώματος μελαμβαφούς σκύφου ή κοτύλης (Munsel 5YR7/6 reddish yellow) με τεφρό πυρήνα, τμήμα βάσης μελαμβαφούς πινακίου με οπή (Munsel 5YR7/8 reddish yellow) τμήμα εξίτηλου μελαμβαφούς λαβής με ράχη από οينوχόη από πορτοκαλί πηλό (πβ. Π12767) συγκολλούμενα όστρακα από το σώμα ανοιχτού αγγείου ερυθροβαφούς (μενεξεδί-ιώδες) με πιθανά ίχνη στίλβωσης εξωτερικά, βάση μικρού χρηστικού αγγείου

ατελούς όπτησης ίσως λεκανίδας (Munsel 5YR8/6=reddish yellow) και συνανήκοντα όστρακα από ανάλογο με αλλοιωμένες επιφάνειες, όστρακα από λεπτότερα μελαμβαφή ή αδιάγνωστα πολύ φθαρμένα, πολλά συνανήκοντα θραύσματα χύτρας, θραύσματα κεράμων, μικρές κροκάλες και ψαμμίτης όπως και 5 κοχλίες (Δ1523α-β).

Εικόνα 263. Ευρήματα της OM28A.

Εικόνα 264. Συγκέντρωση ευρημάτων στην OM28A.

Εικόνα 265. Συγκέντρωση ευρημάτων στην OM28B.

Λίγο ΝΔ αποκαλύπτεται η συνέχεια του στρώματος με τις κοκκινίλες σε βάθος 1,05 μ. στο Α. σημείο και 0,85 μ. στο δυτικότερο (OM28B) (ΕΙΚ. 265). Υπάρχουν πολλά όστρακα αγγείων όπως από μελαμβαφή κανθαροειδή πυξίδα ή κυλικοκάνθαρο (Π12971, ΕΙΚ. 202&266) του Α' ¼ του 4^{ου} αι. π.Χ. (Sparkes & Talcott 1970, 283, εικ. 7, πίν. 28, αρ. 663 & 666) και από λεκανίδα, λίθοι και κόκκινες κηλίδες, κυρίως στο κέντρο της ομάδας, όπου επίσης υπάρχουν πολλές λευκές μικρές συσσωματώσεις ίσως υπολείμματα από πωρόλιθο. Το στρώμα αυτό είναι πολύ λεπτό και από κάτω υπάρχουν σε λοξή διάταξη πλακοειδής φυσικός λίθος και θραύσμα κεραμίδας με όστρεα και όστρακα. Συγκεκριμένα βρέθηκαν 6 κοχλίες μικρού έως μεσαίου μεγέθους. Σε δύο από αυτούς υπήρχε οπή στο πάνω μέρος τους σε απόσταση 0,015 μ. από το χείλος και 0,025 μ. (μεγαλύτερη) στον έτερο κοχλία. Επίσης υπήρχαν θραύσματα γανωμένων λακωνικών στρωτήρων, εκ των οποίων ένα πάχους σώματος 0,02 μ. και παρυφής 0,0225 μ. από λευκό πηλό (Munsel 10YR8/2) και ένα άλλο πάχους 0,019 και 0,0233 μ. αντίστοιχα, από πιο εύθρυπτο πηλό κιτρινοκόκκινο (Munsel 10YR7/6) (ΕΙΚ. 267). Τέλος, θραύσματα από αγάνωτους κεράμους μέσου πάχους σώματος 0,0185 μ. (Munsel 10YR8/4=very pale brown). Επίσης σώθηκαν δύο μικρά τμήματα από την πηλεπένδυτη κατασκευή, έμβολο πίθου ύψους 0,1 μ. και διαμέτρου π. 0,13 μ. από εύθρυπτο πηλό τεφρό στο εσωτερικό και πορτοκαλόχρωμο στο εσωτερικό (ΕΙΚ. 268). Επίσης όστρακα από μεγάλα χρηστικά αγγεία, εκ των οποίων ξεχωρίζει τμήμα χείλους αμφορέα από πηλό κιτρινοκόκκινο (Munsel 5YR7/6=reddish yellow) διαμέτρου χείλους π. 0,16 μ. (πβ. Π12947) πιθανός τύπος του Β' ½ του 6^{ου} αι. π.Χ. (πβ. Lang 1992, 68 ή 72, εικ. 13,1 ή 14,8) χωρίς να αποκλείεται το

ενδεχόμενο να πρόκειται για ροδιακό τύπο του 500-480 π.Χ. (Sparkes & Talcott 1970, 338, πίν. 62, αρ. 1470). Επίσης τέσσερα συναρμόζοντα τμήματα από λαβή με νεύρωση (ράχη) μεγάλης οινοχόης (πβ. Π12767) σωζ. ύψους 0,09 μ. από εύθρυπτο πορτοκαλί-καφετή πηλό (Εικ. 269). Επίσης τμήμα από το χείλος λεκανοειδούς κρατήρα (Π12969, Εικ. 270 & 271) του τέλους του 6^{ου} και των αρχών του 5^{ου} αι. π.Χ. (πβ. Lang 1992, 66, πίν. 11.5) αν όχι παλαιότερος (ό.π., 68, πίν. 11.6), όπως επίσης όστρακα από χύτρα (Π12970, Εικ. 271 & 272). Επιπλέον υπάρχουν 4 μεγάλα όστρακα τα τρία συγκολλημένα που ενδεχομένως συνανήκουν εν μέρει μεταξύ τους και προέρχονται από ανοιχτά αγγεία τύπου λεκανίδας, τα περισσότερα με μελανό γάνωμα στο εσωτερικό τους και ένα στο εξωτερικό με πλατιά εξηρημένη ταινία. Λαβή από κύλικα και τμήμα από το χείλος μεγάλου αμφορέα με πλατύ επίπεδο ελαφρά εξωνεύον χείλος (Εικ. 273) και τέλος δύο τμήματα λύχνων (Π12972α-β, Εικ. 11 & 274 - 275), που θα μπορούσαν να χρονολογηθούν από το Δ' ¼ του 6^{ου} αι. π.Χ. έως το 480 π.Χ. περίπου (πβ. Howland 1958, 32, πίν. 4 & 32, αρ. 94 & 97 και το δεύτερο, ό.π., 30, πίν. 4 & 32, αρ. 89).

Εικόνα 266. Όστρακο από μελαμβαφή καθαροειδή πυξίδα (Π12971).

Εικόνα 267. Θραύσματα γανωμένων λακωνικών στρωτήρων.

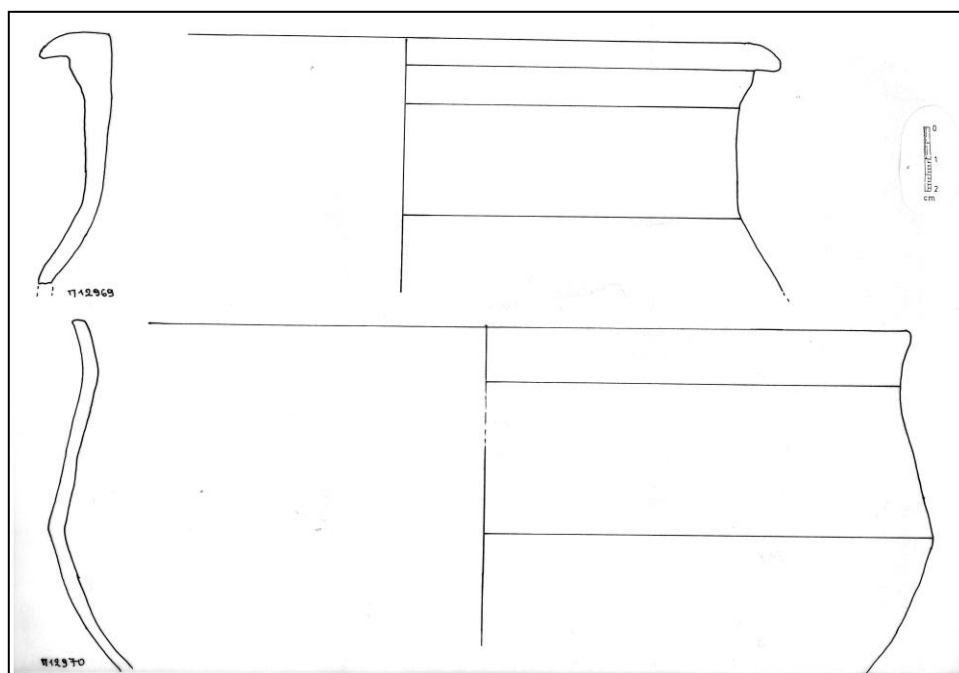
Εικόνα 268. Έμβολο πίθου.

Εικόνα 269. Τμήματα από λαβή με νεύρωση (ράχη) μεγάλης οινοχόης.

Εικόνα 270. Τμήμα από το χείλος λεκανοειδούς κρατήρα (Π12969).

Εικόνα 271. Σχεδιαστική αποκατάσταση ανοιχτών αγγείων (Π12969 & Π12970).

Εικόνα 272. Τμήμα από χύτρα (Π12970).

Εικόνα 273. Λαβή από κύλικα και τμήμα από το χείλος μεγάλου αμφορέα.

Εικόνα 274. Δύο όστρακα λύχνων (Π12972α-β).

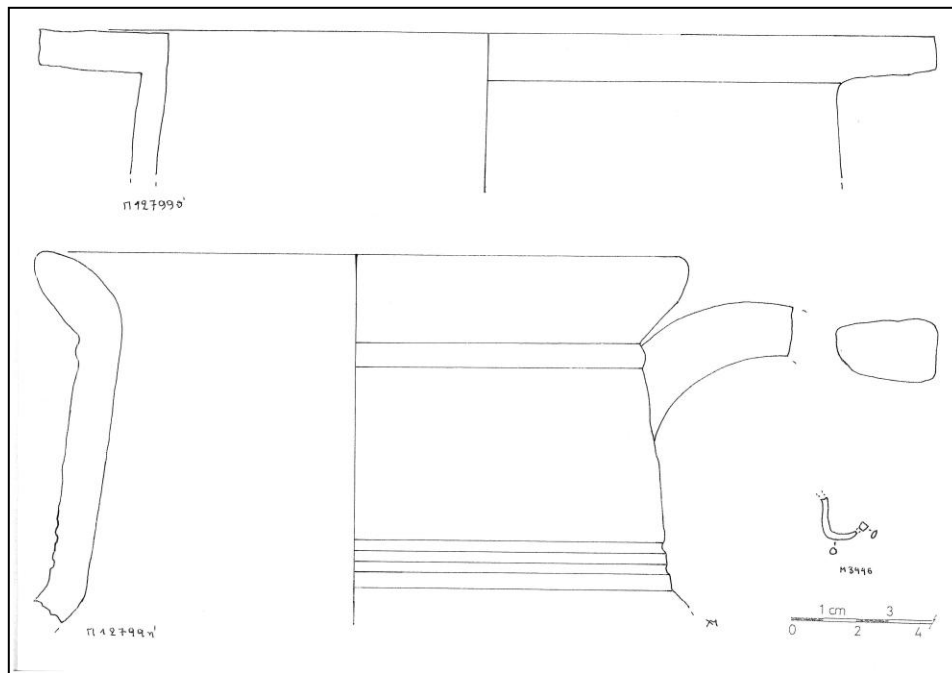
Εικόνα 275. Δύο όστρακα λύχνων, κάτω επιφάνεια (Π12972α-β).

Σε απόσταση 6,5 μ Δ της σαρκοφάγου και σε βάθος 0,8 μ. αποκαλύφθηκαν κόκκινα τμήματα της πηλεπένδυτης κατασκευής πάχους 0,019 μ. με ανοιχτότερη τη μία επιφάνεια, κροκάλες και λίγα όστρακα, ως επί το πλείστον από αβαφή κεραμική, τμήμα από λαβή οινόχους, λεπτά μελαμβαφή φθαρμένα, εκ των οποίων ένα με παράλληλες γραμμές, λαβή κύλικας, χείλος μικρού κρατήρα και όστρακα χύτρας (πβ. OM30) όπως και θραύσματα από κεραμίδες λακωνικού τύπου με γάνωμα κόκκινου ή μελανού χρώματος στην κοίλη ή κυρτή επιφάνειά τους (OM28B+Γ). Σε βάθος 0,9 μ. και εντός συμπαγούς συσσώρευσης χονδρόκοκκης άμμου με κομμάτια φθαρμένων θαλάσσιων οστρέων βρέθηκε μικρό χάλκινο αγκίστρι (M3446, Εικ. 276 & 277).

179

Εικόνα 276. Χάλκινο αγκίστρι (M3446).

Εικόνα 277. Σχεδιαστική αποκατάσταση αντικειμένων συστάδας Γ.

Σε απόσταση 8,7 μ. ΔΝΔ (260°) ανασκάφηκε η ΟΜ29 όπου παρατηρούνται ίχνη από την τηλεπένδυτη κατασκευή και η ίδια με την προηγούμενη ομάδα στρωματογραφία, δηλ. όστρακα σε τεφρή γλίνα και πάνω σε σκληρό αμμώδες υπόβαθρο σε βάθος από 1-1,3 μ. Πρόκειται για όστρακα μεγάλης οινόχους (Π12799α', Εικ. 278) εκ των οποίων το ένα ενεπίγραφο (ΣΚΑ) (Εικ. 279), πηνίο (Π12799β', Εικ. 280) όστρακο από πινάκιο κιτρινωπού πηλού (Π12799γ', Εικ. 259 & 280-281) των μέσων του 5^{ου} αι. π.Χ. (Eilman 1938/39, 40-41, εικ. 28g) και συνανήκοντα όστρακα από το χείλος μεγαλύτερου μελαμβαφούς πινακίου διαμέτρου π. 0,22 μ. πορτοκαλόχρου πηλού (Εικ. 283 - 284), βάση πιθανώς Νικοσθένειου αμφορέα (Π12799δ', Εικ. 285- 289) ή πλημοχής διαμέτρου 0,17 μ. του τέλους του 6^{ου} και αρχών 5^{ου} αι. π.Χ., χείλος κρατήρα (Π12799ζ', Εικ. 259, 287- 288) της ίδιας περίπου χρονολογικής περιόδου και τοπικής παραγωγής (Lang 1992, 84, εικ. 17: 2-3· Eilman 1938/39, 60, εικ. 64), έμβολο αμφορέα (Π12799στ', Εικ. 289), όστρακα από κλειστά αγγεία ηλειακής κεραμικής με ίχνη εξίτηλου γανώματος, από κύλικες και γενικότερα αγγεία πόσης, οινόχους, μικροί κρατήρες και λεκάνες και όστρακο από σχετικά μεγάλο ανοιχτό αγγείο, ίσως σκύφο-κοτύλη με ίχνη εγχάραξης στην παρυφή της ταινίας στο εσωτερικό του. Από συνένωση οστράκων των ΟΜ28B+29 προήλθε πρόχους (Π12799ε, Εικ. 290) στον τύπο του κυπέλλου του Φειδία (πβ. Sparkes & Talcott 1970, 250, εικ. 3, πίν. 11: 203) το οποίο παρουσιάζει ένα φάσμα χρονολόγησης μεταξύ του 460 και 425 π.Χ.

Εικόνα 278. Όστρακα μεγάλης οινοχόης (Π12799α').

Εικόνα 279. Ενεπίγραφο όστρακο της υπ' αρ. (Π12799α') οινοχόης (ΣΚΑ).

Εικόνα 280. Πηνίο (Π12799β').

Εικόνα 281. Όστροκο από πινάκιο κυτρινωπού πηλού (Π12799γ').

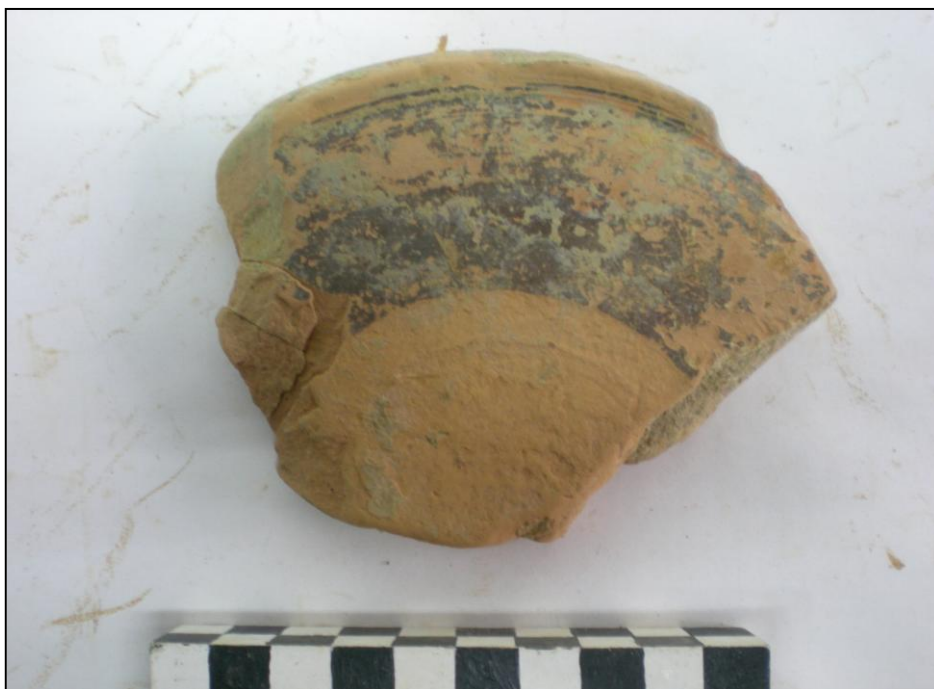
Εικόνα 282. Όστρακο από πινάκιο κιτρινωπού πηλού, κάτω όψη (Π12799γ').

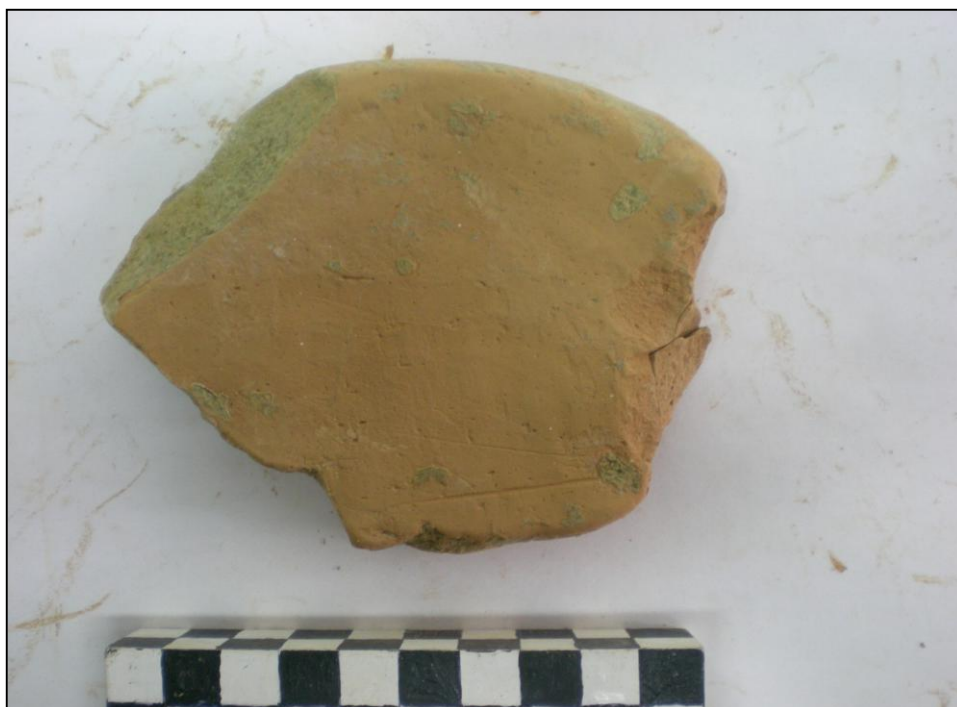
Εικόνα 283. Συνανήκοντα όστρακα από το χείλος πινακίου.

Εικόνα 284. Συνανήκοντα όστρακα από το χείλος πινακίου (κάτω όψη).

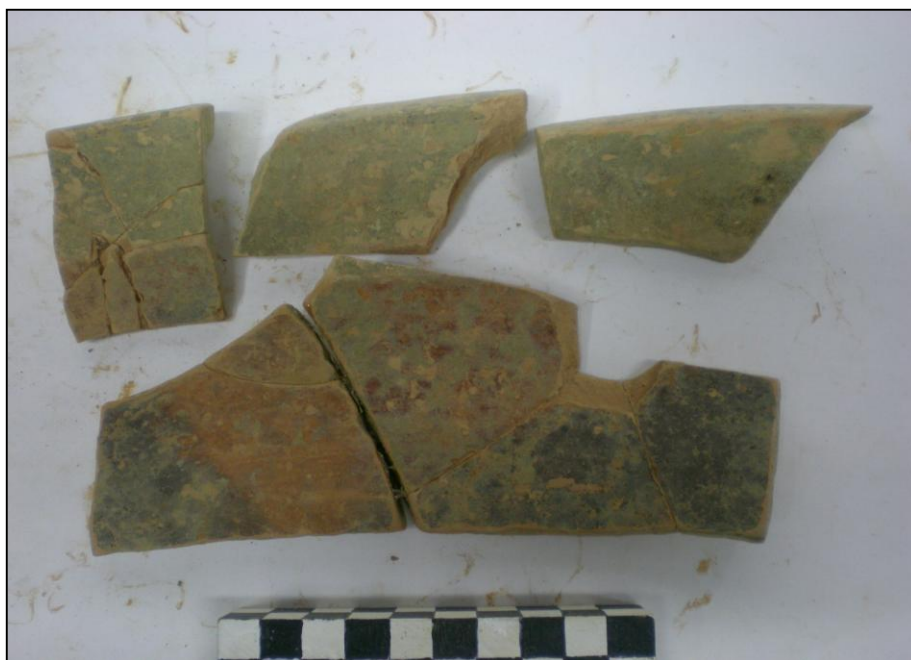
Εικόνα 285. Βάση μελαμβαφούς κλειστού αγγείου (Π12799δ').

Εικόνα 286. Βάση μελαμβροφούς κλειστού αγγείου, κάτω όψη (Π12799δ').

Εικόνα 287. Τμήμα από το χείλος κρατήρα (Π12799ζ').

Εικόνα 288. Τμήμα από το εσωτερικό του χείλους κρατήρα (Π12799ζ').

Εικόνα 289. Έμβολο αμφορέα (Π12799στ').

Εικόνα 290. Πρόχους στον τύπο του κυπέλλου του Φειδία (Π12799ε).

Από την υπό-ομάδα OM29B προέρχονται 10 θραύσματα κεραμίδων, 8 όστρακα μεγάλων ανοιχτών αγγείων και 20 όστρακα από φθαρμένα αγγεία πόσης τύπου κύλικας, από μεσαίου μεγέθους κλειστά αγγεία, χείλος φθαρμένου φιαλιδίου, όστρακα με ίχνη πυράς, τμήμα πώματος πίθου που ενδεχομένως συνανήκει με άλλη ομάδα²⁸, όστρακα από χύτρα, πλατιά λαβή αμφορέα, θραύσμα και σπασμένη κροκάλα-κρουστήρα, και τρεις κοχλίες που διατηρούν τον αρχικό καφέ χρωματισμό τους.

187

Εικόνα 291. Δισκοειδής βάση πίθου.

²⁸ Τμήμα πώματος πίθου με αυλακώσεις βρέθηκε και κατά την από 22-11-07 διάνοιξη δοκιμαστικών τομών στο χώρο της τομής 11.

Εικόνα 292. Άνω τμήμα αμφορέα με παλιά σπασίματα (Π12799η').

Σε απόσταση 5,9 μ. ΔΝΔ από τη σαρκοφάγο και σε βάθος 1 μ. από την επιφάνεια (ΟΜ30) βρέθηκε δισκοειδής βάση πίθου (Εικ. 291) διαμέτρου 0,25 μ. και ύψους 0,046 μ. (Munsel 10YR7/3=very pale brown) άνω τμήμα αμφορέα με παλιά σπασίματα (Π12799η', Εικ. 277 & 292), τμήμα λεπτής κεραμίδας (Munsel 7,5YR6/6=reddish yellow) πάχους 0,017-0,022 μ. στο περιχείλωμα, επίσης συγκολλημένα όστρακα κλειστού αγγείου (Munsel 7,5YR8/2=pinkish white) καθαρού εύθρυπτου πηλού, επίπεδο χείλος πλάτους 0,04 και πάχους 0,01 μ. ανοιχτού ευρύστομου κρατηροειδούς αγγείου (Π12799θ', Εικ. 277 & 293) τέλους 6^{ου}/αρχές 5^{ου} αι. π.Χ.) (πβ. Lang 1992, 84, εικ. 18,3), τμήμα μελαμβαφούς χείλους εξωνεύοντος μεσαίου μεγέθους αγγείου (Munsel 7,5YR8/6), όστρακα από χύτρες (Munsel 5YR7/8) με εξωνεύον χείλος (Munsel 5YR6/4). Επίσης όστρακο από κλειστό αγγείο με εσωνεύον χείλος και εγχαράξεις (Π12799ι, Εικ. 294, αριστερά) και τμήμα από το χείλος πυξίδας (Π12799ια, Εικ. 294, δεξιά).

Εικόνα 293. Όστρακο από το χείλος κρατηροειδούς αγγείου (Π127990').

Εικόνα 294. Όστρακο από κλειστό αγγείο (Π127991) και από το χείλος πυξίδας (Π127991α).

Σε απόσταση περίπου 7,4 μ. ΔΝΔ της σαρκοφάγου και σε βάθος 0,7 μ. ανασκάφηκε η ΟΜ19 (Εικ. 295) με θραύσματα κεραμίδων όστρακο ανοιχτού μελαμβαφούς αγγείου, κοχλίες, ορισμένα αβαφή κ.ά. όπως και ψηλή δακτυλιόσχημη βάση από χρηστικό ανοιχτό αγγείο λοπάδα-ιγδίο ή λεκάνη (Π12938, Εικ. 151 & 295, το πρώτο) η οποία, θα μπορούσε να χρονολογηθεί στο τέλος του 6^{ου} αι. π.Χ. έως τον πρώιμο 5^ο αι. π.Χ. (520-460 π.Χ.) (Sparkes & Talcott 1970, 360, 364 & 396, εικ. 16 και 21 αρ. 1767, 1794 & 1891).

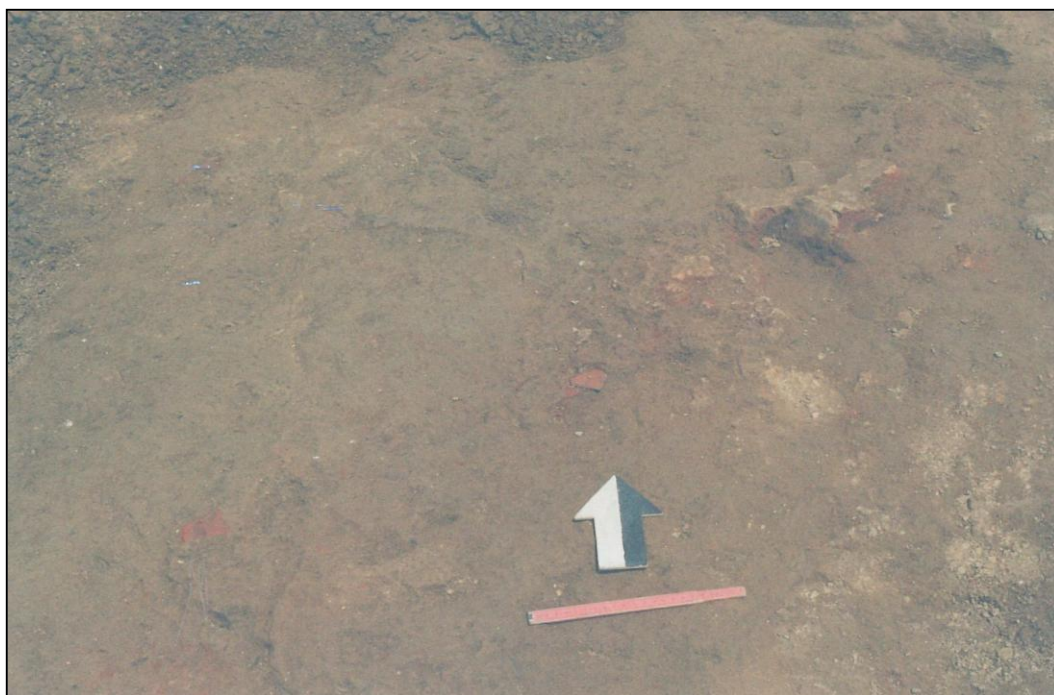

Εικόνα 295. Τα ευρήματα της OM19.

Προς την ίδια ευθεία, 1,7 μ. ΔΝΔ και σε βάθος 0,8 μ. βρέθηκαν θραύσματα κεραμίδων, συναρμόζοντα όστρακα υδρίας και άλλο από μεγάλο ανοιχτό αγγείο με εξίτηλο γάνωμα (OM20).

Εικόνα 296. Κατά χώραν τμήματα της κατασκευής από ωμό πηλό.

Εικόνα 297. Κατά χώραν τμήματα της κατασκευής από ωμό πηλό.

Κατά την ανασκαφή της OM19-20, 8,80 μ. ΔΝΔ της σαρκοφάγου και σε βάθος 0,7 μ. βρέθηκε τμήμα ίσως από επίπεδη εστία, ή κατασκευή από ωμό πηλό, στο πάνω μέρος της οποίας υπήρχε κρούστα λεία και κίτρινη λόγω φωτιάς (Εικ. 296 & 297). Το κατώτερο τμήμα είναι κοκκινωπό και αποτελεί τα 2/3 του πάχους και είναι πορώδες, προφανώς από το πρόσμαγμα (άχυρα) που είχαν χρησιμοποιηθεί για το πλάσιμό του. Το μέγιστο πάχος είναι 0,02 μ. Υπάρχει επίσης ένα μικρό τμήμα που σχηματίζει ακμή (βλ. OM27). Η επίπεδη αυτή κατασκευή εδράζεται πάνω στην τεφρή γλίνα. Από όστρακα πέριξ και κάτω από αυτήν ξεχωρίζουν αυτά από χύτρες. Από την ομάδα αυτή προέρχονται πολλά θραύσματα κεράμων, ως επί το πλείστον γανωμένων λακωνικών στρωτήρων από υπόλευκο και υποκίτρινο πηλό, εκ των οποίων το ένα σώζει στην παρυφή βαθειά αυλάκωση για την τοποθέτηση του υπερκείμενου στρωτήρα, πάχους 0,02-0,026 μ. Υπάρχουν επίσης φθαρμένα όστρακα από μεσαίου μεγέθους προφανώς άβαφα αγγεία, ενώ περιλαμβάνονται ακόμη χαρακτηριστικότερα όστρακα (Εικ. 298) όπως τμήμα από το μελαμβαφές χείλος λεκανίδας ωχρού τοπικού εύθρυπτου πηλού, τμήμα από άλλη αδρότερη με εσωτερικό περιχέλωμα, οπή και ίχνη λευκής ουσίας στο εσωτερικό της, πυθμένας ανοιχτού μελαμβαφούς αγγείου, ίσως κοτύλης του 5^{ου} αι. π.Χ. (πβ. Π12946), λαβή κύλικας, δακτυλιόσχημη βάση με έντονη σκοτία από ανοιχτό μελαμβαφές μικρό αγγείο (πβ. Π12800β') ίσως κύλικα με κοντό πόδι του Α' ½ του 5^{ου} αι. π.Χ. (Lang 1992, 58, εικ. 8,7) ή από πινάκιο με στέλεχος του 500 περίπου π.Χ. (πβ. Sparkes & Talcott 1970, 305, εικ. 9, πίν. 35: 979), όστρακο από καλυκόσχημο μελαμβαφές αγγείο (Π12975, Εικ. 185 & 299-300), ίσως από κύλικα με ψηλό χείλος ή από

πρόχου στον τύπο του κυπέλλου του Φειδία του 460 π.Χ. (πβ. Sparkes & Talcott 1970, 250, εικ. 3, πίν. 11: 201), όστρακο μελαμβαφούς πινακίου από κίτρινο πηλό (Munsel 2,5Y9/6) των μέσων περίπου του 5^{ου} αι. π.Χ. (πβ. Π12799γ'), όστρακο από το λαιμό μελαμβαφούς υδρίας, τμήμα λαβής καλυκωτού μελαμβαφούς κρατήρα (Π12973, Εικ. 301) του 420 π.Χ. περίπου (πβ. Sparkes & Talcott 1970, 240, πίν. 3: 60). Επίσης όστρακο από το λαιμό μικρού κλειστού αγγείου τύπου μυροδοχείου, όπως και μικρό όστρακο χύτρας και αρκετά τμήματα από την πηλεπένδυτη κατασκευή (Εικ. 302).

Εικόνα 298. Όστρακα από το περιβάλλον της κατασκευής από ωμό πηλό.

Εικόνα 299. Όστρακο από καλυκόσχημο μελαμβαφές αγγείο (Π12975).

Εικόνα 300. Όστρακο από το εσωτερικό του καλυκώσχημου μελαμβαφούς αγγείου (Π12975).

Εικόνα 301. Τμήμα λαβής καλυκωτού κρατήρα (Π12973).

Εικόνα 302. Τμήματα από την πήλινη επίπεδη κατασκευή-πυρά.

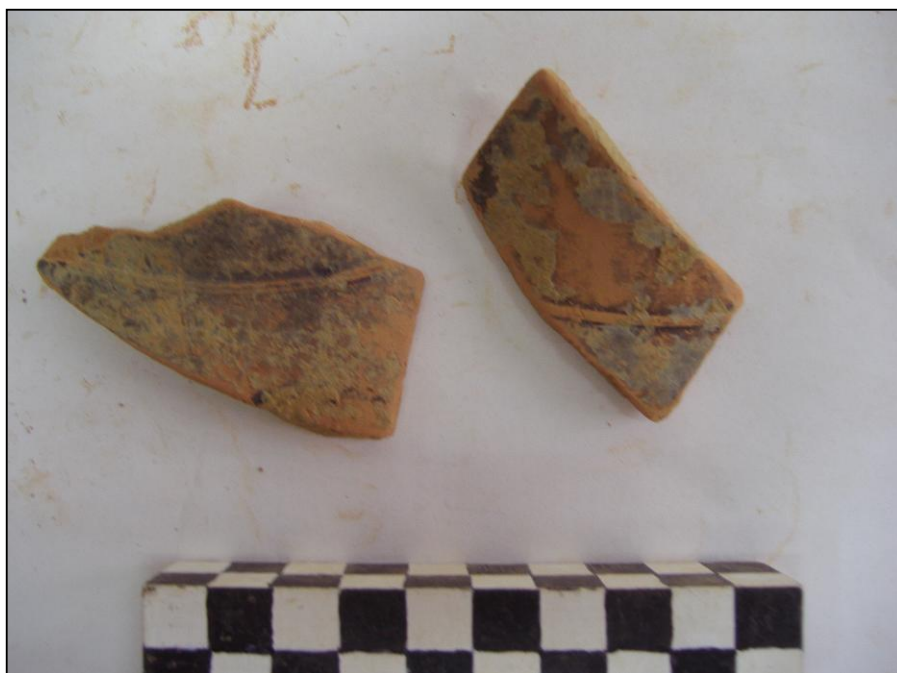

Εικόνα 303. Τμήματα από την πήλινη επίπεδη κατασκευή-πυρά (OM27).

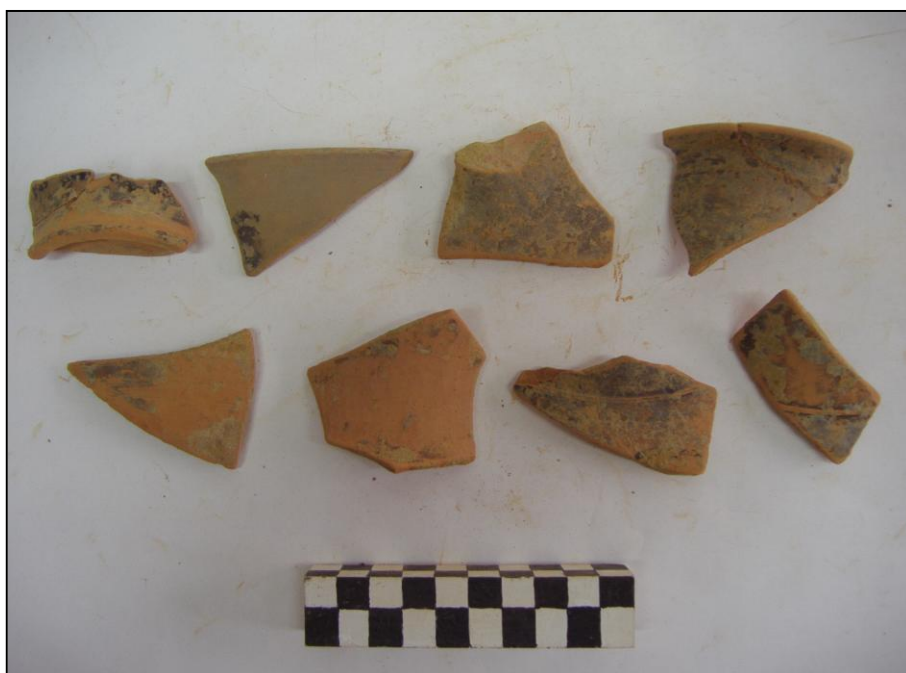

Εικόνα 304. Τμήματα από την πήλινη επίπεδη κατασκευή-πυρά (OM27).

Σε απόσταση 9,4 μ. ΔΝΔ της αντίστοιχης γωνίας της σαρκοφάγου και συγκεκριμένα κάτω από την ως άνω πηλεπένδυτη κατασκευή και έως βάθους 1,20 μ. (OM27), εντοπίστηκαν, συγκεκριμένα σε βάθος -1,00 μ. από την επιφάνεια, οι κοκκινίλες που δηλώνουν την ύπαρξη της πηλεπένδυτης κατασκευής (Π12943, Εικ. 303-304), ένας κοχλίας, όστρακα πίθου πάχους 0,027 μ. θραύσματα κεραμίδων με ή χωρίς γάνωμα, πάχους π. 0,02 μ., έμβολο οξυπύθμενου αμφορέα, όστρακα από το σώμα μεγάλου αβαφούς αγγείου λευκωπού πηλού, όστρακα από μεγάλη τριφυλλόσχημη μελαμβαφή οινόχοη και ένα μικρότερο συνανήκον όστρακο (πβ. Π12767) με πλαστικό δακτύλιο στο σημείο ένωσης του λαιμού με το σώμα, του Γ' ¼ του 6^{ου} αι. π.Χ. (Sparkes & Talcott 1970, 242, πίν. 5: 92) (Εικ. 305), τα οποία συνανήκουν με τμήμα λαιμού της OM21 (βάθος 1-1,3 μ.), επίσης όστρακα από το χείλος και λαβή με τμήμα του χείλους μελαμβαφούς σκύφου-κοτύλης που συνανήκουν με βάση της OM18 (βάθος 0,6 μ. κ.ε.) (Π12974, Εικ. 255) του 5^{ου} αι. π.Χ. και όστρακα από κύλικες από τον χαρακτηριστικό τοπικό πηλό (πβ. Munsel 7,5YR8/6=reddish yellow, πορτοκαλόχρους-σομόν) (Εικ. 306), όστρακα χύτρας από αδρό κοκκινωπό πηλό (Munsel 5YR7/8=reddish yellow). Επίσης μεγάλα όστρακα από κλειστά αγγεία ηλειακού πηλού και άλλα μικρότερα από χρηστικά αγγεία ατελούς όπτησης.

Εικόνα 305. Όστρακα από μελαμβαφή οινοχόη.

Εικόνα 306. Μελαμβαφή όστρακα της OM27.

Πολύ κοντά στην προηγούμενη και σε απόσταση 9,8 μ. ΔΝΔ από τη σαρκοφάγο, ανασκάπτεται σε βάθος 1,00 μ. η OM27A όπου ανευρίσκονται όστρακα του χείλους και η άλλη λαβή από την προαναφερόμενη κοτύλη (Π12974, Εικ. 307), όστρακα χύτρας, θραύσματα δύο λαβών και όστρακα από αμφορέα κιτρινόλευκου πηλού (Εικ. 308), όπως και μια σπασμένη κατά το πάχος πυριτολιθική κροκάλα. Στην ίδια ομάδα βρέθηκε τμήμα από κοράλλι και κοχλίας (Εικ. 309). Παρατηρήθηκαν επίσης κόκκινες

μάζες ημιψημένου πηλού σε βάθος 1 μ., η άνω επιφάνεια του οποίου ήταν κιτρινωπή, χαρακτηριστικό της επίπεδης εστίας η οποία απαντήθηκε και κατά την ανασκαφή της OM19-20, 2 περίπου μέτρα νοτιότερα.

Εικόνα 307. Όστρακα του χεύλους και η άλλη λαβή από την κοτόλη (Π12974).

Εικόνα 308. Όστρακα από αμφορέα κιτρινόλευκου πηλού.

Εικόνα 309. Τμήμα από κοράλλι και κοχλίας (OM27A).

Εικόνα 310. Όστρακα της OM21.

Η OM21 βρέθηκε σε βάθος 1 μ, και επίσης στην ίδια ευθεία με τις δύο προηγούμενες ομάδες και είναι η πιο απομακρυσμένη, καθώς βρίσκεται 11,5 μ. ΔΝΔ από τη Δ στενή πλευρά της σαρκοφάγου. Η αρόσιμη γη βρίσκεται σε βάθος έως π. 0,5-0,6 μ., η άμμος έως 1-1,10 μ. και στη συνέχεια η γλίνα. Πρόκειται για μεσαίου μεγέθους ομάδα (Εικ. 310) που βρέθηκε εντός του τεφρού γλινώδους στρώματος και περιλαμβάνει θραύσματα από κεραμίδες και όστρακα από άβαφα μεσαίου μεγέθους

αγγεία, μικρό έμβολο από αμφορέα, τμήματα της επίπεδης εστίας, όστρακα από χύτρες, λαβή από κύλικά, συνανήκοντα όστρακα από μεγάλη μελαμβαφή οινόχόη, χείλος από μεγάλη λοπάδα-ιγδίο από αδρό πηλό με χοντρά εγκλείσματα (πυριτολιθικά χαλίκια) δύο συναρμόζοντα τμήματα εξίτηλης μελαμβαφούς λαβής οινόχόης που φέρουν ενδεχόμενα ίχνη χρήσης στο σπάσιμό τους (πβ. Π12961 από την ΟΜ16), δύο κοχλίες και φθαρμένα θαλάσσια όστρεα. Από την ομάδα αυτή προέρχεται έμβολο αμφορέως (Π12964, Εικ. 202 & 311) όστρακο από το σώμα και τη βάση στολιδωτής μελαμβαφούς αρυβαλοειδούς ληκύθου (Π12965, Εικ. 312) και συνανήκοντα όστρακα από το λαιμό μεγάλης μελαμβαφούς ληκύθου (Π12966, Εικ. 313). Τα δύο αυτά τελευταία αγγεία, βάσει παραλλήλων μπορούν να χρονολογηθούν μεταξύ 430 και 400 π.Χ. (πβ. Sparkes & Talcott 1970, 315, πίν. 38: 1129-1131 και 1122). Σε μεγαλύτερο βάθος 1,10-1,30 μ. προήλθε σύνολο, το ήμισυ του οποίου αποτελείται από θραύσματα κεραμίδων και από τα υπόλοιπα, τα μισά ανήκουν σε αβαφή αγγεία μεσαίου μεγέθους, εκ των οποίων δύο δακτυλιόσχημες βάσεις. Επίσης υπήρχε βάση από μελαμβαφή κύλικά ή σκύφο και όστρακα από μεσαίου μεγέθους μελαμβαφή αγγεία, τα οποία βρέθηκαν μαζί με έναν κοχλία πάνω από το βαθύτερο αρχαιολογικό στρώμα-δάπεδο σε βάθος 1,2 μ., στα όρια της υπερκείμενης άμμου και της υποκείμενης γλίνας. Επιπλέον βρέθηκαν όστρακα από τη κυλινδρική λαβή χύτρας και τμήμα της πηλεπένδυτης κατασκευής. Δεν αποκλείεται στο σημείο αυτό, βάσει στρωματογραφίας να είχε διανοιγεί ένας μικρός λάκκος-αποθέτης βάθους π. έως 0,30 μ.

Εικόνα 311. Έμβολο αμφορέα (Π12964).

Εικόνα 312. Όστρακο από το σώμα και τη βάση αρυβαλοειδούς ληκύθου (Π12965).

Εικόνα 313. Όστρακο από το λαιμό μελαμβαφούς ληκύθου (Π12966).

Λίγο εγγύτερα σε απόσταση 10 μ. Δ της σαρκοφάγου εντοπίστηκαν όστρακα χύτρας εντός του αμμογλινώδους στρώματος σε βάθος 1,10 μ. Αποτελούν μαζί με τα ευρήματα της ΠΜ21 τα έσχατα προς Δ. όστρακα του οστρακοσωρού.

Εικόνα 314. Κροκάλα με ίχνη χρήσης-κρούσης (Δ1527).

Εικόνα 315. Κροκάλα με ίχνη χρήσης-κρούσης, κάτω όψη (Δ1527).

Η OM26 εντοπίστηκε σε βάθος 1,15 μ. από την επιφάνεια του αγρού και σε απόσταση 4,3 μ. ΒΔ της σαρκοφάγου. Περιλαμβάνει αρκετά μικρά θραύσματα από λεπτές λακωνικές κεράμους (πάχος 0,015-0,019 μ.) ως επί το πλείστον στρωτήρες με εξίτηλο γάνωμα ερυθρό ή μελανό. Επίσης κροκάλα με κάθετο εγκάρσιο σπάσιμο και εμφανή ίχνη χρήσης-κρούσης (Δ1527, Εικ. 314-315). Επίσης όστρακα από βάσεις κρατήρα ή λεκανών και όστρακα από το σώμα άβαφου αγγείου από ωχρό πηλό (Munsel 10YR8/4=very pale brown), όστρακα από μεγάλα ανοιχτά αγγεία τύπου καλυκτού κρατήρα, όστρακο από το χείλος άβαφου κρατήρα (πβ.

Π127990' του τέλους 6^{ου}/αρχές 5^{ου} αι. π.Χ.), όστρακο από μικρό κλειστό αγγείο καλού γανώματος (μελανού και σχετικά στιλπνού) τρία όστρακα από μικρά ανοιχτά αγγεία με χαμηλή δακτυλιόσχημη βάση (ΕΙΚ. 316), εκ των οποίων ένα πολύ φθαρμένο από σκύφο τύπου Α με εξωτερικά 2 τουλάχιστον ομόκεντρους κύκλους το κέντρο των οποίων τονίζεται με κουκκίδα (ΕΙΚ. 317) προϊόν ίσως αττικού εργαστηρίου που θα μπορούσε να χρονολογηθεί γύρω στο 460-435 π.Χ. (Τιβέριος 1985, 50, εικ. 69) και ένα άλλο με αδιαμόρφωτή επίπεδη πολύ χαμηλή βάση, προφανώς των αρχών του 5^{ου} αι. π.Χ. (πβ. αντίστοιχα Αραπογιάννη 1999, 169, εικ. 25, υποσ. 28 και 161, εικ. 9), τέσσερα όστρακα χύτρας και διάφορα φθαρμένα, ως επί το πλείστον από ανοιχτά μελαμβαφή αγγεία με εξίτηλο γάνωμα. Επίσης όστρακο από κλειστό αγγείο με έντονη φθορά και διάβρωση κυπελλοειδούς μορφολογίας, ασφαλώς από φωτιά. Ξεχωριστά βρέθηκαν συνανήκον όστρακο από τον παραπάνω κρατήρα, τμήμα λαβής μελαμβαφούς κοτύλης-σκύφου (ΕΙΚ. 318) από σχετικά εύθρυπτο πηλό (Munsel 10YR7/3=very pale brown) βάση από λεκάνη (πβ. Π12948) υστεροαρχαϊκής εποχής (πβ. Lang 1992, 85, εικ. 18,5) από εξαιρετικά εύθρυπτο πορτοκαλόχρου πηλό σπασμένη σε πολλά κομμάτια με φθαρμένους και διαβρωμένους αρμούς, φθαρμένη επίπεδη βάση αγγείου, προφανώς από σκύφο (πβ. Π12946) ή σκυφοειδή κύλικα παρά από βαθιά λεκάνη (πβ. Π12956) των αρχών του 5^{ου} αι. π.Χ., όστρακο αμφορέα πάχους 0,014 μ. και διαμορφωμένη βάση από άποδη κύλικα (Π12978, ΕΙΚ. 18 & 319) περίπου του 450 π.Χ. (πβ. Sparkes & Talcott 1970, 268, εικ. 5, πίν. 22: 475).

Εικόνα 316. Όστρακα της OM26.

Εικόνα 317. Όστρακο από σκύφο τύπου Α.

Εικόνα 318. Τμήμα λαβής μελαμβαφούς κοτύλης-σκύφου.

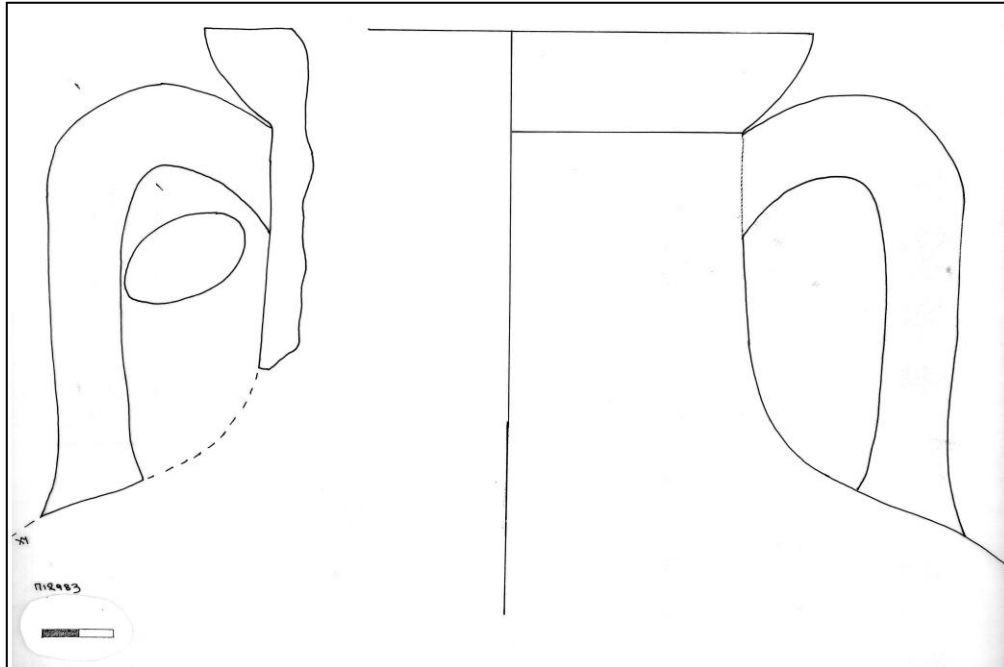
Εικόνα 319. Βάση από άποδη κύλικα (Π12978).

Εικόνα 320. Όστρακα της OM5 και του αμφορέα Π12983.

Σε βάθος 0,9 μ. στην περιφέρεια N. της πυράς (OM5, Εικ. 320) βρέθηκε σε συναρμόζοντα όστρακα το πάνω τμήμα αμφορέα (Π12983, Εικ. 321) πάχους 0,01 μ. από αδρό εύθρυπτο ωχρό πηλό (Munsel 10YR7/4=very pale brown) προφανώς από κορινθιακό τύπο που χρονολογείται στο 460-440 π.Χ. (πβ. Sparkes & Talcott 1970, 339, πίν. 62: 1480) και λίγο δυτικότερα, στην περιφέρεια επίσης, εντός του αμμοϊλυώδους τεφροκίτρινου στρώματος και σε βάθος -1 μ., όστρακα από λύχνο ή κλειστό αγγείο και

χύτρα. Επίσης περιχέλωμα κεραμίδας ή χείλος μεγάλου αγγείου πάχους 0,031 μ., με αραιό βερνίκι ίσως από κρατήρα, λεπτή και κυρτή λαβή από υδρία και τμήμα χείλους από παχύ μελαμβαφές φιαλίδιο διαμέτρου π. 0,1 μ. από πορτοκαλόχρου τοπικό πηλό με καλό γάνωμα.

Εικόνα 321. Σχεδιαστική αποκατάσταση του Π12983.

205

Εικόνα 322. Η συγκέντρωση της ΟΜ13.

Η ομάδα 13 (ΟΜ13) (Εικ. 322) βρίσκεται σε απόσταση περίπου 1,5 μ, από το ενδιάμεσο κενό μεταξύ των τάφων 8 και 9 και αποτελεί συνέχεια προς

ΝΑ του οστρακοσωρού της OM12. Πρόκειται για μια μεγάλη ομάδα η οποία αποτελείται από θραύσματα ως επί το πλείστον αγάνωτων κεράμων (πλην τριών στρωτήρων με κόκκινο και μελανό γάνωμα), δύο πλατιές πέτρες με ανθρακικό επίπαγο, αρκετά όστρακα από μελαμβαφή αγγεία μεσαίου και μικρού μεγέθους πορτοκαλέρυθρου ως επί το πλείστον τοπικού πηλού και ένα όστρακο από λευκό σχεδόν πηλό, ίσως χειροποίητο (Munsel 2,5Y9/4=pale yellow) (Εικ. 323-324), συνανήκοντα όστρακα από κλειστό μεγάλο λεπτό αγγείο με καταλειφάδες από τοπικό εύθυπτο πηλό (Munsel 10YR7/3=very pale brown) (Εικ. 325), όστρακο ερυθροβαφούς ηλειακής ληκύθου με εμπίεστα μικρά ανθέμια (Π12960, Εικ. 326) η οποία μπορεί να χρονολογηθεί στα μέσα του 5^{ου} αι. π.Χ. (Sparkes & Talcott 1970, 250-251, εικ. 47: 206&209) όπως και τμήματα από την πηλεπένδυτη επίπεδη πυρά-βωμό.

Εικόνα 323. Όστρακο χρηστικού αγγείου από λευκό σχεδόν πηλό.

Εικόνα 324. Όστρακο χρηστικού αγγείου από λευκό σχεδόν πηλό (κάτω όψη).

Εικόνα 325. Συνανήκοντα όστρακα από κλειστό αγγείο με καταλειψίδες.

Εικόνα 326. Οστράκο ηλειακής ληκύθου (Π12960).

Στο δυτικό της άκρο, στα όρια της συστάδας το επιφανειακό στρώμα φαίνεται ότι είναι βαθύτερος και πάνω από άμμο ενώ αντίθετα στα ανατολικά και πλησιέστερα στους τάφους ήταν ρηχότερος και εδραζόταν επί της γλίνας. Διαπιστώθηκε επίσης ότι πέριξ της συστάδας, σε βάθος π. 1,4 μ. και εξής βρίσκεται αμμώδες τεφρό στρώμα με κηλίδες γλίνας, χωρίς ευρήματα. Τα στοιχεία αυτά συνάδουν με την υπόθεση ύπαρξης ενός τύμβου, ο πυρήνας του οποίου είναι γλινώδης με ψηλότερο το κέντρο και χαμηλότερη την περιφέρεια και ο μανδύας του οποίου θα αποτελούνταν ως επί το πλείστον από στρώμα αμμώδους σύστασης.

Η οργάνωση του χώρου των νεκροδείπνων, όπως μπορεί να ανιχνευτεί από τη διασπορά του αρχαιολογικού υλικού και την ουσιαστική έλλειψη οποιαδήποτε σταθερού, φαίνεται ότι βασίζεται σε δύο άξονες. Ο πρώτος έχει κατεύθυνση Β-Ν και ο δεύτερος Α-Δ. Και οι δύο έχουν μήκος 8 μ., ή 11 μ. αν συμπεριληφθεί ο τομέας των λίθων στο μήκος του πρώτου και αν υπολογιστεί η απόσταση του άκρου του δεύτερου άξονα από το αντίστοιχο άκρο της σαρκοφάγου και όχι από το σημείο τομής τους. Το πλάτος τους εκτιμάται κατά μέσο όρο π. 1,5 μ. Οι μεγαλύτερες συγκεντρώσεις οστράκων αγγείων, σαλιγκαριών και υπολειμμάτων της πηλεπένδυσης παρατηρούνται στον πρώτο άξονα και συγκεκριμένα κατά μήκος των κεραμοσκεπών T8 & T9, σε απόσταση περίπου 1 μ. από αυτούς. Το βάθος των συγκεντρώσεων κυμαίνεται περίπου από 0,35-0,8 μ. και δεν ξεπερνά το βάθος έδρασης του νεότερου κεραμοσκεπούς (T10). Από τα ανασκαφικά δεδομένα φαίνεται ότι μάλλον αντιστοιχεί σε μια ενιαία επιφάνεια, ίσως αύλακα, που έφερε πήλινη επένδυση και ίσως άλλες πηλόχτιστες διαμορφώσεις εκ των οποίων δύο τουλάχιστον συγκεντρώσεις στο Ν και Β άκρο της κυρίως συστάδας (OM6/8 & OM18

αντίστοιχα) μάλλον αντιστοιχούν σε εστίες. Ο δεύτερος άξονας αναπτύσσεται κυρίως σε απόσταση 4 μ. Δ της σαρκοφάγου. Εδώ οι συγκεντρώσεις είναι λιγότερο έντονες στο προαναφερόμενο βάθος, αλλά κατά διαστήματα και σε αποστάσεις 4,8, 8,7, 9,4 και 11,5 μ. παρουσιάστηκαν συγκεντρώσεις σε βάθος 1,05-1,3 μ. και οι οποίες προφανώς αντιστοιχούν σε βόθρους-αποθέτες οι οποίοι επίσης έφεραν επένδυση πηλού. Όσον αφορά τη γενική στρωματογραφία παρατηρούμε τις εξής στρώσεις: α) Επιφανειακή αρόσιμη γη σε βάθος έως 0,35 μ. στο κέντρο και 0,5 μ. στην περιφέρεια (Δ άκρο συστάδας) β) 0,35-1,3 μ. στο κέντρο ή 0,5-1,1 μ. στην περιφέρεια, αμμώδης γλίνα με τα αρχαιολογικά ευρήματα. γ) 1,3 και εξής στο κέντρο, συμπαγής τεφρή πλαστική γλίνα ή στην περιφέρεια 1,1-1,4 μικτό αμμογλινώδες στρώμα και στη συνέχεια (1,4 μ. και εξής) σκληρό αμμώδες τεφρό με κηλίδες γλίνας.

Οι επιμέρους σωροί των οστράκων βρίσκονται στο τεφρό γλινώδες χώμα και περιβάλλονται από βαθιές καθαρές αμμώδεις επιχώσεις. Φαίνεται ότι με το πέρας των περιδείπνων, η ακριβή θέση των οποίων ορίζεται από τις κατά χώραν επίπεδες εστίες, ανοίγονταν μικροί λάκκοι, όπου απορριπτόταν το υλικό αυτό. Η γενική εντύπωση που αποκομίζει κανείς είναι ότι ο κεντρικός πυρήνας όπου είχαν διανοιγεί οι τάφοι και τελούνταν τα νεκρόδειπνα, όπως και το υπόστρωμα της συστάδας Γ είναι γλινώδους σύστασης ενώ το περιβάλλον της, ίσως και ο αρχικός μανδύας του τύμβου, αποτελείται από άμμο.